

SANQUIS®

ZDRAVÝ ŽIVOT JE UMĚNÍ

Leonardo da Vinci • Mozek a otisky paměti • Knihovny roku 2011

paperblanks®

NOVÁ KOLEKCE

jedinečných zápisníků a diářů 2012

- luxusní zápisníky a diáře
- elegantní design
- motivy z celého světa
- kvalitní vazba
- neprůsvitný papír
- šetrnost k životnímu prostředí

Čisté stránky vyzývají k novým
nápadům. Pište si poznámky,
kreslete, plánujte...

Shlédnout video o Paperblanks,
klikněte zde

www.paperblanks.com

K DOSTÁNÍ VE VYBRANÝCH PRODEJNÁCH:

www.slovart.cz
DISTRIBUCE

penShop.cz

kanzelsberger

ČESKÝ ROZHLAS
REPREZENTAČNÍ
PRODEJNA

OXFORD
BOOKSHOP

LUXOR
KNIHKUPECTVÍ

www.KNIHCENTRUM.cz

Titulní strana
Leonardo da Vinci:
Madona s vřetenem, kolem 1499,
olej na dřevě

Když byla dítě, Veronika Holcová netušila, že i žena se může stát malířem. Dnes vystavuje u nás i v zahraničí. (s. 16)

Baronka Sidonie Nádherná žila pro své krásné Vrchotovy Janovice. (s. 40)

Anna Polívková hraje, tančí, režíruje a teď i zpívá. (s. 26)

Ty tajemný svátku! (s. 90)

SETKÁNÍ

08 Leonardo da Vinci v Londýně. Madona ve skalách, Madona s dítětem či Dáma s hranostajem a další skvostné obrazy italského mistra se „sešly“ na unikátní výstavě.

16 Veronika Holcová se už léta snaží propojit dva umělecké světy – literární a malířský.

23 Kam za kulturou na Vánoce? Do divadla, na koncert, nebo třeba na aukci.

26 Asi by nevěřila, že jednou bude zpívat. A přece. Anna Polívková v představení – „podivném muzikálu“ Ani by neřekla.

30 „Chce se totiž stát věrným líčitelem lidu,” píše roku 1886 Vilém Weitenweber o malíři Moravského Slováčka Jožovi Uprkovi. Národní galerie v Praze představuje jeho dílo.

POZNÁNÍ

40 Vrchotovy Janovice se nacházejí v půvabném Sedlčanském kraji. Poslední zámekovou paní byla Sidonie Nádherná.

52 Knihovny jako katedrály informací. Tyto stavby dnes reprezentují společnost.

58 S architektem Davidem Vávrou si povídal Günter Bartoš. O čem? O knihovně v Hradci Králové i o Kaplického Chobotnici.

64 Je mu devadesát let a právě se vrátil z kongresu Mezinárodní astronautické federace. Příběh Luboše Perka.

75 Rembrandt van Rijn, Albrecht Dürer, Oskar Kokoschka na unikátní výstavě věnované naší mysli a duši.

UMĚNÍ

88 Sny, preludy a přízraky na obrazech Venduly Císařovské.

92 Recenze. Nový francouzský film Nevěstinec, představení Král Lear v Národním divadle nebo výstava laureátů Ceny Jindřicha Chalupeckého.

94 Nekrolog za divadlo Komédie. Vladimír Hulec rekapituluje jednu éru jednoho souboru v jednom divadle.

102 Pražská Leica Gallery připravila ohlédnutí za tvorbou české fotografky Dagmar Hochové.

104 Knihy, CD a DVD. Tipy na vánoční dárky.

ZAOSTŘENO NA ZDRAVÍ

Léčba pomocí genů a kmenových buněk zasáhne do medicíny 21. století. O tom nepochybuje prof. MUDr. Martin Filipek, CSc.

Onemocnění sítnice – akutní stavy a degenerativní procesy

Co ještě nevíme o fenoménu paměti? Rozhovor s neurofyziologem Karlem Ježkem.

Darujte vánoční předplatné,

Objednáte-li si sami nebo někomu věnujete v době od 5. 12. do 31. 12. 2011 vánoční předplatné časopisu SANQUIS ON-LINE, přidáme vám dva elegantní dárky. Pánský a dámský značkový diář Paperblanks nepotěší jen vás, ale udělá radost i vašim blízkým. A sloužit vám budou po celý rok 2012. Po celý rok vás bude provázet i SANQUIS ON-LINE, číst si v něm můžete **na www.sanquis.cz/online**, nebo si ho také můžete stáhnout do svého počítače nebo iPadu. K předplatnému získáte klubovou kartu Sanquis, každý předplatitel má také zaručený **přístup zdarma k celému archivu Sanquisu a klubovým bonusům**.

Překvapení pod stromeček jen za 499 Kč!

Vánoční komplet SANQUIS obsahuje:

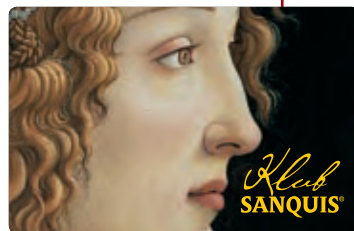
- dárkový certifikát na elektronické roční předplatné časopisu • klubovou kartu SANQUIS • 2 značkové diáře Paperblanks

12 + 2 dárky + klubová karta

čísel
časopisu,
zaplatíte
za rok pouze
499 Kč

2 značkové
diáře
Paperblanks
v celkové
hodnotě 790 Kč

**výrazné slevy
u knihkupců,
v obchodech...
až do roku 2013**

Sleva pro studenty: ISIC, ITIC, ALIVE – 20%, Ostatní studenti: 15%

Jak si objednat Sanquis ON-LINE:

telefonicky

volejte: 221 180 229 ve všední dny od 9 do 16 hodin

přes internet

vyplňte a odešlete vánoční formulář na webové stránce www.sanquis.cz/predplatne

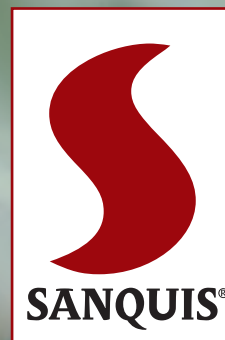

e-mailem

pošlete zprávu na adresu predplatne@sanquis.cz, uveďte své jméno, adresu, e-mail a přidejte kontakty na obdarovaného. Zálohovou fakturu dostanete obratem, po zaplacení vám pošleme klubovou kartu a kód pro vstup k elektronické verzi časopisu a dalším předplatitelským bonusům.

Všeobecné podmínky Dárek dostane prvních 100 čtenářů, kteří si objednají roční předplatné elektronického časopisu Sanquis ON-LINE a zaplatí danou částku do 31.12. 2011. Dárek zašleme po úhradě předplatného, nejpozději do 10.1. 2012. S dotazy či připomínkami nás kontaktujte na telefonu +420 221 180 229, na e-mailu predplatne@sanquis.cz nebo na redakční adrese.

získáte stylové dárky!

DÁRKY K VÁNOČNÍMU PŘEDPLATNÉMU: 2 diáře Paperblanks

K předplatnému Vám pošleme **dámský diář Ougi Slim** (v hodnotě 345 Kč) a **pánský diář Jade Slim** v zelené barvě (v hodnotě 345 Kč). Každý diář obsahuje dvě látkové záložky a zadní kapsičku s vloženým mini adresářem. Stránky jsou vysoce neprůsvitné a nedochází k rozpíjení inkoustu. Paperblanks se chová zodpovědně k životnímu prostředí. Používá pH-neutrální papír získaný z trvale udržitelných zdrojů a podporuje různé organizace, které pomáhají lidem na celém světě – jako například Lékaře bez hranic nebo nadaci Nelsona Mandely. www.paperblanks.com

Objednávky: www.sanquis.cz/predplatne

Text **Irena Jirků**

šéfredaktorka

Vítejte na milánském dvoře

Je jarní večer roku 1482, v paláci Sforzů se bude zase celou noc tančit. Možná, když budete mít štěstí a pozvou vás ke stolu, uslyšíte, jak hraje na loutnu Leonardo da Vinci. Musíte si ale pospíšet, je zřejmé, že ambiciózní Florentin má už své hudební kariéry až nad hlavu. Právě sedá ke stolu a skládá dopis pro zdejšího vladaře.

„Nejvznešenější pane, poté, co jsem již dostatečně zhlédl a zvážil díla všech, kdo se prohlašují za mistry a odborníky na válečné stroje, vynasnažím se, aniž bych byl proti komukoliv zaujat, odhalit Vaší jasnosti svá tajemství... Ať je situace jakákoli, dokážu vynalézt bezpočet strojů útočných i obranných..., v době míru mohu pak dokonale uspokojit vaše nároky v oblasti architektury, při návrzích veřejných i soukromých budov a při převádění vody z jednoho místa na druhé, a vyrovnám se přitom kterémukoli architektovi. Dále ještě umím vytvořit sochy z mramoru, bronzu nebo jílu; a právě tak v malířství dokážu zhotovit jakékoli dílo stejně jako kdokoli jiný.”

Kdepak, vévoda Lodovico Sforza na tento dopis neodpověděl, natož aby snad smělého pisatele přizval ke spolupráci. Nicméně Leonardo nakonec stejně u jeho dvora uspěl. Jak jinak, v onom dopise nijak nepřeháněl a všechny své schopnosti a dovednosti během následujících dvaceti let ve službách Sforzů také prokázal.

Mimochodem, Dámu s hranostajem namaloval na osobní přání Lodovica Sforzy. Že byla Cecilie Gallerani krásná? Jedte se na ni podívat do Londýna, právě ji tam vystavují s dalšími Leonardovými pracemi, jež vznikly v Miláně.

Leonardo da Vinci:
Dáma s hranostajem,
'Portrét Cecilie Gallerani',
Milán, okolo 1489–90

A detail from Sandro Botticelli's painting 'Primavera'. It depicts a woman, likely Venus, holding a white lion cub. She is wearing a blue mantle over a red dress with a black patterned bodice and a long blue beaded necklace. The background is dark and textured.

Dokážu
zhotovit
*jakékoliv
dílo...*

Lionardo

známý, a přece neznámý

Nahoře:
Idealizovaná hlava ženy,
podle Leonarda da Vinci,
okolo 1495, rytina

Na protější straně:
Svatá Anna samotřetí, asi 1499-
1500, kartón

Výstava Leonardo da Vinci, malíř milánského dvora, která je až do 5. února otevřena v Národní galerii v Londýně, je bezesporu událostí roku. Z patnácti dochovaných Leonardových maleb je jich k vidění v Londýně devět (!), což samo o sobě představuje málokdy opakovatelnou situaci. Tyto obrazy se zřídka kdy stěhují, a když ještě jeden z nich, který byl dlouhé roky považován za méně významné renesanční dílo a svého času prodán za pouhých 50 liber, je tu poprvé v historii vystaven jako ověřená Leonardova práce, lze samozřejmě výstavu už přirovnat k senzaci. Není divu, že se v Londýně vstupenky přidělují podle pořadníků. Dáma s hranostajem, Madona Litta, Madona ve skalách, Svatý Jeroným... Kromě slavných obrazů a „nového“ Žehnajícího Krista jsou v Londýně vystaveny desítky kreseb, skic a studií, které dokumentují renesanční šíři zájmů tohoto myslitele, vědce, vynálezce, architekta, spisovatele, umělce. Už přes 500 let udivuje tento muž svou univerzálností. Kdepak, ještě zdaleko vše nevíme o Leonardovi. O čem přemýšlel, v co věřil? A mimochodem, víte, že byl vegetarián, maloval oběma rukama a někdy se podepisoval po toskánsku Lionardo?

Definici *duše* ponechávám mnichům

Leonardo di ser Piero da Vinci

(15. dubna 1452 – 2. května 1519)

1. Potrét ženy z profilu, okolo 1489–1490, pero na světle hnědém papíře (nahore)
2. Hlava ženy z profilu, okolo 1490, pero zdůrazněné bílou na světle modrém papíře (vpravo nahore)

Malíř si nezasluhuje obdivu, pokud není všestranný. Můžeme nesporně tvrdit, že považují-li lidé malíře, který umí jen hlavy či figury, za mistra, podléhají klamu. Takové umění není jistě velkým úspěchem; věnuje-li někdo celý život studiu jediné věci, jak by v ní nemohl nedosáhnout dokonalosti? Protože však víme, že malířství zahrnuje a pojímá vše, co vytváří příroda či co vzniká nahodilou činností člověka, zkrátka vše, co vidíme, připadá mi malíř, který umí pouze figury, chabý. Cožpak nevidíš, kolika různými činnostmi se zabývá člověk? A kolik je různých zvířat a stromů, rostlin a květin, stejně jako hornatých krajů a planin, pramenů a řek, měst s veřejnými i soukromými budovami a také strojů uzpůsobených účelům člověka a doličných šatů, ozdob i umění? A člověk, který chce být nazýván dobrým malířem, by měl všechny tyto věci pokládat za rovnocenné a stejně důležité.

Badatel Určím teď povahu vaha-
del... Dříve než budu ale pokračovat,
udělám několik pokusů, protože
zamýšlím nejprve uvést, co praví
zkušenost, a pak s pomocí úsudku do-
svědčit, proč zkušenost koná právě tak.
A tímto pravidlem se musí řídit každý,
kdo hádá o jevech přírody.

Myslitel Jakkoliv vymýšlí lidský
důmysl nejrůznější vynálezy, nikdy
nestvoří nic krásnějšího, jednoduššího
ani účelnějšího, než vytváří příroda;
neboť v jejích výtvorech nic nechýbí
a nic nepřebývá...
Definici duše ponechávám na předsta-
vivosti mnichů, oněch otců, již pozná-
vají všechna tajemství skrz vnuknutí.
A k svatým knihám nic nedodávám,
protože jsou nejvyšší pravdou.

Anatom Staří Řekové a Římané nazývali člověka malým světem. Tento pojem je vskutku případný, protože skládá-li se člověk ze země, vody, vzduchu a ohně, tělo země se skládá z téhož. Stejně jako jsou uvnitř člověka kosti jako výztuž a rámoví masa, jsou v zemské kouli skály, jež vyztužují zemi. Stejně jako jsou uvnitř člověka zásoba krve a plíce, jež se při dýchání rozpínají a stahují, jsou v zemské mase oceány, jež se zvedají a klesají s dýcháním planety. A stejně jako je ona krevní zásoba rozváděna žilami, jež se rozbíhají lidským tělem, plní oceán tělo země nekonečným množstvím vodních pramínků. V tomto zemském těle přesto chybí šlachy: a to proto, že šlachy jsou stvotřeny kvůli pohybu. Jelikož zeměkoule je sama o sobě věčně pevná, nepohybuje se a šlachy jí nejsou potřeba. Ale ve všem ostatním se sobě člověk a svět velmi podobají.

3. Skica portrétu mladíka; fortifika-
ce, kolem roku 1493, červená křída,
pero a inkoust na papíře (dole)

Člověk je *malým světem*

4. Hermelín
jako symbol
čistoty a umírněnosti,
asi 1489–94, pero,
hnědý inkoust přes
černou křidu na papíře

Spisovatel Plameny již měsíce žily ve sklářské peci, když spatřily, jak se blíží svíčka v krásném, blyštivém svícnu, a prudce zatoužily se jí dotknout. Jeden z nich náhle vyšlehl, obtočil se kolem žhavého oharku, jímž se živil, a vyklouzl šterbinou z ohniště. Pak přeskočil na svíčku, která stála blízko peci, a v nenasytné lačnosti a hltavosti ji strávil téměř až k patě knotu. Tu zatoužil prodloužit si život. Marně se však snažil vrátit se do pece a chtě nechtě musel zaniknout a zhasnout spolu se svíčkou. Nakonec se tedy s lítostí a nářkem proměnil v páchnoucí dým, zatímco jeho bratři – plameny nadále planuly a těšily se životu a kráse. ■

ZPRACOVÁNO A CITÁTY VYBRÁNY Z KNIH: LEONARDŮV SKICÁŘ, SLOVART, 2007; FRITJOF CAPRA – VĚDA MISTRA LEONARDA, POHLED DO MYSLI VELKÉHO RENESANČNÍHO GÉNIA, NAKL. ACADEMIA, 2009

Nový SANQUIS - JUNIOR

Na konci listopadu vyšlo nové číslo Sanquis – Junior, které si opět můžete nalis-tovat na www.sanquis.cz. Děti celý časopis tentokrát věnovaly festivalu Struny podzi-mu, na němž strávily skvělý víkend. V rámci doprovodného programu Struny dětem si na vlastní kůži mohly vyzkoušet, jak se dělá animovaný film, nahlédly do nejruznějších výtvarných děl, zatančily si, zazpívaly s Hra-dišťanem, vyzpovídaly beatboxového mistra En.dru i třeba bubeníka kapely Hm... Vzniklo osobité číslo, které je v elektronické verzi ještě umocněno dvěma veselými animovanými filmy, které malí novináři při workshopu vytvořili. Filmy si můžete pustit přímo z této stránky, nebo najdete odkazy na naší webové stránce. Dětská redakce ovšem nijak nezahálí, momentálně už pracuje na svém vánočním speciálu. Ten vyjde těsně před Štědrým dnem.

VÍCE NA WWW.SANQUIS.CZ/JUNIOR

Egyptští Eskymáci:
klikněte zde

Ufoni útočí:
klikněte zde

Vydavatel
Audabiac, o. s.
Španělská 10,
120 00 Praha 2
DIČ CZ26524163

Šéfredaktorka Irena Jirků / jirku@sanquis.cz

Redakce Jana Nekolová / nekolova@sanquis.cz, Günter Bartoš / gunter@seznam.cz, Lenka Klimtová / klimtova@sanquis.cz

Artdirector Luděk Bárta Webové stránky www.sanquis.cz Filip a Blanka Peškovi / info@address.cz

Stálí spolupracovníci Eva Bobůrková, Boris Dočekal, Martin Frouz, Jan Gregor, Tereza Herz, Miloslav Hirsch (Řím), František Houdek, Vladimír Hulec, Josef Chuchma, Jarmila Jelínková, Cecílie Jílková, Klára Klempířová, Jana Klusáková, Jiří Kocourek, Libuše Koubská, Josef Mlejnek, Jiří Machalický, Milan Nakonečný, Milan Odehnal, Karel Pacner, Eva Pivodová, Michael W. Pospíšil, Jitka de Préval (Paříž), Lenka Procházková, Maria Procházková, Bela Schenková, Zuzana Sobotková, Ondřej Šefců, Jana Vlková, Zdeněk Zahradník, Hana Zallmannová

Odborná rada prof. MUDr. Michal Anděl, CSc., prof. MUDr. Vladimír Beneš, DrSc., prof. MUDr. Pavel Gregor, DrSc., prof. MUDr. Jiří Mazánek, DrSc., prof. MUDr. Pavel Pařko, DrSc., prof. MUDr. Jan Pirk, DrSc., prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc., prof. MUDr. Antonín Sosna, DrSc., doc. MUDr. Bohuslav Svoboda, CSc.

Inzerce Veronika Měchurová, tel. 221 180 191 / mechurova@sanquis.cz

Předplatné 221 180 229, 221 180 194 / předplatne@sanquis.cz / www.sanquis.cz

Adresa redakce Španělská 10, 120 00 Praha 2, tel. 221 180 194, fax 221 180 280

Za obsah inzerce ručí zadavatel. Za původnost a obsahovou správnost ručí autoři. Právní režim autorských děl nabídnutých redakci se řídí zejména autorským zákonem č. 121/2000 Sb. a dalšími českými právními normami. Přijetím díla k uveřejnění nabývá vydavatel práva k šíření přijatého díla časopiseckou formou včetně možnosti zveřejnění na www stránkách časopisu, vydání na CD-ROM nebo jiným způsobem v elektronické podobě. Všechna práva k uveřejněným dílům jsou vyhrazena. Autorské právo časopisu a navazujícím elektronickým publikacím vykonává vydavatel.

Registrace SANQUIS – MK ČR E 8319, Registrace SANQUIS – EDICE PROFESIONÁL – MK ČR E 18887, ISSN 1212-6535

Cena za předplatné on-line (12 čísel) 300 Kč, Cena jednoho čísla on-line 33 Kč

HRAJ SI & POZNÁVEJ

Experimentální sady

Prostřednictvím pravěkého akvária se můžete vrátit v čase. Osobně objevíte a poznáte pradávné vodní živočichy - listonohy. Listonohové jsou druhem korýšů, kteří žili v době dinosaurů a dodnes žijí v určitých oblastech Země.

Albi

Přivolej déšť a vypěstuj rostliny! Nauč se, jak funguje EKOSYSTÉM. V této sadě si děti vytvoří vlastní ekosystém, ve kterém budou provádět zajímavé pokusy a sledovat vliv různých klimatických podmínek na růst rostlin.

Chemická laboratoř pomáhá objevovat tajemství chemie. Umožňuje uskutečnit více než 100 bezpečných a zábavných pokusů, pro které je vybavena podrobným návodem s popisem pokusů a potřebnými chemikáliemi.

hraj si & poznávej

www.modernihry.cz

Klub SANQUIS

Také v prosinci vám přinášíme zajímavé výhody a slevy!

Když kartu SANQUIS předložíte v institucích či obchodech, s nimiž spolupracujeme a jejichž adresy najdete na této stránce a také na www.sanquis.cz/klub, máte zaručeny slevy a výhody.

Při nákupu přes internet stačí uvést heslo SANQUIS a číslo vaší karty.

V rámci klubu Sanquis můžete teď využít i tuto nabídku:

Monografie Heleny Konstantinové Obrazy-kresby-grafika-ilustrace z nakladatelství Vyšehrad: **sleva 50 % – místo 498 Kč jen 249 Kč**, knížku lze objednat na 271 961 380, na distribuce@ivysehrad.cz či přes www.ivysehrad.cz.

GALERIE A VÝSTAVNÍ SÍŇ

Dům umění města Brna: sleva 50 % na vstup pro dospělého.

Více na www.dum-umeni.cz.

Moravská galerie v Brně: sleva 50 % na vstupném po předložení karty Sanquis. Více o aktuálních výstavách na www.moravska-galerie.cz.

Galerie kritiků, Praha 1: volné vstupné a sleva 20 % na všechny publikace vydané Galeríí kritiků, www.galeriekritiku.cz, Facebook – Galerie kritiků.

Topičův Salon, Praha 1: sleva 50 % na vstup do výstavní síně.

Galerie výtvarného umění v Ostravě: sleva 30 % na publikace a 3x do roka vstup zdarma.

Galerie Havelka, Praha 1: sleva 30 % na katalog ke každé aktuální výstavě, www.galeriehavelka.cz.

Národní galerie v Praze: sleva 20 % na vstupném do všech výstavních prostor. Více na www.ngprague.cz.

Muzeum Montanelli, Praha 1: sleva 20 % na vstup – více na www.muzeum-montanelli.com.

Uměleckoprůmyslové museum v Praze: sleva 20 % na publikace vydávané UPM, kontakt pro uplatnění slevy – marketing@upm.cz.

Museum Kampa, Praha 1: 2x za rok volný vstup pro 2 osoby (majitel karty + doprovod) a sleva 15 % na katalogy. www.museumkampa.cz

S Galerie, Praha 6: sleva 10 % z prodejní ceny autorských šperků a grafiky. Kontakty: tel.: 605 149 838, www.sgalerie.cz.

KNIHY, DIVADLO, HUDBA...

Nakladatelství trnka: sleva 35 % na veškeré zboží zakoupené přes www.studio-trnka.cz. Osobní odběr možný po předchozí telefonické dohodě na adrese V Podbabě 18, Praha 6, 603 535 135.

WALD Press, s. r. o.: sleva 30 % na veškerou produkci – knihy, CD, DVD. Objednávky na e-mail: produkce@sanquis.cz nebo na telefonním čísle 221 180 229.

Nakladatelství Listen: sleva 30 % na knížky (při objednání nejméně tří publikací). Objednávky na e-mailu listen.docekal@tiscali.cz nebo telefonicky na čísle 777 620 143.

Nakladatelství Práh s. r. o.: sleva 30 % na knihy objednané přes internet na www.prah.cz nebo e-mailem na prah@prah.cz.

Nakladatelství TITANIC, spol. s r. o.: sleva 30 % na všechny knihy. Objednávky: www.titanic.n.cz, titanic.n@gmail.com, tel.: 257 211 257.

Nakladatelství Mladá fronta a. s.: sleva 20 % na knižní produkci objednanou přes www.bookcafe.cz nebo prodej@mf.cz, tel. 225 347 313.

Pražská komorní filharmonie: sleva 20 % na všechny koncerty do konce sezony 2011–2012, www.pkf.cz.

Nakladatelství Meander: sleva 20 % na knihy objednané přes internet na www.meander.cz. Tel.: 773 902 100.

Nakladatelství LIBRI, spol. s r. o.: sleva 20 % na všechny knihy objednané přes www.libri.cz.

Labyrint, nakladatelství a kulturní revue: sleva 20 % na publikace objednané přes internet na www.labyrint.net/labshop.

Nakladatelství Galén: sleva 20 % z prodejní ceny veškeré produkce objednané přes webové stránky www.galen.cz.

Nakladatelství HOST: sleva 20 % na veškerou knižní produkci při objednání přes internet na www.hostbrno.cz.

Nakladatelství Brio: sleva 20 % na všechny knihy nakladatelství objednané přes internetové stránky www.briopublishing.cz.

Orchestr Berg: sleva 20 % na vstupenky na koncerty abonentní sezony BERGIN2011 (slevy nelze kombinovat). www.berg.cz

Nakladatelství GRADA Publishing, a. s.: sleva 15 % na veškerou knižní produkci. Objednávky přes www.grada.cz, obchod@grada.cz.

Divadlo v Dlouhé, Praha 1: sleva 60 Kč z ceny jedné vstupenky na představení ve velkém sále (mimo všechna dětská představení).

Nakladatelství Academia: sleva 10 % na nákup v knihkupectvích Academia v Praze a v Brně a sleva 25 % na knihu Zdeňka Ježka Ve znamení neštovic. www.academia.cz

OSTATNÍ

Zábavné herní plány: sleva 25 % na lepoporelo úspěšných herních plánů 4 VESELÉ HRY autorky Lucie Ernestové. www.herniplany.cz

Terapea, Praha: sleva 25 % na rytmičskou masáž, www.terapea.cz, 775 584 485.

Módní ordinace: sleva 25 % na odborné poradenství známé módní stylistky Kláry Klempířové, www.modniordinace.cz, info@modniordinace.cz.

Kr studio & nehtová pohotovost, Praha: sleva 21 % na veškeré služby: www.krstudio.cz, info@krstudio.cz, tel.: 241 431 513.

Kadeřnický salon La Vida: sleva 20 % na dámské kadeřnické služby.
Objednávky: 222 233 297, 24 005 520, lavida@lavida.cz.

Veva.cz: sleva 20 % na semináře.
Objednávky: veva@veva.cz, 271 752 098, www.veva.cz.

Lavera: sleva 20 % na značky alva, BEMA bio, HennaPlus, lavera, LAVÉ, nature friends, PURITY VISION, Tautropfen, Florascent, Star-glide, AlmaWin, Klar, Sonett, ImmiFlex a Sa-natur. Kontakty: www.organictime.cz, objednavky@organictime.cz

Studio Visage, Jafra Cosmetics, Praha: sleva 20 % na kosmetickou péči a vybrané sady kosmetiky.
Telefon 604 605 350, více informací na www.jafracosmetics.cz.

Alia Optic, Praha 1: sleva 15 % na brýle, měření zraku, aplikaci kontaktních čoček. www.aliaoptic.cz, optika@aliaoptic.cz, tel.: 731 417 173

Parkhotel Průhonice: sleva 10 % na hotelové služby. Kontakty: www.parkhotel-pruhonice.cz, info@parkhotel-pruhonice.cz, 267 750 405.

AMWA: sleva 10 % na biotextil barvený bylinami (kromě položek již v akci), www.amwa.cz

Galerie módy Heleny Fejkové: sleva 10 % na oděvní tvorbu Heleny Fejkové v kategorii vycházka, byznys, společnost i svatba, www.helenafejkova.cz

Klub Měsíček, přirozená podpora zdraví: sleva 10 % na služby a zboží v prodejně i přes www.klubmesicek.cz.
info@klubmesicek.cz, 603 303 146

Cestovní kancelář Juklík, spol. s r. o.: sleva 10 % na služby, www.ckjuklik.cz, tel.: 777 719 966.

China Tours, spol. s r. o., specialista na poznávací cesty do Číny a Asie: sleva 7 % z ceny zájezdu.
Více na www.chinatours.cz, tel. 222 958 203–4.

Předplatte si Sanquis ON-LINE

Od října 2011 vychází Sanquis každý měsíc v elektronické podobě.

V elektronickém časopise si můžete **listovat na www.sanquis.cz/ online**, stáhnout si ho do svého počítače nebo iPadu.

K předplatnému **získáte klubovou kartu Sanquis**, která nabízí slevy a další výhody v galeriích, knihkupectvích či nakladatelstvích, v kosmetických a wellness centrech, v prodejnách zdravé výživy a v řadě obchodů.

Každý předplatitel má také zaručený **přístup zdarma k celému archivu Sanquisu a klubovým bonusům.**

Předplatné SANQUIS ON-LINE:

12 čísel (roční předplatné) + klubová karta – 300 Kč
6 čísel (půlroční předplatné) + klubová karta – 160 Kč

Sleva pro studenty: ISIC, ITIC, ALIVE – 20%
Ostatní studenti: 15%

Jak si objednat Sanquis ON-LINE:

telefonicky

volejte: 221 180 229 ve všední dny od 9 do 16 hodin

přes internet

vyplňte a odešlete formulář na webové stránce www.sanquis.cz/predplatne

e-mailem

pošlete zprávu na adresu predplatne@sanquis.cz, uveďte své jméno, adresu, e-mail a vyberte si roční nebo půlroční předplatné

Zálohovou fakturu dostanete obratem, po zaplacení Vám pošleme klubovou kartu a kód pro vstup k elektronické verzi časopisu a dalším předplatitelským bonusům.

Lednové číslo vychází 10. 1. 2012

Veronika Holcová: *Balancuju* mezi fantazií a realitou

Kdyby ji nevzali na střední umělecko průmyslovou školu, možná by dnes byla zeměměřičkou. Ale **Veronika Holcová** přijata byla, a tak se začal naplňovat její dětský sen: stát se vousatým umělcem se štětcem v ruce. Netušila tehdy, že i žena může být malířkou. Před jejími obrazy dnes člověka napadá: Kam by jako geodetka „ronila“ své sny?

Dnes patří Veronika Holcová mezi naše nejtalentovanější a nejprodávanejší umělce, zastupuje ji vyhlášená Galerie Jiří Švestka. Před dvěma roky ještě pracovala přímo v domě, kde galerie sídlí, měla zde krásný ateliér, dvě stě metrů čtverečních. „Ale už jsem tam nemohla vydržet,“ říká. „Malovala jsem obraz, ještě ani nebyl hotový, a už mi jej brali. Někdy se stávalo, že jsem ho po výstavě ještě domalovala. Ted' už mám nad svými díly větší moc, skrývám je, dokud si nejsem definitivně jistá, že je mohu dát z ruky.“

Před dvěma lety začala hledat nový ateliér. Našla ho na inzerát, v domě stojícím pár kroků od Písecké brány, na dohled od Pražského hradu. V tiché ulici, kde dosud nejsilnějším zvukem bývalo krákání havranů... Dokud úřad Prahy 6 neporazil strom, na kterém staletí hnízдили.

Větvemi sahal strom přímo do oken prosklené místnosti pod střechou, kde před Veronikou maloval Arnošt Hofbauer své krajiny a postavy. To pro něj, svého zetě, postavil v roce 1910 majitel domu tento ateliér. „Dříve bývalo dobrým zvykem stavět v domech ateliéry. Někdy malíř pak také nájemné platil svými obrazy. A někdy pak majitel, pokud měl štěstí na dobrého umělce, mohl po čase prostřednictvím těchto obrazů zajistit svou rodinu... Umění dokázalo vydělat peníze. Tak to bohužel už dneska nebývá,“ povzdychne si Veronika Holcová. Její ateliér je nabitý zvláštní energií. Kdysi se tu scházeli malíři a intelektuálové, bylo tu živo. V domě bydlela a zemřela mimochodem kdysi dcera Alfonse Muchy, nedaleko se nachází Bílkova vila, kterou postavili ve stejném roce jako tento dům. „Třeba se tu časem podaří vytvořit podobnou atmosféru,“ usmívá se Holcová.

Ona sama se již léta snaží o propojení dvou uměleckých světů – literárního a malířského. Před lety iniciovala v Galerii Jiří Švestka tzv. Literární sklony, což

Ted' už mám
nad *svými*
obrazy
větší moc,
skrývám je.

A painting of a white tent pitched in a dense forest. The tent is a simple A-frame structure with a white canopy. The surrounding trees are dark and dense, with some foliage showing autumnal colors. In the background, a vibrant rainbow arches across a hazy, yellowish sky. The overall mood is serene and mysterious.

Je tam
spousta
ukrytých
věcí, které
se postupně
zjevují.

jsou umělecké večery, během nichž spisovatelé hovoří o svých oblíbených dílech a umělcích. Třeba podobnými večírky ožije jednou také její ateliér...

Takové místo se neodmítá

„Jsem tady už dva roky. A pracuje se mi dobře. To světlo tady... Ráda vrstvím barvy v jemných lazurách a tady jsou barevné nuance snadno rozpoznatelné.“ Starý dům a azyl pod střechou mají i své nevýhody. Stohy kreseb na horních policích kryjí igelity. Přes zimu, když je sníh na střeše a topí se, protéká voda stropem do ateliéru. Před rokem a půl začala Veronika třídit své kresby, a ty nejlepší dala úplně navrch. Druhý den přišla a všechny byly promočené, některé totálně zničené. „Je to daň za krásné prostředí, světlo, za genius loci. Takové místo se neodmítá.“

Kresby se v malém ateliéru vrší ve vysoké sloupce. Paradoxně vystavuje více ve světě než doma – a toto léto bylo na výstavy velice úrodné. Od jara do konce srpna mohli její 120 kreseb obdivovat návštěvníci v prestižním Muzeu moderního umění ve francouzském Saint-Étienne, vystavovala zde společně s korejským umělcem Chung Sang Hwa, již zesnulým Američanem Dennisem Oppenheimem a Italem Giannim Dessim. „Bylo to velkolepé,“ vzpomíná a vysvětluje, proč vlastně velká plátna střídá s malými intimními kresbami. Jako by byla rozvětveným stro-

Nevinnost, 2010, akryl a olej na plátně, 185 x 160 cm

*Ráda
vrstvím
barvy
v jemných
lazurách*

mem. „Kresby jsou pro mne stejně důležité jako malby, ale mají zase úplně jiný charakter. Nejsou to skicy, je to samostatný žánr, pro mě takový 'pročišťovací deníček'. Když maluji obrazy, musím se na práci hodně soustředit, je to dlouhý proces. Kresby vznikají spontánně, rychleji, a – když mám přetlak a potřebuji si vyčistit hlavu – umožňují mi se uklidnit.“

Kdo chce, uvidí příběh

Od osamělých dívek v horizontálních krajinách, které tvořila ve svém bývalém ateliéru v Biskupském dvoře, se nyní dostala do ještě fantasknějších, více vyhrocených krajin a zemí, jimiž někdy procházejí třeba muži s kyjem... „Měla jsem etapu pravěkých krajin s hominidy. Našla jsem silné téma, namalovala jsem celou sérii takových poutníků. Když mě nějaké téma chytne, potřebuji ho doslova vymalovat.“

V další sérii obrazů se zabývá ledovou krajinou, kde se země otevírá teplotou krve, až se postupně mění ve žhavé území. Jako by animovala proces, kterým se krajina ledu proměňuje v krajinu magmatu, kde se všechno rozpustí a zezelená, každý další obraz je propojený s tím předchozím. „Malujete jednotlivé obrazy, zpočátku ani tu návaznost nevidíte, až když se plátna objeví vedle sebe na výstavě, dochází na souvislosti. Možná je v tom i kus konceptu, mám svoji linii, někam směřuji. Říká se, že malíři nejsou konceptualisti, natož ženy, které malují svým srdcem či břichem, ale já už jsem asi někde dál, přemýšlím o celku, který je vysklá-

**Něco
namaluju
a ono se to
pak *stane...***

**Červená sova, 2011, akryl a olej na
plátně, 30 x 40 cm**

dán samostatnými obrazy...“ V posledních letech se Veronice Holcové stává, že něco namaluje a ono se to pak stane. „Tak jako se mi do obrazu dostala velká vlna na obzoru a pak přišlo zemětřesení a tsunami v jihovýchodní Asii, tak mi předloni vstoupily do obrazů sopečné erupce. A pak bouchla islandská sopka. Až se trochu bojím, co namaluji příště.“

Poslední rok pracuje na řadě velikých bílých obrazů se skvrnami. „Kdo chce a podívá se pozorně, rozkryje se mu v barvách prostor a může v něm najít svůj příběh. Pokud je divák ochoten do obrazu vstoupit, něco zpátky dostane, je to taková interaktivní hra. Mé obrazy nejsou pro první pohled, je tam spousta ukrytých věcí, které se divákovi postupně zjevují.“

Prostor pro koncentraci

Proměnila se její tvorba v souvislosti s prostředím? Nebo spíš s tím, co prožívá? „Já se ráda občas ochráním, schovám se do svého světa, ale samozřejmě, to, co prožívám, to, o čem se mi zdá, do obrazů promítám, nebo i to, co teprve prožiji.“

Loni mi vstoupily do obrazů *sopečné erupce...*

**Veronika Holcová, kresby z cyklu
Deníkové záznamy, 2009–11,
olej na papíře, 42 x 29 cm**

Veronika Holcová nezahálí, obrazy téměř „chrlí“, malý ateliér rozhodně nestačí pojmout vše, co namaluje. Avšak ne všechny obrazy, které pošle do světa, se jí vracejí.

Jak sama říká, ještě že ji brzdí její rodina. Chrání ji, aby nebyla pořád jen v ateliéru. Dříve si myslela, že by svými obrazy mohla zaplnit všechno myslitelné пространство, ale dnes je dál. „Malíři zrají později. Myslím, že jsem našla svůj výraz a teď mi jde více o to, jakou informaci do obrazů vkládám.“

Do ateliéru chodí většinou od pondělí do pátku. Když ráno odejdou děti do školy, vydá se pěšky „do práce“ a ve čtyři zase domů, to je její vymezený prostor pro koncentraci. „Na to jsem zvyklá už dlouho, vždyť starší dceru Julii jsem měla ještě na akademii. Ráda využívám denní světlo, v noci se v ateliéru světlo mění. A moje témata? Ta se mění spíš s tím, jak člověk žije, co ho zajímá.“

Podivné krajiny, snové výjevy, někdy poetické, někdy dokonce se stínem hrůzy, ale vždy s určitým napětím a tajemstvím, ty všechny se tu opírají zády i čelem o všechny stěny místnosti. Člověk marně hádá, co zobrazují, co malířka chtěla s takovou vervou vyjádřit. A také ho nemůže nenapadnout, co by jim asi řekl psychoanalytik... „Balancuji mezi fantazií a realitou,“ vysvětluje malířka. „Vlastně by mě také zajímalo, jak by mé obrazy analyzovali psychologové. Možná proto mne také napadlo svěřit se do rukou spisovatelů. Vyzvala jsem je, aby se vyjádřili k mým kresbám.“

Veronika Holcová oslovila své přátele – literáty Markétu Pilátovou, Jáchyma Topola, Petra Borkovce, D.Ž Bora–Vladislava Zadrobílka a Jakuba Řeháka, předložila jim svůj „svět“ a požádala je o volnou interpretaci. „Někdo napsal delší text, někdo báseň, někdo jen vzkaz. Četla jsem je a zpětně reagovala kresbami, byla to zajímavá hra, z níž by měla vzniknout krásná kniha s názvem Na dosah ruky, 150 kreseb s texty v pěti jazycích.“ Objevit by se měla poprvé na výstavě v Galerii Jiří Švestka, která se chystá na únor příštího roku. Veronika Holcová zde bude vystavovat spolu s chilskou umělkyní Sandrou Vasquez de la Horra. Výstava bude mít název Pandořina skříňka. ■

Veronika Holcová (*1973)

- Narodila se v Praze, kde také dnes žije a pracuje.
- V letech 1992 až 1999 studovala Akademii výtvarných umění v Praze.
- Za sebou má stáže v Egon Schiele Centre v Českém Krumlově a ve švýcarském Bernu.
- Samostatné výstavy měla v galerii Affa (1993), galerii Caesar v Olomouci (1999), v galerii Behémót (2001), v Galerii Jiří Švestka (2005), v mnichovské galerii Albrecht (2008).
- Letos vystavovala v Muzeu moderního umění ve francouzském Saint-Étienne, v galerii Hangar 7 v Salcburku. Na únor se chystá výstava jejích kreseb v Galerii Jiří Švestka
- a v květnu samostatná výstava v jihokorejském Soulu.
- Její obrazy jsou součástí soukromých sbírek v USA, Itálii, Švýcarsku a Německu.
- Má dvě děti, dceru Julii a syna Bruna.

Výstava

Kresby, grafiky či listy tvořené technikou cliché-verre představuje výstava díla slavného českého grafika, malíře a básníka Bohuslava Reynka. Zachycuje jej chronologicky – od raného expresivního projevu až k motivům krajiny z okolí Petrkovy a Reynkovu častému tématu Ukřižování a Piety. GHMP, PRAHA, DO 29. 1. 2012, WWW.CITYGALLERYPRAGUE.CZ

Louskáček v Ostravě

Pohádkový příběh, bez kterého si sváteční dny nelze představit, připravil s ostravskými tanečníky rusko-kubánský choreograf William Fomin. NDM, OSTRAVA, 21., 22., 26., 29. A 30. 12., WWW.NDM.CZ

Koncert

Cembalistka a varhanice Kateřina Chrobková zahrane spolu se Severočeskou filharmonií Bachův Koncert D dur. Kromě něj zazní i G. F. Händel a J. J. Ryba. TEPLICE, 15. 12., WWW.SEVEROCESKAFILHARMONIE.CZ

Dorotheum

Proč si v předvánočních shonu nezajít na aukci? Palais Dorotheum jich připravilo několik, na jedné nabízí rustikální nábytek. WWW.DOROTHEUM.COM

Balet Louskáček, výstava Bohuslava Reynka či koncert Jablkoň

Jak jsem se ztratil

Aneb Malá vánoční povídka se odehrává v Praze šedesátých let, na Štědrý den. Autorem textu je Ludvík Aškenazy, režie se ujal Jan Borna. DIVADLO V DLOUHÉ, PRAHA, 22., 26. A 28. 12., WWW.DIVADLOVDLOUHE.CZ

Česká mše vánoční

Scénické provedení vánoční mše od Jana Jakuba Ryby připravují každým rokem všechny soubory Národního divadla v Brně. Režie Zdeněk Plachý. NDB, BRNO, 11. A 18. 12., WWW.NDBRNO.CZ

Jablkoň

Více jak třicet let vystupuje Jablkoň na české hudební scéně. Jejich skladby se nacházejí na pomězi moderní vážné hudby a popu. Co asi zahrají na svém vánočním koncertě? MALOSTRANSKÁ BESEDA, PRAHA, 23. 12., WWW.MALOSTRANSKABESEDA.CZ

PRAŽSKÁ KOMORNÍ FILHARMONIE *pkf*

VÁNOČNÍ KONCERT NA ŽOFÍNĚ

21. prosince 2011, 19.30 hodin
VELKÝ SÁL PALÁCE ŽOFÍN

hosté

Tereza Mátlová – soprán

Aleš Briscein – tenor

Pražská komorní filharmonie
dirigent **Leoš Svárovský**

Prodej vstupenek probíhá přes Ticket Art.

Více informací na **www.pkf.cz**

PARTNEŘI KONCERTU

PRO PŘEDPLATITELE ČASOPISU SANQUIS SLEVA 20 %

Hlavní město Praha přispívá na činnost PKF částkou 7,98 mil. Kč

Překvapilo
mě, že jsem
složila písničku.

Teď si hraju na zpěvačku

Starý žižkovský dvorek. V něm neútná, chladná místnost. Právě tady začíná zkoušet své nové představení Anna Polívková. Hraje, režíruje, tančí... A teď i zpívá.

Na tom žižkovském dvorku

bylo sice trochu neútno a zima, ale zároveň velmi příjemně a inspirativně. Alespoň pro nezávislé umělce. „Naším písničkám říkáme popůvky. S Jakubem jsme jeli jednou z Brna a objevili vesnici Popůvky. Máme oba rádi dobrý pop, tak se nám název zalíbil,“ říká Anna Polívková, která své nové představení „Anlby neřekla“ nazývá podivným muzikálem. Zazní v něm právě zmiňované popůvky. Spolu s ní vystupují muzikant Jakub Xavier Baro, brazilský perkusista Dudu Morais, Dj Martin Mikuláš a Eva Hodinová.

Kde se ve vás vzala zpěvačka?

Jenom si na ni hraju. Zatím stále měním hlas, ještě pořádně nevím, který z nich je můj. K popůvkám jsem většinou psala text, někdy se v něm objevila i zakuklená melodie. Jakub Baro ji hned hudebně rozvinul dál. Já totiž ani nepoznám, jestli má nalaďenou kytaru. Trochu přeháním, ale „Anlby neřekla“ je především divadlo,

písně jsou napsané pro mě a dobře se mi zpívají. I když mě samotnou překvapilo, že jsem vymyslela písničku a pak další, že hrajeme koncerty a teď dokonce i muzikál.

Přece jenom, postavíte se před publikum a začnete zpívat.

To mám dávno za sebou, koncertujeme už nějakou dobu a i naše koncerty jsou taková hudebně-dramatická komedie, během které taky hodně tanečně mimuju. Každému se může stát, že začne dělat úplně něco jiného. Znáám příběh jednoho vystudovaného a velmi úspěšného chemika, Franty Brzka. Jednou si takhle míchal v institutu zkumavkou a najednou zjistil, že to vlastně nechce dělat. Odložil zkumavku, odešel z institutu, emigroval a je truhlář. Člověk by měl následovat své touhy. Ale já rozhodně neměním obor, jsem herečka, věnuji se autorskému divadlu a zpívání přišlo tak nějak navíc. Zatím mi nikdo neřekl: „Ševče, drž se svého kopyta.“

Nemusí mít člověk alespoň trochu talentu?

Kdyby se publikum nebavilo, tak bych to nedělala. Zpívám i v představení Zločin v Posázavském pacifiku a stále se učím dál. Někdo tvrdí, že talent je jako Bůh nebo láska, můžete na něj věřit, nebo nemusíte. Jenže když někomu řeknete, že jej nemá, přestane se snažit a začne se věnovat něčemu úplně jinému. Věřím na práci, věřím, že každý člověk má svůj specifický talent.

Když na sobě pracujete, talent nepotřebujete?

Prošla jsem Mezinárodní školou pohybového divadla Jacquese Lecoqa v Paříži. Může se tam přihlásit každý, musí mít pouze doporučení, nebo zkušenost s divadlem, i amatérským. První trimestr je testovací. Pak je mírná selekce a po roce je další, velký výběr do druháku... Teď si nejsem moc jistá, proč o tom mluvím...

Mluvíly jsme o práci a talentu...

Než jsem přišla na pařížskou školu, myslela jsem si, že se hned pozná, kdo patří na jeviště, a kdo ne. Měla jsem předsudek. Babička mě to tak naučila. Na škole v Paříži jsem si proto rozřadila své spolužáky – tenhle je dobrý, tahle špatná. Pak jsem koukala jak blázen. Lidi, o kterých jsem byla přesvědčená, že nejsou k herectví předurčení, si vzali třeba klaunský nos a najednou z nich byli úžasní klauni. Nebo jedna Řekyně, podle mě byla při hraní trapná, přišla tragédie a všichni jsme z ní měli husí kůži, byla neskutečná, a to já tragédii opravdu nemusím. Myslím, že vášně je klíčem k tomu, co člověk dělá.

Máte své vlastní projekty. Kde berete nápady?

Třeba jen tak bloudím metrem a pozoruju lidi kolem. Vlastně ani své koníčky neumím oddělit od práce. Například mám moc ráda tango, když jej tančím, mezi mnou a mým partnerem je stejný vztah jako mezi hercem a divákem. Chodím na milongy, taneční večery s argentinskou hudbou, jen si tam tak klopýtám a hlavně se dívám. Všem doporučuji na milongu zajít. Občas vás někdo vytáhne na parket, roztančí vás. Když vám to nepůjde, tak vás prostě zase posadí.

Co je vám přirozenější? Tanec, nebo zpěv?

Tanec. Je pro mě ohromným uvolněním. Lidské tělo je uzpůsobené na pohyb, díky tanci, pohybu člověk vyplaví endorfiny, může se povznést nad běžná trápení. I zpěv je zdravý, vyčistí hlavu, třeba ve sprše, na scéně je pro mě něčím novým, ale užívám si ho čím dál tím víc.

Pohybové představení Případy doktora Toureta jste režírovala, dělala choreografii, i v něm hrajete.

Oslovilo mě taneční uskupení VerTe Dance a inspirací mi byly knihy neurologa Olivera Sackse. Píše v nich o svých případech. Co je pro nás vada, je pro něj ohromný objev a nádherný příběh. Paní Vltavská vznikla v mé hlavě už dávno. Máma mi vyprávěla o paní, které se říkalo Vltavka, vášnivě milovala Vltavu, Vltava jediná ji dokázala vzrušit, stávala po pás ve vodě. A s mojí sestrou Kamilou jsme si často pouštěly Smetanovu Vltavu a tančily na ni. Všechno se propojilo a paní Vltavská byla na světě. Tu roli krásně tančí Tereza Ondrová, která za ní dostala i cenu Tanečnice roku. I já si ji někdy zatančím, v paní Vltavské si lebedím.

Co vás víc baví – režie, nebo hraní?

Vždycky si říkám, že nebudu hrát a zároveň režírovat, jenže nakonec představení tvoříme společně, pak

už nelze vystoupit z rozjetého vlaku. Užívám si oboje. Jako herečka teď režisérům trochu ulehčuji život. Když jsem ještě neměla režijní zkušenost, byla jsem protivnější. Herec totiž často vzdoruje, nechápe, proč by měl dělat to či ono. Možná proto také raději jako režisérka pracuji s tanečníky. Přijdou na zkoušku, tančí, pak si musejí dát pauzu. Znájí své tělo a přesně vědí, co si mohou dovolit. Herci zkouší a zkouší, jsou unavení, hádají se. Vlastně si je ani netroufám režírovat. Tanečníkům přináším něco nového, klasické divadlo bych režírovat neuměla. Neuměla bych rozebrat text a říct, tímto způsobem by to bylo nejlepší.

Hrajete teď v nějakém filmu?

Měla jsem teď dvě malé roličky, jednu ve filmu Modrý tygr. Líbil se mi scénář, je v něm ukrytá informace, že fantazie a myšlenka mohou mít ohromnou sílu. Druhou ve filmu Probudím se včera. Můžeme se v něm vrátit do minulosti a ovlivnit svůj život.

Chtěla byste se do minulosti vrátit?

Určitě jsou momenty, které bych chtěla vrátit. Ve zmíněném filmu je zajímavá zkratka – když člověk změní minulost, ovlivní budoucnost nejen svou, ale i lidí kolem sebe. Chtěla bych něco říct lidem, se kterými se už nemůžu potkat. Někomu třeba zakázat nastoupit do auta. Vlastně, asi by mě bavil samotný návrat, na všechno se dívat z dnešní perspektivy, sama sobě našuškat do ucha, co dnes už je jasné. Možná bych ale všechno zamotala a dnes by bylo všechno jinak, to bych zase nechtěla. Já jsem teď šťastná. Mám své projekty, hraju, tančím i zpívám... A když náhodou není žádná oficiální práce, vždycky mám co dělat. ■

Vášeň
je klíčem
k tomu,
co člověk
dělá

**Anna Polívková
(*1979)**

• Dcera Evelynny
• Steimarové a Bolka
• Polívky absolvovala
• Státní konzervatoř
• v Praze. Rok studovala
• neverbální divadlo
• na HAMU a dva roky
• Mezinárodní školu
• pohybového divadla
• Jaquese Lecoqa v Paříži.
• S pouličním divadlem
• procestovala celou
• Evropu. Nyní hraje
• například v Mladé
• Boleslavi Zločin
• v Posázavském Pacifiku,
• v divadle Ponec tančí
• a režíruje Případy
• doktora Toureta.
• S Marthou Issovou
• vystupuje v autorském
• představení Krasavice
• interkontinentální.
• V listopadu měl v divadle
• Ponec premiéru muzikál
• Anlby neřekla.
• WWW.DIVADLOPONEC.CZ,
• WWW.LAFABRIKA.CZ,
• WWW.MDMB.CZ

Joža Uprka

„**Cesta z Hodonína** do Hroznové Lhoty byla velkolepá. Banderia provázela nás až do Hroznové Lhoty. U obcí, jimiž jsme projeli, čekala představenstva obcí, školní mládež, vyparáděné děvčice a snad i celá dědina. Podáno po starodávnu chleba a soli a pohár vína. Vítání u Rohatce dojalo k slzám. V Hroznové Lhotě rušno a živo: té slávy tu snad nebylo a nebude. Pero je slabo a v tom radostném rozvíření věru je za těžko dojmy shrnout. Hudci vesele hrají, chlapi cifrují, tančí, zpívají a mezi nimi sedí Rodin a spokojeně naslouchá skvostné melodii starodávné „Umrem, umrem, ale neviem kedy“ [...]“ psaly 3. června 1902 Lidové noviny a referovaly o dnes již legendární návštěvě francouzského sochaře Augusta Rodina na Slovácku.

Poblíž okouzleného Rodina seděl druhý hlavní muž této akce, hostitel a ikona Moravského Slovácka Joža Uprka. Rodin v jednodenní zkratce prožil část toho, co provázelo Uprku celý život – pestrobarevná krása slováckých krojů, zpěvnost lidové hudby a opojnost jihomoravského vína. Ovšem už sami aktéři, venkované a i Uprka sám, si uvědomovali jistý anachronismus, jistou divadelnost toho, co se Rodinovi předvádělo. Doba se měnila před očima a podoba vesnice, respektive jejích obyvatel, se nezadržitelně proměňovala. S o to větší intenzitou je Uprka zachycoval na svých plátnech.

Ve všem volnost!

Joža Uprka, malíř, kreslíř a grafik, organizátor výtvarného a uměleckého života na Moravě, se narodil 26. října 1861 v obci Kněždub na Slovácku jako nejstarší ze čtyř dětí. Otec Jan, rolník, ale i nedělní malíř, měl pro výtvarné nadání svých synů Jožky a Františka (budoucí sochař Franta Úprka) na rozdíl od zbytku rodiny velké pochopení a byl také prvním, od koho získávali základy výtvarného školení. Joža měl navíc dobrý pozorovací talent a od dětství hodně kreslil. Bohužel otec zemřel velmi mladý, již v Jožových 13 letech, což poněkud zkomplikovalo cestu k výtvarnému vzdělání, nicméně ji nezastavilo.

Po strážnickém a olomouckém ústavu a po iniciačním setkání se studentem pražské Akademie Jindřichem Bubeníčkem víceméně utekl do Prahy, kde byl přijat k řádnému studiu na Akademii, nejprve v přípravné a elementární třídě u Františka Čermáka, který nad ním držel ochrannou ruku, a poté v ateliéru u Antonína Lhoty. S ním měl Uprka řadu neshod, podobně jako jeho generačním druhům mu vadilo konzervativní vedení výuky a celková rigidnost prostředí na Akademii. V roce 1884 z pražské Akademie odešel, a jak sám často vzpomínal, vrhl se do pro něj riskantního kroku, bez peněz a bez kontaktů odjel do Mnichova, kde se zúčastnil přijímacích zkoušek do tamní proslavené Akademie. Několik dnů velmi napjatě očekával výsledky, a pak nadšeně psal přátelům na Slovácko, že byl přijat. Jeho spolužáky byli například Luděk Marold, Augustin Němec, později i Alfons Mucha, Jaroslav Věšín a řada dalších. „Tu člověče vidíš práci na akademii a celý ten život akademický, že si ho sotva představíš. Zde není

Myjavanka (detail), 1909,
Národní galerie Praze

Na protější straně:
Výřez z obrazu Úvodnice
z Velké – Z kostela, 1896,
Národní galerie Praha

„Chce *totiž*
státi se
věrným líčitelem lidu!“

Jezdil *po celém* *Slovácku,* kreslil a maloval...

Nahoře: Poslední velká pouť u Sv. Antonínka, 1925, Sbírka Nadace Moravské Slovácko

školské zařízení akademie jako v Praze a jinde v Rakousku. Prof. i žák kamarádi a vůbec ve všem volnost. Ak tomu ty pomůcky, musea, galerie, výstavy, obchody uměl., knihovny a p.“ psal nadšený Uprka příteli z dětství Otakaru Nosskovi.

Věrný líčitel lidu

Zapojil se intenzivně do studentského života, spoluzakládal i slavný český akademický spolek Škréta, jehož byl i nějakou dobu předsedou. Avšak od svých spolužáků se již v té době lišil. Povšiml si toho i jeho přátelé a první kritikové. Vilém Weitenweber v roce 1886 ve Zlaté Praze napsal, že Uprka má již na počátku své umělecké dráhy pevně vytknutý cíl: „Chce totiž státi se věrným líčitelem lidu, v jehož středu stála jeho kolébka; tlumočnickem jeho způsobův a mravů, řídkých radostí a četných jeho strastí – v universální mluvě umění výtvarného.“ Podle dochovaných vzpomínek si Uprka nechal poslat i části slováckého kroje, aby v Praze a Mnichově nemaloval jenom po paměti, a v dopisech si poté stěžoval, že místní dívky-modelky neumí kroj nosit.

Po třech letech v Mnichově studoval Joža Uprka ještě dva semestry v Praze na Akademii u Maxmiliána Pirnera, ale už roku 1888 odešel definitivně zpět do svého rodného kraje, na Slovácko.

I z dnešního pohledu není Uprkovo rozhodnutí usadit se de facto na periferii výtvarného světa zcela běžnou věcí. Pro Uprku byla, jak je vidět i z dobové korespondence, potřeba být v centru svého uměleckého zájmu věcí životně nutnou. Intenzivně pracoval, jezdil po celém Slovácku, kreslil a maloval. Zvláště působivé jsou akvarely, které ukazují neuvěřitelné barevné citění a také dokumentují proces hledání vlastního výtvarného vyjádření. Uprka, ač školený v akademické, tmavě modulované barevnosti, pro zaznamenání živých a pestrých barev v jasném, téměř jižním slunci od počátku hledal jiný způsob vyjádření. Právě akvarely svojí lehkostí a světelností vyhovoval tomu, co se snažil Uprka ve svých dílech postihnout. Je to určitá analogie s podobně směřovanou snahou francouzských impresionistů, k nimž v kontextu českého prostředí bývá Uprka občas řazen, a to přesto, že cesta k finální podobě díla byla značně odlišná.

Jeho akvarely
ukazují
neuvěřitelné
barevné
citění

Zejména *pražské publikum* bylo k jeho tvorbě poněkud nepřející.

Čtyřměsíční pobyt v Paříži na přelomu let 1892 a 1893 ale upevnil jeho hledání a dal jeho další výtvarné cestě pevné kontury.

**Dušičky, 1897, Národní galerie
Praha**

Scéna chvějivá, planoucí

První roky devadesátých let byly pro malíře vstupujícího na výtvarnou scénu dost obtížné – pomocí svých přátel, mj. například bratří Mrštíků či později i malířky Zdenky Braunerové, která byla Uprkovým dílem fascinována, si hledal mecenáše či sběratele, přijímal nejrůznější zakázky jako malby oltářních obrazů či křížových cest, občas obešl výroční salony Umělecké besedy či salony u Topiče. Zejména pražské publikum bylo ale k jeho tvorbě poněkud nepřející, vytýkali mu přílišnou barevnost, lidovost témat a řadu dalších věcí. I trochu natruc domácí scéně přesvědčili přátelé Uprku, aby jeden ze svých nově namalovaných obrazů, Poutí ke sv. Antonínkovi z roku 1893 zaslal přímo na pařížský Salon de la Société des artistes français. Akce se vydařila – v roce 1894 získal Mention honorace. Francouzský kritik Alexandre se o Uprkově obraze vyjádřil,

Mařatanka, 1914, plakát pro výstavu Slovácka v Uherském Hradišti plánovanou na rok 1915, Památník národního písemnictví, Praha

Jož Uprka
Joža Uprka (1861–1940)

- Moravský malíř a grafik se
- narodil v rodině sedláka
- v Kněždubě. Po studiích
- v Praze zamířil na Mnichovskou
- akademii. Roku 1888 se
- vrací do rodného kraje.
- Moravské Slovácko se mu
- stává celoživotní inspirací.
- Na pařížském Salonu v roce
- 1893 bylo oceněno jeho plátno
- „Pouť u svatého Antonínka“.

že. „[...] je to scéna chvějivá, planoucí, červená, zelená, bělostná, vynikající pohybem a živým pozorováním a je politováníhodné, že nemáme u nás tolik malířů, kteří by viděli a předváděli život vlastní země s takovým talentem, jako tento cizinec.“ Úspěch v zahraničí mu otevřel i úspěch na domácí scéně.

Období víceméně až do první světové války představuje vrcholné období v tvorbě Joži Uprky. Hlavní námětové okruhy jeho olejů stále vycházejí z života na slovácké vesnici. Jejich hlavními tématy jsou práce, radost a zbožnost, což jsou kategorie, které sám Uprka vytyčil jako program výzdoby brněnské dívčí školy Vesna. Obecně můžeme Uprkovu tvorbu rozdělit na dvě hlavní skupiny – mnohofigurální výjevy z poutí, hodů a slavností, mezi které patří například již zmíněná legendární Pouť ke sv. Antonínkovi (1893, 1894 a další), kterých vzniklo nespočtené množství variant. Mezi další slavná díla patří například Lanžhotské hody, Boží tělo ve Velké a mnoho dalších. Druhou skupinu obrazů tvoří obrazy představující výjevy z všedního života na Slovácku, nejčastěji jedna či dvě figury, staticky zaznamenané při jejich každodenní činnosti (sekáči, šterkaři, pastýři, obrovnávačka), které de facto představují propojení člověka a krajiny jako nedílného celku. Důležitým pojítkem obou skupin je víra, „zbožnost“, ať citujeme samotného Uprku, která rámovala život na slováckém venkově od narození až po smrt. Uprka je také často spojen s obrazy dívek a chlapců v krojích – zde se projevovalo spojení jeho lásky k rodnému Slovácku a snaha téměř vědecky, ve spolupráci s etnografy, zachytit to podstatné z národopisného charakteru regionu, který se zejména po první světové válce intenzivně proměňoval. Obrazy z pozdních let tvůrčího období tak představují spíše jakýsi paměťový záznam, vzpomínku na léta minulá.

Uprkovy obrazy jsou dodnes důležitou součástí českého a moravského příběhu umění, potažmo i kulturní historie vůbec. Spojují staletou tradici lidového umění a moderní malbu přelomu století, jsou jasné, srozumitelné, opravdové. Právě autentická, hluboká a jedinečná vztah k domovu, láká i dnešní diváky, zvláště ve světě, který nazýváme globalizovaný. ■ VALDŠTEJNSKÁ JÍZDÁRNA, PRAHA, DO 31.12. WWW.NGPRAGUE.CZ

Premiéra v Dlouhé

Nakupuji, tedy jsem zní podtitul komedie Láska a peníze současného britského autora Dennise Kellyho. Několik krutých příběhů o lásce v mnoha podobách, o lidech, kteří pouze předstírají, že vše je v pořádku. Ideální způsob, jak si nastavit zrcadlo v každoročním nakupovacím předvánočním šílenství. V režii Jana Mikuláška hrají Miloslav König, Helena Dvořáková, Jan Vondráček či Marie Turková.

DIVADLO V DLOUHÉ, PRAHA, 12. A 27. 12.

WWW.DIVADLOVDLOUHE.CZ

Le Patio

K novým dekoračním předmětům značky Casa Ceasare patří i nástěnné hodiny. Najdete je v obchodech Le Patio.

WWW.LEPATIO.CZ

Uchronie

Neboli Příběhy ze sbírky je ojedinelá výstava, která vznikla ve francouzsko-české spolupráci.

GALERIE 35, PRAHA, 9. 12.–22. 1. 2012,

GALERIE U BÍLÉHO JEDNOROŽCE, KLATOVY, 11. 12.–22. 1. 2012, WWW.IFP.CZ.

Faust

Dalším z přímých přenosů z Metropolitní opery v New Yorku na plátna českých kin je opera Charlese Gounoda Faust. Režisér Des McAnuff zasadil faustovskou legendu do první poloviny 20. století. **10. 12., Více informací na WWW.WWW.METINH.D.CZ**

Mary Stallings

Hudební zážitek slibuje koncert americké jazzové zpěvačky Mary Stallings. Doprovodí ji trio pianisty Davida Udolfa. Národní divadlo tímto koncertem zahajuje projekt Jazz v opeře. ND, PRAHA, 23. 12., WWW.NARODNIDIVADLO.CZ

Kniha

Blíží se kolaps eurozóny? Přichází nová éra? Dva mladí ekonomové hledají na tyto otázky odpovědi. WWW.GRADA.CZ

Firemní akce? V Parkhotelu Průhonice!

výborná kuchyně * prvotřídní služby * romantické okolí * na dosah od centra Prahy
... ideální místo pro školení, zasedání, mítinky či prezentace

www.parkhotel-pruhonice.cz

Veronika Holcová: Digitalis, 2010, akryl a olej na plátně

Kraj, dům a místa Sidonie Nádherné

• Knihovny – katedrály informací •

Revoluce v oční medicíně • **Obrazy mysli**

POZNÁNÍ

Možek a otisky paměti

Já žiji pro své Janovice

Rainer Maria Rilke či dramatik Karl Kraus tu patřili k stálým hostům. Kouzelný kraj kolem a úchvatný zámecký park je jistě inspirovaly. Jenže důvodem jejich návštěv byla především žena – Sidonie Nádherná, poslední zámecká paní.

Sidonie Nádherná byla uložena na rodinném hřbitově ve Vrchotových Janovicích roku 1999

Blíží se Vánoce roku 1942, baronka Sidonie, která po Mnichovu 1938 začala používat českou formu příjmení Nádherná, se cítí osamělá. Všichni blízcí odešli na věčnost, po smrti bratra Charlieho už Vánoce neslaví. Štědrý večer tráví většinou na cestách. Tento rok se ale rozhodne jinak. Do Janovic zve Václava Wagnera, historika umění. Spojuje je nejen osamělost, ale i umění, literatura a kultivovaný životní styl. Pro Sidonii to však bude poslední zdánlivě klidný Štědrý den, při svíčkách u hořícího krbu. A Václav Wagner se stane tím, ke komu se nyní bude svými dopisy obracet ve chvílích nejtěžších.

Češi musí ven ze střední Evropy

Počátkem roku 1943 se začíná naplňovat plán na zřízení výcvikového prostoru SS uprostřed Čech. Z území o rozloze čtyřiceti čtyř tisíc hektarů musejí být vysídleni všichni Češi. 59 vesnic. Vrchotovy Janovice mezi nimi. Zřízení výcvikového tábora SS má být generální zkouškou na velký Hitlerův plán: Čechy a Morava měly být nově osídleny Němci. Sidonie Nádherná s neklidem v srdci sleduje dění v okolních vesnicích. „Je to zoufalé, apatické stěhování národů, když nějaká velká rodina dostane někde v odlehlé vesnici k ubytování malý pokojík, může mluvit o štěstí. Odnášet z místa inventář je zakázáno pod trestem smrti...“

3. července 1943 se i v Janovicích objevuje obávaná vyhláška. Pro Sidonii tím začíná boj o záchranu zámku a přilehlého parku. Přemýšlí, že se nechá zaměstnat jako zahradnice, snaží se, aby byl zámek pod ochranou Památkového úřadu. Tvrdohlavě a neúprosně. Ale marně. Spolu s ostatními obyvateli Janovic žije několik měsíců v nejistotě. Co si budou moci vzít s sebou? Kam půjdou?

Když 2. února 1944 vstoupí do zámku velitel SS ze Sedlčan, Sidonie bojuje o každý předmět. Nakonec si kromě tří dřevěných soch ze schodiště může

V červenci se
v Janovicích objevuje
obávaná vyhláška

A photograph of a forest in autumn. In the foreground, a stone bench sits on a ground covered with fallen yellow and orange leaves. To the right, a large tree trunk is heavily covered in green ivy. The background is filled with many trees, their leaves in various shades of autumn. The text is overlaid on the left side of the image.

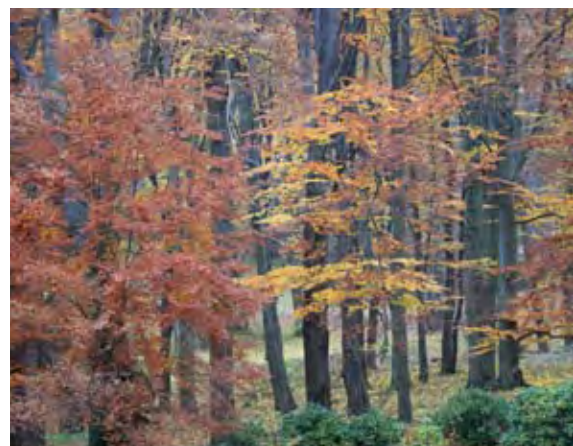
„Tady *ke mně*
promlouval
každý kámen...”

odvézt celý mobiliář. Odjíždí do statku ve Voračicích, kde se ubytuje v malém bytě, bez elektřiny, bez tekoucí vody. A bojuje dál. Začátkem června je celé území uzavřeno, přesto podává na velitelství SS v Benešově žádost, aby se alespoň mohla starat o park. Žádost je zamítnuta. „A tak žiji na míle vzdálená od svých bytostných zájmů, ode všeho duchovního a krásného, pro co mi připadá hodno žít, naprosto vykořeněná. Jak by rostlina zvyklá na tu nejvýživnější půdu mohla prospívat v chudé?“ píše Sidonie Wagnerovi 27. června 1944.

Svět je teď nesmírně ubohý

Na zámku se usídlila tanková škola SS, v prostoru mezi Vltavou a Sázavou vznikl výcvikový prostor a koncentrační a internační tábory. Sidonie se neustále vrací ve svých myšlenkách k zámku. „V Janovicích ke mně promlouval každý kámen, ovzduší zámku bylo plné niterného prožívání, místnosti proniknuté zcela zvláštní náladou, stejně tak i park, jako by to byl jiný svět. Zdalipak se tento zcela osobitý ráz Janovic, nepodmíněný vůlí, prostě jen přítomný, opět vrátí po vši té hrůze, kterou nyní procházejí? Podaří se mi smazat všechny stopy a dát těm starým, důvěrně známým a milovaným Janovicům znovu vzejít? V jejich plné osobitosti?“ svěčuje se s obavami Václavu Wagnerovi v jednom z dopisů. Vzejít těm starým dobrým Janovicům se už Sidonii bohužel nepodaří. Válka se sice pomalu blíží ke konci, ale klid se jí do duše nevrátí, ba naopak.

První dny svobody, hned jak je to možné, se vydává do Janovic. Na území nikoho. Brána zámku je dokořán, lidé z okolí ji předběhli. A berou si věci, které jim nepatří. Zas a zas zavírá bránu, zatlouká prkny díry v kamenné zdi, rozvěšuje cedule, na kterých je česky a rusky napsáno „Vstup zakázán“. Zbytečně. Lidé si odnášejí azalky, ruští vojáci loví granáty ryby, ozdobné talíře používají jako terče při střelbě. „Nerozumím tomu, že teď každý chce druhému uškodit a má z toho radost. Jsem tak smutná, že nikde nevidím lásku jednoho k druhému. Svět je teď nesmírně ubohý,“ píše kostrbatou češtinou. Ale zlomit se nedá. Odhodlaně se

Zámecký park v podzimních barvách

Lidé si
*odnášejí
věci, které
jim nepatří.*

brání lhostejnosti, chamtivosti lidí. Stále neztrácí naději. Na zámku už sice nebydlí, nemá peníze na jeho opravu, ale dál se stará o hospodářství, pleje záhony rododendronů a azalek. Radovat z té krásy kolem se však už nedokáže. „Kaštany jsou v plném květu, azalky zatím ne. Oči to všechno vidí, ale bez ozvěny v srdci.“ Často teď jezdí do Prahy, v Janovicích najednou cítí odstup místních, lidí, ke kterým se vždy chovala přátelsky, bez povýšenosti vyšších stavů. Čeština jí začíná být tak cizí. Když je 16. srpna 1949 zatčen Václav Wagner, Sidonie se rozhodne. Za necelý měsíc nastupuje s malým kufříkem do vlaku směr Cheb. Výjezdní vízum nedostala, hranice přechází s pomocí převaděče.

Vzpomínky krásné i trpké

Co jí asi cestou vlakem probíhá hlavou? Vrací se na místa, kde prožila celý svůj život a který teď navždy musí opustit? Vzpomíná, jak si s Janem v parku, na velké půdč zámku či ve stodole hrávali na schovávanou, jak později spolu vášnivě diskutovali o umění, literatuře a filozofii? Na výlovy rybníků, hony v okolních lesích, kterých se tak ráda účastnila. Na setkání a procházky parkem s básníkem Rilkem. „R.M.R. a já jsme v knihovně uspořádali nejednu slavnost a bylo to krásné,“ zapisuje si Sidonie do deníku 10. září 1910. „On překládal Jacobsena, já jsem hrála Chopina...“ Rainer Maria Rilke se až do své smrti roku 1926 stává důvěrným přítelem baronky, to on podporuje její emancipovanost, jemu píše skličující dopis, když milovaný bratr Jan spáchá v devětadvaceti letech sebevraždu. Jemu se také

Dole: nádvoří zámku Vrchotovy Janovice, vpravo: schodiště s barokními sochami Lazara Widmanna

*Radovat
se z té
krásy už
nedovede...*

Foto: Cünter Bartoš

Sidonie
bojuje
o každý
předmět
ze zámku.

Sidonie, asi 1901

Portrét od Maxe Švabinského, 1912

Sidonie a bratři Jan a Charlie, 1909

svěřuje se svou láskou ke Karlu Krausovi. A Rilke je tím, kdo ji od vztahu s bouřlivákem a buřičem Krausem odrazuje. V tom jej však Sidonie neuposlechne.

Vězí mi v krvi

Ostrý kritik rakouské společnosti má pověst bezohledného, citově chladného muže. Sidonie se s ním setkává v září roku 1913 ve vídeňské kavárně Imperial. Stačí okamžik a je jasné, že byli stvořeni jen pro sebe. „Ty jediná ženo, kterou i při hovoru o literatuře toužím obejmout, ty vzácná milenko, k níž lze hovořit, jako bych ji objímal,“ píše dramatik Kraus Sidonii. A ona si záhy do svého deníku poznamenává: „K. K. mi vězí v krvi, působí mi trápení. Dopátral se mé bytostnosti, pochopil ji jako ještě nikdo.“ Když Kraus v listopadu poprvé přijede do Janovic, uvidí park v těch nejkrásnějších barvách podzimu. Okouzlí jej. Hned pochopí, že Sidonie sem patří celou svou duší, celým svým srdcem. Rád se do Janovic vrací, tady na louce pod

Zámek Vrchotovy Janovice

- Novogotický zámek se nachází nedaleko
- Votic v městysu Vrchotovy Janovice.
- Původně zde byla kamenná gotická tvrz
- pánů z Janovic, později byla přestavěna
- na renesanční zámek pány z Říčan.
- V 18. století sloužil zámek jako
- reprezentační sídlo votické větve
- hrabat z Vrtby. Po nich se majiteli stali
- Vratislavové z Mitrovic. Současnou
- podobu získal zámek v polovině 19.
- století. Karel Nádherný, otec Sidonie,
- zakoupil zámek roku 1879. Pohutý
- osud měl během druhé světové války,
- roku 1950 byl vyvlastněn. Byl používán
- jako sklad textilu, později se v něm
- nacházely sbírky Okresního archivu.
- Nyní je ve vlastnictví Národního muzea,
- které tu nabízí návštěvníkům tyto
- stálé expozice: Společnost v Čechách
- 19.století, Rilke, Kraus a Vrchotovy
- Janovice a České zvonařství. Zámek je
- otevřen od dubna do října. Půvabný
- zámecký park je možné navštívit
- v jakémkoli ročním období.

Muži ji milovali, obdivovali...

smuteční vrbou pracuje, odpočívá, tady vznikají Poslední dnové lidstva. Kde je ten chladný, bezohledný muž? „Jak dokázal být veselý! Často přímo sršel uličnickou nezbedností a celé hodiny se s ním nedalo promluvit vážné slovo!“ To nebyl Karl Kraus z potměných vídeňských kaváren. Nesmiřitelný, urážlivý. Tady nachází svůj klid, aby se opět mohl v plné síle vrátit do zběsilého vídeňského života. Avšak vztah Karla a Sidonie je plný zvratů, rozchodů a opětovných setkání. Sidonie se vdává, aby zapomněla, záhy se rozvádí. Ti dva ale přece jednoho dne dojdou klidu. Posledních devět let života Karla Krause tráví spolu, je to jejich podzimní láska.

Věrná být nemohu

Jaká vlastně byla vzdělaná a krásná baronka s neklidnou duší, jež okouzila snad všechny muže, se kterými se setkala? Maxe Švabinského, Rainera M. Rilkeho, Karla Krause... Velká cestovatelka, jedna z prvních řidiček automobilu u nás, vášnivá kuřáčka. Obyvatelé Janovic ji mohli vídat v prostých šatech a v holínkách, jak klečí u záhonu, pleje a okopává. Nezávislá, pokroková žena, na dobu, v níž žila, však možná až příliš. Žena, která si do svého deníku zapisuje: „A věrná být nemohu; to by žádný muž od ženy neměl žádat, protože by vyhasla.“ Byla muži obdivována a milována, ale vždy zůstala nezávislá, neměla děti. Všichni jí srdci blízcí odešli dříve než ona. Dožívá osamělá v Británii, aby se uživila, prodává za 450 liber Rilkovy dopisy. Svého přítele nejdůvěrnějšího. Umírá na rakovinu plic 30. září 1950. Dlouhých padesát let trvá, než její ostatky spočinou na místě blízkém jejímu srdci. Roku 1999 je pochována na rodinném hřbitově v zámeckém parku, ve Vrchotových Janovicích. V poklidné sedlčanské krajině.

„To byly Čechy, jak jsem znal. Mírně se vzpínající jako lehká hudba a najednou za jabloněmi opět rovné, plošina bez výrazného obzoru a členěná poli a řadami stromů jako lidová píseň od refrénu k refrénu.“ Tak vzpomínal Rilke na svou první cestu kočárem z Votic do Vrchotových Janovic. Potkal tu svou budoucí přítelkyni – baronku Sidonii Amálii Karolínu Julii Marii Nádhernou z Borutína. ■

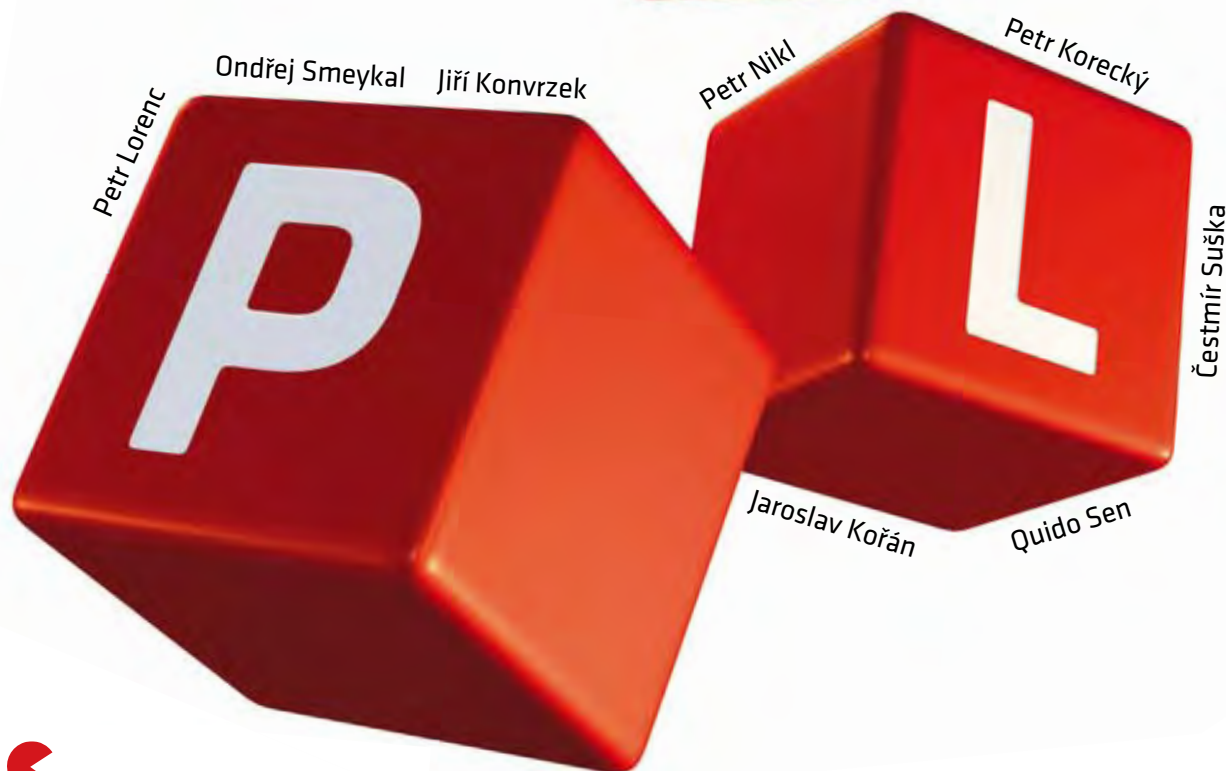
Literatura: Alena Wagnerová, Sidonie Nádherná a konec střední Evropy, Argo, 2010

Interaktivní výstava 6. 10. – 31. 12. 2011

Techmania Science Center v Plzni

Petr Nikl & spol.

Otevřeno denně od 9:00 do 17:00

WWW.TECHMANIA.CZ

WWW.ORBIS-PICTUS.COM

Generální partner:

Partner:

Zakladatelé a partneři TSC:

O užitečnosti her

Před 180 lety
zemřel první antropolog světa

Lewis Henry Morgan

Jak to, že se
Indiáni obejdou
bez vojska,
policie,
prokurátorů
a soudů?

Cesta Lewise Henryho Morgana do vědeckého Pantheonu začala de facto klukovskou hrou na Indiány. Narodil se v listopadu 1818 ve městě Aurora na západě severoamerického státu New York. V dětství ho zaujaly oděvy, ozdoby a zbraně Indiánů kmene Kajugů, kteří si přicházeli na rodinnou farmu Morganů přivydělat sezonními pracemi. V obdivu nad jejich odvahou, skromností i specifickým smyslem pro čest a spravedlnost se často ptal sám sebe: Proč se nezměnili jako my? Jak to, že se obejdou bez vojska, policie, prokurátorů, soudů? Proč obdělávají pole motykou, i když u farmářů viděli pracovat ruchadla? Tehdy to nebyly příliš běžné otázky, neboť většina bělochů považovala Indiány za divou zvěř bez jakýchkoli lidských práv...

Stejně otázky ho provázely i během studií. Ve dvanácti promoval a podle očekávání rodiny se stal právníkem; ve službách jedné železářské společnosti vyřizoval těžební práva, výkupy pozemků pro železniční přípojky atd. Ostatně do železnice sám investoval, čímž zbohatl a stal se finančně nezávislým. V té době také založil spolek jménem Řád Irokézů, pro který vypracoval stanovy počítající i s jakoby indiánskými rituály. S jistou nadsázkou lze říci, že Řád v leccems připomínal naše skautské oddíly.

Tady asi nebude na škodu připomenout, jaký v tehdejší době panoval názor: tak zvané zaostalé národy vznikly z „normálních“, k civilizaci (křesťanského typu) spějících národů degenerací poté, co byly z normálního vývoje božím trestem vyloučeny za nějaké své hříchy (kupříkladu za prostopášný život ve stylu Sodomy a Gomory).

Pro španělské katolické a poté i anglické puritánské misionáře byli Indiáni rovnou „děblůvi přísluhovači“. Jenže právě v Americe, kde vedle sebe trvale a těsněji než kde jinde na světě žili osadníci z Evropy a domorodci na úrovni takřka doby kamenné, se vedle tohoto teologického soudu nabízel i srovnání antropologické – jak žijí, jakou mají kulturu. Pravda, od bělochů to chtělo značnou porci nezaújaté zvědavosti, ale tou Morgan evidentně disponoval.

Na jedné z akcí Řádu Irokézů se seznámil s o čtvrt století starším Henrym Schoolcraftem, autoritou přes Indiány, který se přiznal k Odžibvejům. V jednom knihupectví také Morgan náhodou narazil na syna náčelníka Seneků Ely Parkera (ten mimochodem vystudoval práva a poté ještě techniku a stal se tajemníkem generála Ulyssesa Granta). Spolu se pak pokoušeli se střídavými neúspěchy lobbovat za lepší přístup Spojených států k Indiánům.

Irokézské ženy při práci

Na světě existují
dva základní typy
příbuzenství:
patriarchální
a *matriarchální*

Konec legrace, začíná práce

V roce 1846 se Morgan vedení Irokézského řádu vzdal, neboť už přestal snášet jeho původně žádoucí lehkovážnost, a v témže roce se zúčastnil dožínkových slavností v jedné z rezervací, kde byl přijat do klanu Sokolů z kmene Seneků a pokřtěn jménem Ten, kdo leží napříč (pro svoji snahu prostředkovat mezi dvěma rasami). Odchod z Řádu a následná adopce znamenaly definitivní přechod od kratochvíle k vážné výzkumné práci. A řekněme rovnou, že ať se Morgan snažil sebevíc, v indiánské kultuře nenašel pražádné stopy ani dřívější vyšší kultury, z níž byli vyobcováni, ani jakéhokoli zhoubného zasahování Satanova... Jeho kniha Liga Ho-de-mo-sau-nee neboli Liga Irokézů z roku 1851 se stala „prvním vědeckým pojednáním o indiánském kmeni, které kdo kdy napsal“.

V roce 1856 Morgan vstoupil do Amerického sdružení pro rozvoj vědy v Bostonu a uvedl se obsáhlým referátem Zákony irokézského rodového příbuzenství. Učení členové se nestačili divit: kupříkladu manžel a manželka u Irokézů vždy pocházejí z jiného kmene, přičemž děti z tohoto svazku vždy patří do kmene manželky. Syn dědí pouze po matce a „matko“ říká i všem matčiny sestrám. „Zdali toto je specifíkem Irokézů nebo obecnějším jevem?“ zeptali se autora, kterého to utvrdilo v záměru zkoumat další přírodní národy.

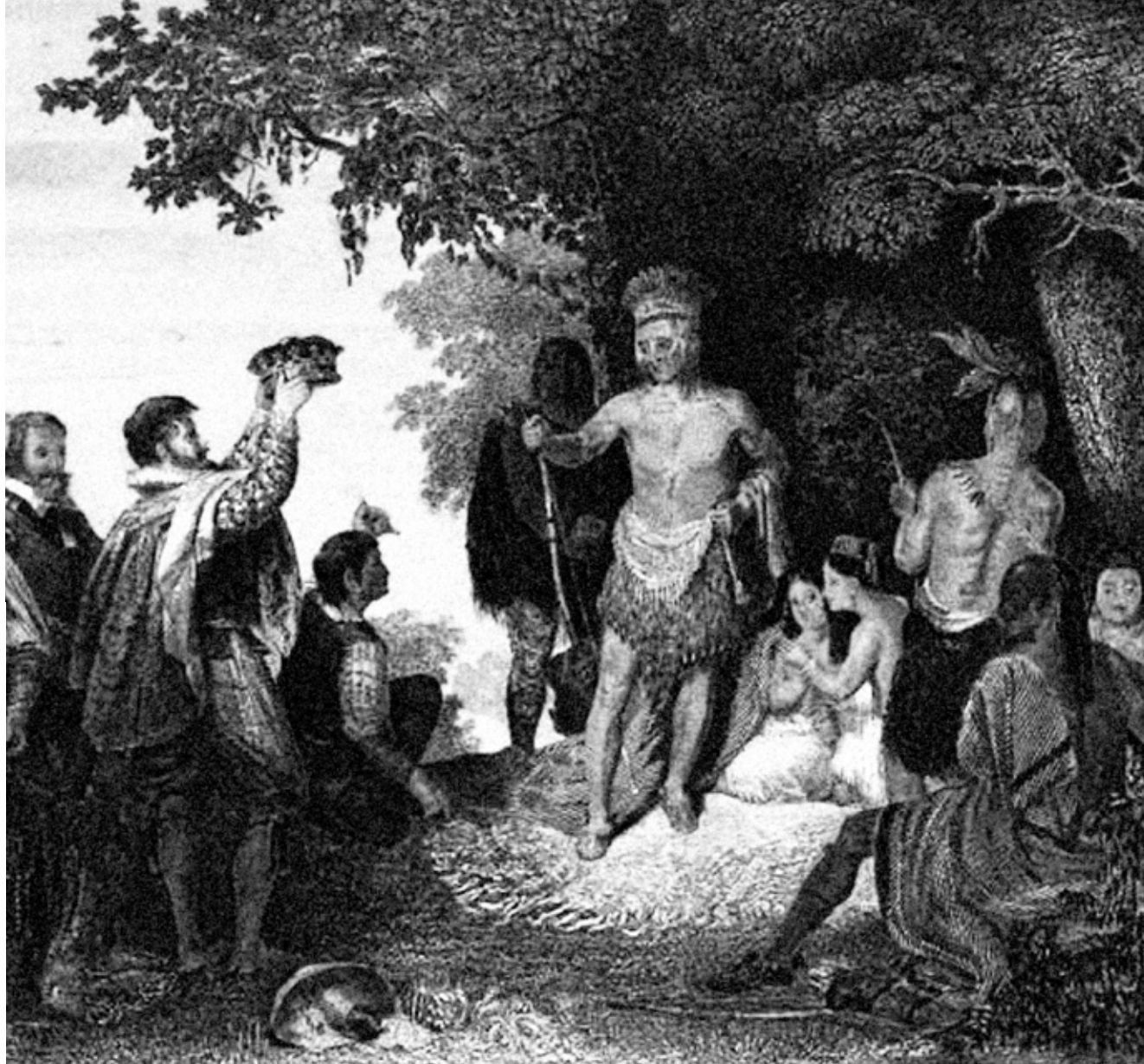
Ve snaze získat co nejvíce informací dostal Morgan nápad – využít dotazníky. Ty dosud sloužily jen výběřím daní a sčítacím lidu, Morgan je patrně první začal používat v celosvětovém měřítku a pro získávání vědeckých údajů. Sestavil tedy sedmistránkový dotazník zaměřený na aspekty kmenové organizace, příbuzenských vztahů a zvyklostí. Pod hlavičkou washingtonského Smithsonianu, vrcholné americké instituce k získávání a šíření vědeckých poznatků, zapojil do akce federální úřady i diplomatické mise. Výsledkem gigantické práce byla šestisetstránková kniha Systémy pokrevnosti a sešvagření lidské rodiny (1871). Morgan zde ukázal, že na světě existují dva základní typy příbuzenství a že většina národů na Zemi spadá do jedné či druhé skupiny. Podle něho indoevropské a semitské národy patří k jednomu typu příbuzenství (patriarchálnímu) a ostatní národy ke druhému (matriarchálnímu). Na základě obdobného typu příbuzenství Asiátů a Indiánů Morgan vyvodil původ Indiánů z Asie (což později potvrdil fyzický antropolog Aleš Hrdlička a nedávno srovnávací lingvisté).

Od indiánských zvyků k periodizaci světových dějin

Bylo hlavně Morganovou zásluhou, že se primitivní národy staly v očích západní civilizace nikoli potrestanými hříšníky, nýbrž studnicí poznání, která nám může ukázat, jak kdysi vypadalo celé lidstvo.

Morganovým hlavním dílem je Praveká společnost neboli výzkumy v průběhu lidského pokroku od divoštství přes barbarství k civilizaci (1877). Podle něj základními faktory lidského pokroku byly „zvyšování inteligence prostřednictvím vynalézání a objevování“, „zdokonalování myšlenek o vládě“, „prohlubování pojmu rodiny“ a „prohlubování myšlenky majetku“.

V epoše divoštství se lidé živil sběrem ovoce, později začali lovit ryby, užívat oheň, zhotovit luk a šíp. V epoše barbarství vynalezli hrnčířství, zdomestikovali zvířata a plodiny, začali používat nepálené cihly, a nakonec se naučili tavit kovy a vyrábět kovové nástroje. Éra civilizace začala vynálezem písma... V období divoštství a barbarství se lidstvo rozvíjelo na celé zeměkouli víceméně

První setkání Irokézů s evropskými kolonisty, 1653

shodně, později se ale cesty Starého světa (Evropa, Asie) a Nového (Amerika) rozdělily.

Za své objevy byl Morgan zvolen členem Národní akademie věd USA a prezident Abraham Lincoln ho jmenoval komisařem pro indiánské záležitosti. Jenže vláda o férové jednání s Indiány neměla ve skutečnosti zájem a Morgan si brzy získal pověst podivína, který to myslí vážně a který se dokáže rozčítit kvůli takové prkotině, jakou je podvádění Indiánů. Znamé je toto jeho veřejné prohlášení: „Místo abychom jim dali vzdělání, naučili je chovat stáda, orat pluhem a ovládat řemesla, lovíme je jako zvěř. V civilizované zemi pořádáme hon na lidi s odlišnou barvou pleti. Je to tak – křesťané znovu zabíjejí pohany!“

První antropolog světa Lewis Henry Morgan zemřel 17. prosince 1881 v Rochesteru. Rozlučme se s ním charakteristikou jeho současníka, amerického lingvisty Joshuy Halla McIlvaina: „Díval se dalekohledem píše, vědění a poznání do vzdálené minulosti lidstva, a zjistil, že tisíce faktů lze redukovat na několik základních zákonitostí.“ ■

**Je to tak!
Křesťané
znovu zabíjejí
pohany!**

21 m

Knihovna
slouží celému
okolí. Proč
by měla mít
jeden
vchod?

NTK 1

Katedrály informací

Každá doba po sobě zanechává architektonické monumenty. Dlouho se zdálo, že památkou na dobu konzumního kapitalismu budou obchodní centra a logistické areály. Naštěstí se v posledním dvacetiletí objevil nový trend. Po celém světě, od Seattlu po Tokio, se stavějí nové reprezentativní knihovny. Katedrály informační éry.

Ani naše země nezůstává stranou. Pod stůl sice spadl návrh nové pražské dominanty, Kaplického Národní knihovny, a moravskoslezský hejtmán Jaroslav Palas přibrzdil ambiciózní projekt ostravské vědecké knihovny, takzvané Černé kostky. Frustraci bibliofilů pomáhají překonat dvě výjimečné novostavby z posledních let – Národní technická knihovna v Praze (NTK) a Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové. V případě NTK to byl ovšem běh na dlouhou trať. Architektonická soutěž byla uzavřena v roce 2000, potom se celé čtyři roky řešilo financování. Vlastní výstavba proběhla až v letech 2006 až 2009. „Dlouhé roky to vypadalo, že NTK půjde do kytek,“ říká architekt Roman Brychta ze studia Projektil architekti, které vyprojektovalo obě knihovny.

Počmárané betony

Národní technická knihovna stojí v kampusu ČVUT v pražských Dejvicích. Sousedí s novou fakultou architektury od Aleny Šrámkové, o které jsme referovali v minulém vydání Sanquisu. Stavba na půdorysu zaobleného čtverce nemá žádnou hlavní fasádu. Zaoblením a předsunutím skleněného pláště se výrazně odlišuje od starší zástavby ČVUT i strohého funkcionalismu Šrámkové. Oproti tradičněji koncipované architektuře zaznamenaná návštěvník ještě jeden významný prvek – do budovy lze demokraticky vstoupit ze čtyř stran a je vlastně průchozí, jako byl dřív průchozí pozemek, na kterém teď stojí. „Chtěli jsme zachovat otevřenost místa, nezabít to. Lidé mohou budovou volně procházet, nic jim nebrání ve vstupu a výstupu. Knihovna slouží celému okolí, proč by tedy měla mít jeden vchod?“ táže se architekt Adam Halíř. Ještě jako studenti si architekti z Projektilu zkracovali přes pozemek cestu do školy.

Od hustého zabydlení spodních dvou pater interiér budovy směrem nahoru postupně řídne. V původním návrhu byla knihovna ještě otevřenější, ale kvůli provozním požadavkům se parter rozdělil na dvě patra. To je trochu škoda, protože do velkorysého atria tak musí návštěvník vyjít po schodech nebo vyjet výta-

hem. A ještě mu překážejí turnikety. „Plánovali jsme otevřenou instituci, jako je třeba pražská Městská knihovna na Mariánském náměstí, ale ČVUT si takto chrání vstupy do všech svých budov,“ vysvětluje Brychta. Na druhou stranu vytvořilo zhuštění parteru prostor pro další služby a instituce, jako je například pobočka Městské knihovny, prodejna počítačů, knihkupectví, galerie a kavárna.

Vnitřek knihovny charakterizují „obnažené betony“ – přímo po holých stropích vedou rozvody elektřiny a protipožárního systému. Je to vlastně živý výkres v měřítku 1:1, technická příručka. Nezakryté betonové desky se také podílejí na tepelném hospodaření budovy jako sálavé nebo chladicí plochy. Když na knihovnu zasvítí slunce, ožije surový beton veselými barvami, které se odrážejí od barevných podlah. Architekti z Projektilu se podle Brychty snaží věci nevymýšlet, ale nechávat vznikat samovolně, což ukazují právě na výtvarném řešení podlah: „Dlouho jsme s grafiky přemýšleli, jak to bude uvnitř vypadat. Potom jsme přišli na technický výkres od statika s barevnou mapou průhybu stropních desek, kterou jsme přenesli na podlahy. A bylo hotovo.“

Dalším významným výtvarným prvkem jsou hravé kresby na ochozech, zlidšťující monumentální prostor. Počmárané betony návštěvníky uvolní, usmívají se, když na ně pohlédnou, pokaždé mohou najít mezi kresbami něco nového. V médiích byli architekti z Projektilu chváleni za otevřenou spolupráci s dalšími tvůrci, společná synergie pak vedla k tak originálnímu designu. „Máme odvalu nechat tvořit i jiné lidi, důvěru v jejich schopnosti. Oni nám pak třeba i po-

Počmárané
betony
návštěvníky
uvolní.
*Usmívají se
na ně.*

**Vnitřek Národní
technické knihovny
charakterizují „obna-
žené betony“ a hravé
kresby na ochozech**

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové stojí na břehu Orlice, v sousedství Gočárový koželužské školy

čmárají betony, popíšu schody... Jsou to další vrstvy v architektuře, přidaná hodnota, která ale značně ovlivňuje výsledný dojem z našich domů. Otevřenost k spolupráci je pro náš ateliér signifikantní," dodává Brychta.

Bibliotéka pro Gočára

Osud NTK byl několik let nejistý. Nebýt osobnosti ředitele Martina Svobody, nejspíš by žádné počmárané betony v Dejvicích nikdy nebyly. Během čtyř let, kdy projekt NTK přešlapoval na místě, se architekti z Projektilu účastnili dalších tří anonymních architektonických soutěží na knihovny. Jedna z nich, Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, už stojí. A opět je to v kontextu současné české architektury vysoký nadstandard. Další návrh z Projektilu, městská knihovna v Kutné Hoře, je ve fázi územního rozhodnutí. Možná má Projektil téma knihoven natolik osahané, že už od nich nemůže vyjít špatný projekt. Podle Adama Halíře ani nehrozí, že by se jako tvůrci opakovali či vykrádali: „Každá naše knihovna je jiná. Jenom mají společnou otevřenost a respekt k místu.“

Pro svůj skvělý urbanismus si Gočárův Hradec Králové respekt určitě zaslouží. Stejně jako výborný pozemek, který byl knihovně přidělen. Stojí na břehu řeky Orlice, v sousedství Gočárový koželužské školy a jen pár minut chůze od historického centra. Architekti místo zvýraznili či „zaškrtili“ stavbou na půdorysu ostrého X. Zůstalo však průchozí, protože přes průchody v jejích křídlech si lze zkracovat cestu. Betonový plášť zdobí rastr kruhových oken, kruhové jsou také světlíky ve stropěch nad studovnami. „Koncept X evokuje odlitý štoček písma, pevnou hmotu. A do pevné hmoty potřebujete udělat díry tak, aby tu hmotu nerozbily. Nejvhodnějším možným způsobem je kulatá díra,“ říká Halíř. Tyhle díry by prý

mohly evokovat děrné štítky, ale kdo si dnes na tak archaickou technologii vzpomene? Uvnitř knihovny jsem si nemohl nevzpomenout na věžeňskou architekturu – jak se její křídla sbíhají do komunikačního tubusu se schodištěm a výtahy. Při stoupání po schodech se nabízí, pokud pohlédnete vzhůru, úžasná hra křivek a přímek, jak se schodiště mezi patry pravidelně křížují v kruhovém tubusu.

Centrální prostor bohužel zaplnil uživatel výstavními panely a dalšími objekty, a tím ho znehodnotil. Zbytečný je též oddělený vstup a výstup do knihovny, do organismu budovy není dostatečně integrována kavárna, respektive je přístupná jen zvenčí. Na židlích tu mají látkové „zámecké“ potahy, které se k monolitickým pohledovým betonům a kruhovým oknům opravdu nehodí. Přes kruhová okna je ale netradiční výhled ven, i na Gočárovu koželužskou školu. Příděl světla je přes ně menší, což vůbec nevadí, protože stoly pro návštěvníky jsou většinou přímo pod nimi. Každý druhý dnes stejně pracuje na notebooku, světlo spíš vadí, a mezi regály se musí svítit tak jako tak.

Ikony naší doby

„Knihovny jsou jednou z mála možností, jak postavit ikonografickou stavbu. Tyhle stavby reprezentují společnost,“ říká architekt Brychta. Studio Projektil architekti tuhle šanci už využilo dvakrát a doufejme, že ne naposled. Jinak je Brychta k českému prostředí skeptický. „Státní instituce se chovají alibisticky. Nechtějí věci měnit, posouvat dopředu, ale jen opravovat.“ Smutným příběhem nevyužitých možností je podle něj rekonstrukce Národního muzea a Klementina, kde ani pořádně nevíme, kdo je hlavní architekt. „Kdyby ředitelem NTK nebyl Martin Svoboda ale Milan Lukeš z Národního muzea, tak to dopadlo stejně.“ ■

Křídla hradecké knihovny se sbíhají do společného komunikačního tubusu se schodištěm a výtahy

*Úžasná hra
křivek
a přímek...*

The image shows the interior of a modern building with a dark, textured wall. There are four large circular windows arranged in a 2x2 grid. The top two windows look out onto a bright, overexposed sky. The bottom two windows look out onto a brick building and greenery. In the foreground, two women are sitting at a long, light-colored wooden table, working on papers. A small green exit sign is visible on the wall between the two bottom windows.

Tyto stavby
reprezentují současnou
společnost

Protože
máme dobré
architekty,
*knihovny jsou
skvělé!*

Ve studovně společně sdílíme ticho. Rádi.

Architekt David Vávra považuje knihovny za náhrádku duchovního chrámu a podle jeho návrhu jeden takový sekulární chrám právě vzniká v Hradci Králové. S Vávrou však nelze nehovořit i o tom, co nevzniklo – o Kaplického knihovně, takzvané Chobotnici.

Klasické knížky jsou na ústupu, spousta literatury je dnes on-line, přitom se po celém světě stavějí nové reprezentativní knihovny a jsou plné lidí. Jak si ten paradox vysvětlujete?

Třeba mě osobně on-line nezasáhlo, protože všechno dělám rukou a nepoužívám počítač. Elektronické zprávy vyřizují moje děti, kolegové zase přenášejí kresby projektů do počítače. Možná lidé stále potřebují knihy jako reálné věci, kterých se mohou dotýkat. Přece také nemají virtuální milenky a rádi se dotýkají těch živých.

To nepochybně. Ale pro mladou generaci je již virtuální svět druhou přirozeností. Spíš než knížky mají

v ruce notebooky a tablety, i když sedí v knihovně. Proč tam chodí?

Možná je za tím touha po duchovnosti, která se v Čechách nenaplnuje v rámci církví. Bolševik v našem podvědomí církve zdiskreditoval, potom se diskreditovaly i samy. Proto touha žít duchovně a zároveň nebýt církevně ukotven vede možná k tomu, že jsme nej-

Lidi se potřebují knih dotýkat. Jako milenek

šťedřejšími sponzory po katastrofách a rádi navštěvujeme knihovny jako náhrádku duchovního chrámu. Překvapivým fenoménem jsou v Česku zdomácnělé čajovny, což nikde na světě neuvidíte. U nás čas od času zdomácní věc, kterou by člověk nikde jinde nečekal, jako je vedle čajoven americká country.

Knihovny jsou tedy duchovními chrámy dneška?

Protože máme dobré architekty, jsou naše knihovny skvělé. Hradecké „ixko“ (Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové – pozn.red.) je podle mě architekturou na evropské úrovni. Už to není jen vítěz české ligy, ale účastník poháru mistrů evropských zemí.

Lze architekturu takové dobré knihovny nějak specifikovat?

Architektura knihoven musí být současně velkorysá a přitom neubíjející. Musí být gestem, činem, který ale není pyšný. V určitém detailu musí být knihovna prostá, nabízet intimní prostředí. Současně však nesmí být „uprděná“.

Podnikl jste studijní cestu po bibliotékách v zahraničí, můžete tedy srovnávat. Objevuje se v architektuře knihoven nějaký nový prvek či trend?

Dřív byly knihovny konzervativním prostředím. Když člověk navštíví knihovnu v New Yorku nebo Washingtonu, tak vypadají jako pozůstatek viktoriánské architektury. Velice solidní, přehledné, ale svým způsobem těžké. Nové knihovny jsou velkorysé a kromě místa k soustředění nabízejí i další zážitky – průhledy, velké plochy, nedozírné dálky, výhledy na moře... Nabízejí ještě další souvislosti.

Máte nějakou obzvláště oblíbenou?

Veřejnou knihovnu s rotundou, kterou postavil zakladatel moderní švédské architektury Gunnar Asplund ve Stockholmu v třicátých letech. Její uklidňující vyprázdněný kruhový sál, kde dokola „obíhají“ knihy i návštěvníci, je jedním z nejkrásnějších architektonických prostorů. Obsahuje v sobě antickou myšlenku, ale přetvořenou uvažováním počátku 20. století. Moderna se zasnoubila se starověkým odkazem. Vysoko pluje i Plečnikova knihovna v Lublani, jak spojuje tradici s moderností. Osobně preferuji intimnější prostory, v knihovnách

však mám docela rád velké studovny. Lidé v takovém velkém prostoru dokáží společně sdílet ticho, což je nesmírně cenné v naší hlučné, urvané době. Do takové studovny si třeba chodím jen kreslit.

Váš projekt Městské knihovny v Hradci Králové revitalizuje bývalou továrnu, tedy už existující objekt. Jak moc vás to omezovalo?

Prostor je už daný, popsán nějakou strukturou, v tomto případě šachovnicí sloupů. Nejkrásnější ta továrna byla, když se vyklidila. Stala se chrámem, který my bohu-

Moderna se zasnoubila se starověkým odkazem

žel musíme zaplnit. Do subtilního sloupového systému jsme vepsali osnovu, vyplývající z požadavků provozu. Princip je velice jednoduchý – kam nejde světlo, jsou knihy uloženy, kam jde světlo, jsou kanceláře, kavárna, galerie a čítárna. Abychom získali víc místa, vestavěli jsme do horní části patro, do kterého proudí světlo přes světlíky. Patro je proděravělé, takže světlo jím prochází a lidé by tak všude měli mít pocit přírodního světla.

Museli jste udělat nějaké kompromisy, abyste třeba vyhověl provozním požadavkům?

Nic zásadního. Vzhledem k dotační politice zasahuje do stav-

by celá řada subjektů a člověk musí občas udělat nějaký kompromis, kterým trpí, ale celková koncepce není až tak narušena.

Jaká je?

Jde o technický úložný prostor na knihy, kterému jsme chtěli vtisknout určitou poetiku a hravost, záchrvěv literárního přesahu.

Vedle knihovny v Hradci Králové připravujete studii na revitalizaci dalšího průmyslového prostoru, a to pivovaru v Kutné Hoře.

Pivovar v Kutné Hoře je v prvo počátku, zatím o tom vedeme jen politicko-sociálně-kulturní úvahy. V této fázi je architektura nedůležitá, musíme spíš najít lidi, kteří takové objekty využijí. Viděl jsem řadu průmyslových staveb, které byly v „hurá akci“ obnovené na galerii, kavárnu nebo výstavní síň a do roka zely prázdnotou. Věci na sebe takhle uměle našroubovat nelze. Musí se vždy kombinovat několik činností, alternativních i čistě komerčních, jako to třeba dělají v německém Porúří. Aby se to vůbec uživilo.

Byl jste vášnivým obhájcem Kaplického knihovny. Co si o této kauze z odstupu několika let myslíte?

Téměř to samé, co jsem si myslel před lety. V první řadě je obrovský problém, když se architektura stane předmětem politické diskuse. Na druhé straně knihovna sehrála pozitivní roli v tom, jak se lidé vůči architektuře vymezují. Díky Šumným městům jsme se zúčastnili řady diskusí na různých místech v Čechách. Dlouho byl pro lidi symbolem moderní architektury Tančící

Chobotnice? Je báječné, že tady *vůbec byla!*

dům. Před pěti lety se to změnilo a tuhle funkci převzala Chobotnice, lidé se vůči ní vymezují. Už jen tím splnila svoji roli a je tedy báječné, že tady byla. Rozhýbala diskusi o architektuře.

Nebyla ta diskuse nešťastně vedená? Chobotnici podporovali v médiích hlavně intelektuálové, proti se stavěli politici. Téměř nebyly slyšet hlasy lidí, kteří nebyli proti z politických, ale estetických důvodů.

Noviny jsou strašně povrchní a vyžadují zjednodušující řešení. Přitom právě mezi intelektuály probíhaly bouřlivé diskuse, hádali jsme se do krve. Řadě mých kamarádů se Chobotnice z celkem pochopitelných důvodů nelíbila, byla pro ně designově jako plastický výrobek z šedesátých let. Nakonec jsem zůstal téměř osamocen.

Tuhle námitku jsem slýchal také. Chobotnice není architektura, ale „jen“ design.

Možná je to i tím, že lidé neznají organickou architekturu. K ní se dospívá dlouho, musí se zažít. A málokdo z nás viděl organické domy.

Naše civilizace je technokratická, „opus contra naturam“, nejsou pro ni organické tvary nepatřičné, možná až perverzní?

Praha je romantizujícím, nikoliv technokratickým městem. Každá doba do její gotické struktury vsadila svůj dům. Proto nechápu, proč se najednou říká stop a dost, že už nesmíme nic přidat. Zatím žádná architektura nezhmotnila svobodu naší porevoluční doby. Myslím, že by měla. Organická stavba má úplně

odlišné tvarosloví, už jen proto by neměla být půl kilometru od Pražského hradu. Právě naopak. Mohla by být integrální součástí třetího nádvoří. Struktura organické architektury je jako struktura stromu. Tudíž může být na vzdálenost lidského dechu od technokratických pravých úhlů.

Není však Kaplického architektura poněkud autistická? Jeho budovy, vedle Chobotnice třeba nákupní centrum Selfridges v Birminghamu, se uzavírají pláštěm vůči svému okolí.

Tyhle domy nejsou uzavřeny pláštěm, neboť se romanticky zakousávají do země. Chobotnice nad zemí vlastně pluje, různě se jí dotýká, odhaluje se ve škvírách. Vlastně je erotická, ukazuje spodní prádlo. Úplně se otevírá velikým okem, které nabízí okouzlující pohled dovnitř i ven. Chobotnice představuje mezní stavbu. Proto vyvolává konflikt, proto se společnost musí učit s takovou stavbou žít. Přitom ji zatím nikdo opravdu neviděl nebo nezažil, těžko se vůči ní můžeme vymezovat. Schopnost představivosti je přece jen omezená.

Obchodní centrum Selfridges však stojí. Přezdívá se mu Kvasnice a z jedné ankety vyšlo jako nejošklivější stavba v Británii.

V Birminghamu jsem nebyl a nemohu mluvit o architektuře, kterou jsem neviděl. Ale třeba v Grazu mají galerii, který vypadá jako vyvržená játra, možná by vám připadala ještě víc brutálnější a zvrácenější, přitom to je okouzlující stavba. Musí se však zažít. ■

David Vávra (*1957)

• Vystudoval ČVUT a architekturu na AVU.
• Zakladatel divadla Sklep, hrál v několika českých filmech. Jako průvodce a spoluautor televizního seriálu Šumná města odhalil krásy moderní české architektury širší veřejnosti. Jako architekt se nejčastěji zabývá rekonstrukcí a interiéry (např. dostavba evangelického kostelíku v Praze – Braníku, Palác Akropolis a Švandovo divadlo v Praze). Podle jeho návrhu probíhá v Hradci Králové nyní přestavba bývalé továrny na městskou knihovnu, měla by být otevřena v polovině příštího roku.

Dnes *hlídáme* *my* vás!

Pro příslušníky kontrarozvědky Státní bezpečnosti a Veřejné bezpečnosti to musel být šok: studenti je začali hlídat! V prosinci 1989 měly službu stále studentské hlídky před policejními budovami v Praze, Olomouci i třeba Brně.

Dva dny po ustavení Koordinačního centra Občanského fóra jako orgánu občanské opozice vůči komunistům, tedy 19. listopadu 1989, si policisté v uniformě a v civilu na různých místech začali všimnout, že je občas hlídají neznámí mladíci. Ještě 23. listopadu předvedli v Brně studenta univerzity Jana Janečka, který fotografoval hlídku Veřejné bezpečnosti, když odstraňovala tiskoviny s výzvou k dělníkům a prohlášení kardinála Františka Tomáška ve prospěch OF. Na stanici Veřejné bezpečnosti Janečkovi však už nic neudělali, podrobnosti v záznamu chybí.

Ostrava hlásila 1. prosince centrále Státní bezpečnosti v Praze: „Studenti provádějí hlídání míst, kde jsou vylepovány plakáty a letáky, jsou známa SPZ civilních vozidel SNB a mnohdy jsou tato vozidla sledována při výkonu služby... Noční služba příslušníků v automobilech je pod kontrolou aut s vysílačkami, zejména autotaxi a dispečerského vozu Dopravního podniku města Olomouc.“ S tím už nemohli nic dělat. Před bu-

dovou Bezpečnosti v Bartolomějské ulici v Praze zaznamenali 8. prosince stále studentské hlídky. „Na budově Zenitu... byl vylepen plakát VČERA JSTE HLÍDALI NÁS, DNESKA MY VÁS... Jeden člen hlídky fotografoval osoby vcházející a vycházející z budov SNB i osádky služebních vozů...“

Vnitřní a vnější protivníci

Nicméně ještě fungovala tak zvaná Čtvrtá správa, která se zabývala sledováním – ať už tak zvaných vnitřních nepřátel, jako byli chartisté, anebo cizinců. Její příslušníci měli v roce 1989

ty. K nejsledovanějším patřili do listopadu 1989 samozřejmě chartisté v čele s Václavem Havlem a někteří politici z osmašedesátého roku, jako třeba Alexandr Dubček. Z cizinců se StB nejvíce zajímala o Američany a západní Němce, občas – nejspíš na žádost KGB – dokonce i o sovětské občany, dále Japonce, Jemence, Dominikánce. Nejstaršímu člověku, o něhož projevovala StB tímto způsobem zájem, bylo devětasedmdesát let, nejmladšímu teprve šestnáct.

Po pátečním večeru 17. listopadu, kdy esenbáci zmlátili na Národní

Nejsledovanější byli chartisté v čele s *Václavem Havlem* a politici z roku 1968

a ještě v lednu 1990 pod dohledem celkem 523 „objektů“, jak sledovaným lidem ve svém žargonu říkali. Z toho 223 lidí vedli v kategorii „vnitřních protivníků“ a 280 jako „protivníky vnější“, tedy pracovníky západních zastupitelských úřadů a západní turis-

třídě v Praze mladé lidi, se zvedla vlna odporu. Studenti vyhlásili stávkou, přidali se divadelníci, v neděli se vytvořilo Občanské fórum v čele s Václavem Havlem, od pondělka se každý podvečer scházejí na Václavském náměstí v Praze desetitisíce lidí, o víken-

Národ se vzbouřil proti komunistické *diktatuře*. Konečně!

du na Letné tři čtvrtě milionu. Národ se vzbouřil proti komunistické diktatuře. Mnozí lidé veřejně zahazovali rudé knížky – legitimace KSČ.

Alfa 1, Alfa 2

Komunističtí funkcionáři nevěděli, co mají dělat. V Polsku a Maďarsku už převzala vládu opozice, v Berlíně padla zeď oddělující západ a východ. Kreml, odkud vždycky dostávali pokyny, mlčí.

Jedině vedení armády v čele s ministrem generálem Milanem Václavíkem navrhuje rozprášit demonstranty silou. Roztřeseným komunistickým papalášům se to nezdá – za několik dnů se má sejít sovětský vůdce Michail

Gorbačov s americkým prezidentem Georgem Bushem. Nakonec jim nezbyde nic jiného, než aby se vzdali moci. Do „vlády národního porozumění“ Mariána Čalfy vyslali čtvrtinu ministrů, ale ti se k členství ke komunismu příliš nehlásí, spíš rodnou stranu potichoučku opouštějí. Normalizátora Gustáva Husáka vystřídá na Hradě disident Václav Havel...

Poslední lidi, které estébáci sledovali, byli kupodivu dva bývalí vysocí komunističtí funkcionáři: generální tajemník ÚV KSČ Milouš Jakeš a vedoucí tajemník Městského výboru KSČ v Praze Miroslav Štěpán. Jakeše, jemuž dali krycí označení „Alfa 1“, měli na mušce ve dnech 27.

a 28. prosince a potom ještě 29. ledna. Štěpán, označovaný jako „Alfa 2“, měl za sebou sledovačku pouze 27. a 28. prosince. A co o nich estébáci zjistili? To už se nedovíme, protože hlášení o těchto „objektech“ se nedochovala.

A co s více než 12 tisíci příslušníky Státní bezpečnosti, této obávané pěsti komunistického režimu? Jedině zlikvidovat. Oficiálně byla StB rozpuštěna rozkazem ministra vnitra Richarda Sachera 15. února 1990. Odchod jejich příslušníků byl složitější, musel být zachován zákon – trvalo to vše proto až do podzimu. Jenom u některých policistů se ukázalo, že se nepodíleli na nezákonnostech a mohli tedy zůstat ve službě. ■

Foto: Jana Nekolová

Doyen české astronomie

Luboš Perek: „Dvoumetrový dalekohled byl mým největším příspěvkem k astronomii.“

Je mu devadesát dva let, před nedávnem se vrátil z kongresu Mezinárodní astronautické federace, který se tentokrát konal v Jihoafrické republice, v Kapském Městě. Kongres vlastně skončil už 7. října, ale docent Luboš Perek si pobyt na jihu Afriky ještě o pár dní prodloužil, protože vedle celoživotního zaujetí pro astronomii také po léta sbírá lastury. A zátoky na pomezí Atlantského a Indického oceánu se mu jeví v tomhle ohledu velmi slibné. Tak si je svižně prošel.

Referát z Einsteina a Vlasta v lavici

Narodil se 26. července roku 1919 v Praze na smíchovském nábřeží. Pro budoucího hvězdáře příznačně v domě U slunce. To ale tenkrát ještě nebylo tak zřejmé, doma se zcela samozřejmě počítalo s tím, že bude studovat práva, protože otec, dědeček, pradědeček – všichni byli právníci. Ale Luboš Perek si už od malička maloval kopule, ze kterých čouhal dalekohled. Matematika mu šla moc dobře, když psali na Jiráskově klasickém gymnáziu kompozici, zhotovil devět kopií a poslal je po třídě. Měl výborné učitele, například profesora Dorazila, Masarykova přítele, který zval studenty k sobě domů na čaj. Debatovalo se tam jako ve vysokoškolských seminářích. Perek přispěl referátem o Einsteinově teorii relativity. Po maturitě v roce 1937 si zapsal matematiku na Přírodovědecké fakultě UK. Studoval tam dva roky, v devětatřicátém na podzim ještě stihl udělat první státní zkoušku. Pak udeřila smrt Jana Opletala. Stál u jeho rakve. Nacisti popravili 17. listopadu devět vysokoškoláků, více než tisíc odvěkli do koncentračních táborů. Zavřeli české vysoké školy.

„První 17. listopad jsem zažil jako dvacetiletý, druhý 17. listopad jako sedmdesátiletý. Padesát let mezi nimi jsem žil v režimech, které byly velice nepříjemné, pro mnoho lidí tragické. I když v mém případě k žádné tragédii nedošlo, už na samém počátku nastalo těch osudných šest let zavřených vysokých škol – moji vrstevníci v západní Evropě mohli i za války studovat,“ ohlídá se Luboš Perek po svém životě.

Zavření vysokých škol byla těžká rána. Nejdřív ho otec zapsal jako pomocníka do své notářské kanceláře, aby měl formálně nějaké zaměstnání. Ale nechodil tam, místo toho absolvoval intenzivní kurz angličtiny a k tomu usilovně četl anglickou literaturu. Pak si udělal druhou maturitu na elektrotechnické průmyslovce. V roce 1942 do toho vstoupil Totaleinsatz. Naštěstí nemusel do Reichu, dostal umístěnku

Planétární mlhovina činka

Sestavili katalog *planetárních mlhovin*

v Praze do konstrukční kanceláře firmy Junkers, která se zabývala leteckou statikou. Samá matematika a fyzika, pevnost a pružnost. Jednou ta válka přece skončí, říkal si mladý Perek a učil se u Junkersů „pod lavicí“. Velkou pomoc při tom znamenala literatura po strýci Vilému Haunerovi, v níž byla i kolekce odborných anglických knih o mechanice. Strýček Vilém totiž studoval v Oxfordu. Obhájil tam disertaci z neeuklidovské geometrie. Za války byl deportován do koncentračního tábora a zahynul v Mauthausenu. Jeho knihy o nebeské mechanice hodně pomohly Luboši Perkovi v jeho budoucí vědecké kariéře.

Po zavření vysokých škol se učil kromě angličtiny také arabštinu. A přihlásil se na němčinu do německé Obchodní akademie. Naučil se tam psát na stroji a německý těsnopis. Hlavně však tam v lavici před ním seděla Vlasta Straková. Zamilovali se do sebe. Tři týdny před koncem války se vzali a poté spolu šťastně žili dvašedesát let.

Vždyt *integrál* tu existuje, tu zas neexistuje...

Planetární mlhoviny – motýl a náhrdelník

Nové dalekohledy a planetární mlhoviny

Válka skončila, dobře připravený Perek promptně udělal druhou státnici a dostal místo asistenta na znovu otevřeném Českém vysokém učení technickém. O rok později přišla nabídka z Brna, z Astronomického ústavu (tehdy ještě) Masarykovy univerzity. Pro Perka to bylo lákavé, protože šlo o práci u profesora Josefa Mikuláše Mohra, zakladatele stelární astronomie u nás. Perek se ženou se tedy přestěhovali do Brna. Zůstali tam deset let. Zasluhou Mohra byl Perek odcloněn od politické šikany, později se dokonce dozvěděl, že Mohr dostal příkaz od pražské stranické organizace, aby Perka okamžitě vyhodil. Žádné důvody nebyly uvedeny, snad překážel buržoazní původ. V každém případě Mohr ten příkaz strčil do zásuvky. Zachránil Perkovi kariéru. Navzdory tomu, že od roku 1948 nastalo v Československu všeobecně tíživé, kalné a kruté období, Perkova brněnská etapa byla úspěšná. Podařilo se mu tam postavit dalekohled o průměru zrcadla šedesát centimetrů – do té doby v Čechách ani na Moravě takhle velká optika nebyla. Do provozu byl dalekohled na Kraví hoře uveden v roce 1954. „Byla to romantická, pionýrská práce, dělali jsme všechno včetně toho, že jsme zdili a vozili na kolečku kamení,“ vzpomíná takřka po šedesáti letech Luboš Perek. V Brně měl také možnost jezdit třikrát týdně na koni, což miloval už od mládí. Jeho žena jezdila s ním.

V roce 1956 se vrátil do Prahy, kde v Astronomickém ústavu ČSAV založil skupinu pro dynamiku hvězd, stelární oddělení. Jeho kolega Mírek Plavec na něj později v emigraci vzpomínal, že už tenkrát, sedmatřicetiletý, byl nejen vynikající vědec s mezinárodním renomé, ale i skvělý diplomat. Obojí plus zkušenosti konstruktérské a také zkušenosti s provozem velkých astronomických přístrojů z cesty do Mexika a Spojených států pomohly Perkovi k prosazení a zbudování dvoumetrového dalekohledu na Ondřejovské observatoři. V roce 1956, když s projektem začínal, byly na světě v provozu pouze tři dalekohledy se zrcadly o větším průměru než dva metry.

„Dvoumetr mi zabral jedenáct let života od roku 1956 do roku 1967. To byl můj hlavní příspěvek astronomii, postaral jsem se o to, že hvězdáři v Československu dostali konečně do rukou moderní přístroj.“

Ačkoliv stavba dvoumetru představovala mimořádně rozsáhlý podnik, nežil Perek jenom jí. Jeho dalším velkým tématem se staly planetární mlhoviny. Spolu s kolegou Lubošem Kohoutkem sestavil jejich katalog, čtyřikrát delší než katalogy předchozí. Obsahoval 1036 mlhovin, veškerý publikovaný i nepublikovaný materiál, který byl v té době k dispozici. Ještě v 90. letech patřil k nejcitovanějším pracím Astronomického ústavu.

Z dalekého do blízkého vesmíru

Dvoumetrový dalekohled byl slavně inaugurován v létě roku 1967. Zároveň začaly události dostávat spád, značná část společnosti si dělala naději na uvolnění, demokratizaci. Nastal všeobecně slibný rok osmašedesátý. Perek v něm byl jmenován ředitelem Astronomického ústavu ČSAV. Po okupaci však udeřily tuhé časy i v Akademii věd, Perek byl jedním z prvních odvolaných ředitelů akademických ústavů. Poté obdržel tzv. pověření vedením. „Funkci sebrali, práce zůstala,“ říká. Někteří jeho blízcí kolegové se rozhodli pro emigraci, scházeli mu, ale sám o emigraci neuvažoval, byla tu širší rodina, bál se, že by jim mohl ublížit, že by měli potíže.

Řadu let se angažoval v Mezinárodní astronomické unii, byl i jejím generálním sekretářem, měl zkušenosti a kontakty. Pak se přihodilo, že se uvolnilo místo

vedoucího oddělení pro záležitosti kosmického prostoru v OSN, Perek se přihlásil a místo získal. Odejít do OSN znamenalo radikální změnu profesního zaměření, přechod od galaktických záležitostí ke kosmickému prostoru, z dalekého do blízkého vesmíru. Počátek nové kariéry. Od roku 1975 do roku 1980 úřadoval v New Yorku. Věnoval se geostacionární dráze, což se ukázalo jako tvrdý oříšek především po politické stránce. Byl také první, kdo Spojené národy upozornil na problém vrakoviště a smetiště vyhaslých družic, jejich trosk a úlomků. Tohle téma se pak stalo Perkovou doménou, i když už v OSN nepracoval. Návrat domů v roce 1980 byl krušný: „Dostal jsem pěkně za uši.“ Nesměl jezdit do zahraničí, nemohl spolupracovat s mezinárodními organizacemi.

Po 17. listopadu 1989 – byl to spolu s rokem 1939 ten už druhý zásadní 17. listopad v Perkově životě – se mohl vrátit do aktivního života. Bylo mu sedmdesát. Jiní jeho vrstevníci žehrali, že pro ně přišla změna režimu příliš pozdě, Perek ne. Pustil se do práce. Dál rozvíjel témata, která měl na starosti v OSN: definici kosmického prostoru, otázky geostacionární dráhy a kosmického smetí. Stal se uznávaným expertem. V Paříži byl vyznamenán prestižní Janssenovou cenou, nejvýznamnějším oceněním, jakého se kdy českým astronomům dostalo.

Protože se ještě před odchodem do Spojených národů věnoval zkoumání galaktických drah, sledoval a sleduje tohle téma dodnes. Když mluví o třetím integrálu v galaktické dynamice, zajiskří mu v očích: „Vždyť ten integrál tu existuje, tu zas neexistuje. A hledejte hranici mezi tím, kde existuje a kde už ne!“ Perek zkoušel příslušné body a ukázalo se, že ono rozhraní je nesmírně komplikované, „že je to spíš chaos, že tedy neplatí to, co jsme se učili v teorii diferenciálních rovnic, že pokud jsou splněny příslušné podmínky, existuje řešení. Člověk si ověřil, že v jednom bodě to řešení existuje, ale už o malý kousíček dál ne“, usmívá se Luboš Perek, pragmatik a racionalista každým coulem. ■

VÍCE NAJDETE V KNIZE LIBUŠE KOUBSKÉ HVĚZDÁŘ DIPLOMAT. VYDALO NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA, ŘÍJEN 2011. WWW.ACADEMIA.CZ

Planetární mlhovina – přesýpací hodiny

- Planetární mlhoviny nemají s planetami
- nic společného. Vznikají ke konci života
- hvězdy, která odhodila vnější plynnou
- obálku, jež se velkou rychlostí rozpíná
- do okolního prostoru.
- Název vymyslel britský astronom
- William Herschel, protože planetární
- mlhoviny jsou v dalekohledu vidět jako
- slabě zářící kotouček nebo prstýnek,
- čímž vzdáleně připomínají planetu.
- Na snímcích z moderních dalekohledů
- je vidět, že planetární mlhoviny mají
- nejrůznější tvar často připomínající věci,
- se kterými se běžně setkáváme na zemi.
- Činka, náhrdelník, přesýpací hodiny,
- prstenec, motýl...

V Paříži byl vyznamenán prestižní Janssenovou cenou

Dárek pro rodiče a blízké

Pomůže tělu, potěší duši...

Bolí je klouby a pořád nic nepomáhá?

Příčinou může být zánět, který změny v opotřebeném kloubu zpravidla doprovází. Enzymy v léku Wobenzym omezují projevy zánětu a urychlují ústup otoků. To vede ke zmírnění bolesti a zlepšení pohyblivosti kloubu.

Mají problémy s hojením ran?

Wobenzym zlepšuje prokrvení tkání a průchodnost lymfatických cév. Díky tomu dochází k lepšímu zásobení postiženého místa živinami a odstraňování nežádoucích látek z rány a jejího okolí. To umožňuje nastartovat procesy hojení i u dlouhodobě se nehojících ran.

Čeká je operace?

Wobenzym zkracuje dobu hojení a omezuje výskyt pooperačních komplikací např. s hnisáním rány. Urychluje vstřebávání otoků, krevních výronů a podlitin a zmírňuje bolest. Nejlepšího účinku lze dosáhnout, začne-li se Wobenzym užívat co nejdříve po operaci, samozřejmě po předchozí konzultaci s lékařem.

Mají potíže s imunitou?

Trápí je neustálé chřipky a angíny? Obranná schopnost organismu bývá nejvíce ohrožena v podzimních a zimních měsících a také ve stáří, kdy už je imunitní systém do jisté míry opotřebován. Wobenzym posiluje oslabenou imunitu a pomáhá bránit častému opakování nemoci.

To jsou čtyři důvody, proč darovat lék Wobenzym®. A jeden navíc:

k Wobenzymu 800 tbl.

**2 DÁRKY
ZDARMA**

Prevenzym®

60 tbl.

**a CD s vánočními
koledami**

videorozhovor
[zde proklik](#)

Ze zahraničních serverů

Ryba na talíři jako lék proti demenci

Lidé, jejichž jídelníček každý týden obsahuje pečenou nebo grilovanou rybu, dělají dobře svému mozku a snižují riziko mírného poškození poznávacích funkcí i Alzheimerovy choroby. To ukázala studie, kterou představili pittsburští věci na letošním výročním zasedání severoamerické Radiologické společnosti.

Autory první studie, která ukazuje přímou souvislost mezi konzumací ryb, strukturou mozku a rizikem Alzheimerovy choroby, je tým Cyruse Raji z Lékařské fakulty Pittsburské univerzity. Ten tvrdí: „Magnetická rezonance nám ukázala, že pravidelná konzumace grilovaných a pečených ryb brání úbytku šedé hmoty mozku v oblastech rizikových pro vznik Alzheimerovy choroby, neléčitelného degenerativního onemocnění mozku, které pomalu ničí paměť a poznávací schopnosti.“ Milovníci ryb mají šedou kůru mozkovou větší než ti, kteří se rybám vyhýbají. Jejich objem je přitom zásadní pro zdravé fungování mozku a úbytek signalizuje snižování počtu nervových buněk i velikost mezibuněčného prostoru.

Na smažené to neplatí

V rámci studie vědci sledovali zdravé jedince, kteří zařazují pečené a grilované ryby na svůj jídelníček pravidelně, jedenkrát až čtyřikrát týdně a pomocí mapovací techniky sestavili model, který ukázal, jak bude mozek sledovaných lidí vypadat za deset let. Ukázalo se, že konzumace ryb snižuje riziko mírného poškození poznávacích funkcí a Alzheimerovy choroby pětinašobně. Vědci zohlednili i další faktory jako vzdělání, věk, pohlaví. „Neurony jsou u těchto lidí větší a zdravější“, dodává Raji, „ukazuje se tedy, že zcela prostou úpravou stravy můžeme náš mozek chránit před nevratnými degenerativními změnami.“

Ale pozor: smažená ryba nemá žádný pozitivní efekt na velikost šedé hmoty mozku i uchování poznávacích funkcí. ■

EUREK ALERT! WWW.EUREKALERT.ORG

Mnoho tabletek

Předávkování léky tišícími bolest způsobuje více úmrtí než heroin a kokain dohromady.

Volný prodej i výdej léků na předpis ve Spojených státech prudce vzrostl, přibývá také případů předávkování, upozorňují odborníci. „Narkotické přípravky proti bolesti mohou být vysoce návykové“, píše se ve zprávě, kterou publikovalo americké Centrum pro kontrolu a prevenci nemocí. Počet úmrtí způsobených opioidy se za posledních deset let více než ztrojnásobil, což tedy znamená 40 mrtvých denně.

Celonárodní výzkum ukázal, že jeden z dvaceti Američanů ve věku nad 12 let užívá léky proti bolesti jako rekreační drogu kvůli stavům, které navozují. „Téměř 5500 lidí každý den začíná zneužívat předepisované přípravky proti bolesti“, uvádí Pamela Hyde z vládní Služby pro zneužívání návykových látek a zdraví.

Prodej těchto léků vzrostl od roku 1999 na více než 300 procent, prudce narůstá i spotřeba předepsovaných léků – v takovém množství, že by každý Američan mohl být celý měsíc v kuse „na práscích“. Nejvyšší prodeje narkotických léků na hlavu vykazuje stát Florida, nejméně stát Illinois. Odborníci doporučují lékařům, aby předepisovali léky uvážlivě, a upozorňují, že pacienti obcházejí několik lékařů, aby si nastřádali dostatečné množství pilulek. ■

BBC HEALTH WWW.BBC.CO.UK/HEALTH

Mozek a otisky paměti

Vědci zkoumají paměť doslova od nepaměti. Moderní éra výzkumu přinesla mnohé poznání, ale fenomén paměti zůstává dál v mnohém nepoznaný. Pomocí moderních metod se jí zabývá také neurofyzikolog Karel Ježek, který působí ve Fyziologickém ústavu Akademie věd.

Kdy začali vědci zkoumat paměť?

Tou se zabýval – a obdivuhodně moderně – již svatý Augustin nebo Aristoteles. Psychologie byla nejprve filozofickou disciplínou. Základy vědecké psychologie byly položeny až koncem 19. stol. (např. W. James). Experimentální přístup nebyl obvyklý jako dnes a většina poznatků vycházela z klinických studií pacientů s nějakým mozkovým postižením. Například pozorování, že po úrazu hlavy si pacienti kromě průběhu nehody často nepamatovali ani to, co jí předcházelo, zatímco starší vzpomínky byly netknuté, odkazovalo na nutnou existenci procesu upevnění paměti. Vznikla tak dodnes platná „konsolidační hypotéza“, která tvrdí, že krátce poté, co se vzpomínka zformuje, je ještě nestabilní a je možné ji nevratně poškodit. Během několika hodin či dnů se ale upevní natolik, že se jí mozkové trauma již netkne. Současně se rozvíjel experimentální přístup ke studiu paměti (I. P. Pavlov), později začala éra hledání

místa v mozku, kde je paměť uložena a jakým způsobem je vlastně zapsána.

S uchováním vzpomínek souvisí zapomínání. Co o tom víme?

Zapomínání je zapeklitá věc – přísně vzato jde o vymazání vzpomínky. Ale jak prokázat její neexistenci? Co když je někde v mozku stále uložená a postižený je pouze přístup k ní – proces vybavování? Přestože v experimentech máme metody, jak to poodhalit, stále nevíme, do jaké míry vzpomínky, které člověk „zapomene“, jsou skutečně ztracené. Určitě to ale nebude tak zlé – čas od času si přece vzpomeneme na věci, o kterých jsme ani netušili, že si je ještě pamatujeme. Proto si myslím, že bychom měli napřít úsilí do schopnosti účinně se pohybovat v rámci vlastních vzpomínek. Jsou zásadní pro vytváření naší identity, radosti ze života i jeho smysluplného naplnění. Stejně jako se snažíme nezanášet škodlivinami naše tělo, neměli bychom zanášet balastem naši mysl.

Člověk přijde o paměť, neví, jak se jmenuje, odkud přišel, nepoznává blízké – takhle to známe z filmů. Může být paměť zcela a navždy vymazána?

Paměť může být celoživotně postižená, otázka je, jak dlouho trvá ono „okno“. Vráťím se k jednomu slavnému pacientovi, který odstaroval moderní koncept klasifikace lidské paměti. V padesátých letech Henry Molaison pro neléčitelnou epilepsii podstoupil operaci, při které mu byly odebrány části spánkového laloku, mezi nimi struktura zvaná hipokampus, ze kterých se záchvaty šířily. Operace měla neočekávaně fatální důsledky: způsobila ztrátu paměti sahající zpět až několik let – taková amnézie nenastane po otřesu mozku. Jemu byla skutečně mozku část vyňata, ale jak říkám, nevíme, zda ji lékaři vyňali i se vzpomínkami, nebo se narušil mechanismus, který by zpřístupnil vzpomínky jinde uložené. Dalším, mnohem zajímavějším postižením pana Molaisona byla

Naši mysl bychom neměli zanášet *balastem*.

rozsáhlá porucha formování vzpomínek nových. Nebyl si totiž schopen zapamatovat nové prožitky a fakta, zatímco neměl problém naučit se mnohé dovednosti. Takže se třeba bez větších potíží během několika hodin naučil číst pozpátku, ale nebyl si vědom, že by tím kdy trávil čas. Stejně tak mohl každý den číst ty samé noviny, aniž by mu připadalo, že je již někdy viděl.

Tehdy se zjistilo, kde paměť sídlí.

Ano, šlo o paměť pro fakta a události. Studie pacientů s postižením hipokampu leccos napověděly, ale těch je velice málo. Navíc se rozsah jejich postižení dá přesně zjistit až po smrti nemocného, což zase znepřístupňuje exaktní informace. Naprostá většina poznatků o paměti pochází z pokusů na zvířatech, když se experimentálně vyřadí nebo stimuluje část mozku. Právě kombinace pokusů na zvířatech a pozorování na lidech umožnila vědcům zjistit, že existuje paměť krátkodobá a dlouhodobá – a u dlouhodobé dále paměť deklarativní a nedeklarativní. Deklarativní zahrnuje události – co jsem tehdy dělal, kdy a kde to bylo, a pak fakta, jako například kolik měsíců má Jupiter. Tyto informace lze takřka v úplnosti předat verbálně. Paměť nedeklarativní je naopak slovně nepřenositelná, protože zjednodušeně řečeno spočívá v učení dovednostem. Představe si hru na klavír, vy mi popíšete, jak hrát, ale já stejně nemohu ukázat totéž – u tohoto druhu paměti je třeba mozkové okruhy trénovat, a tak vytvořit paměťovou stopu, zatímco když někdo poprvé v životě uslyší, že hlavní město Francie je Paříž, tak to dokáže zreprodukovat okamžitě.

Ucítím vůni listů a hned se mi vybaví dětství, procházky kolem Vltavy, kterou lemovaly topoly. Jak funguje mozek při sáhnutí do paměti?

Zrovna čichové vjemy jsou skutečně snad nejsilnějším stimulem pro vybavení epizodických vzpomínek, často hluboko zasutých. Obecně platí, že veškeré smyslové vjemy vstupují do tzv. primárních korových center, to je první oblast, kde se informace v kůře zpracovává. Pak se šíří do takzvaných asociačních oblastí, kam vstupují rozdílné signály z různých primárních center, a takto se dají smyslové informace kombinovat. Zde vznikají asociace – mezi vůní růže a tím, jak růže vypadá. Napříč celým mozkem se kombinují informace z různých oblastí – zrakových, čichových či hmatových, ale jen tehdy, pokud přicházejí víceméně současně. Jen tak se může spojit obraz růže s její vůní, aniž by se do toho pletl třeba česnek, který jsme cítili hodinu předtím. Když pak později vidíme růži na obrázku, vybaví se nám i její vůně a okolnosti s květinou spojené.

Donedávna se zkoumal mozek a paměť na nemocných pacientech a na zvířatech, ale dnes už se vědci dostali až na úroveň molekul. Co jsme se tady dozvěděli?

Smyslem paměti je, abychom se vyhnuli něčemu, co bylo dříve

nepříjemné, nebo udělali něco, co bylo příjemné, či nezbytné. Paměť se v biologii definuje jako změna chování na základě předchozí zkušenosti, a tato změna se musí odrazit i ve struktuře mozku. Ať je mozek jak chce komplexní, jsme schopni jej rozebrat až na úroveň buněk. A jsou na řadě otázky: jaká změna se v mozku odehrává, jaké veličiny se proměňují, když se paměť zapisuje? Jak se mění aktivita buněk? K jakým chemickým změnám dochází uvnitř neuronů? Odpovědi nalézáme již mnoho let, ale nejprve bylo klíčové se podívat na úplný počátek. Vědci museli zapomenout na člověka i na savce a vrátit se k extrémně jednoduchým organismům s jednoduše organizovaným mozkem, nebo ještě lépe bez mozku.

Zkoumali tedy, co si pamatuje žížala?

Nejslavnější organismus, který se stal modelem pro zkoumání, byl mořský plž, latinsky „aplysia“, česky „zej“. Když jej začal Eric Kandel studovat, některým kolegům byl pro legraci, že zkoumá paměť u slimáků. Ale v roce 2000 za své objevy dostal Nobelovu cenu. Zredukovat objekt studia na plže byla geniální myšlenka. I zejové mají totiž paměť. Když se jich dotknete, stahují se. Když to uděláte víckrát, ale nic horšího nenásleduje, plž se přestane stahovat, ale snaží se dostat pryč. Takže paměť, změna chování na základě zkušenosti, přizpůsobení se, habituace. My lidé to máme také, vejdemo do místnosti, zprvu silně vnímáme tikot hodin, ale pak potlačíme onen nepodstatný stimul stejně jako zej. Jenže na rozdíl od miliard neuronů u savců jich má zej jen asi dvacet tisíc a některé jsou tak velké, že je lze vidět pouhým okem. Kandel u zeje sledoval změny na synapsích neuronů

***Vědci
museli
zapomenout
na člověka***

V mozku máme až *tisíce map*. Každá je jiná...

v souvislosti s učením a objevil tak základní molekulární mechanismy krátkodobé a dlouhodobé paměti. Zatímco krátkodobá paměť spočívá v modifikaci existujících spojení mezi neurony, při dlouhodobé paměti jde o vznik spojení nových. Zásadní regulační roli zde mají proteiny, které Kandel s kolegy identifikovali. Mohl to objevit právě jen díky naprostému zjednodušení jak organismu, tak i druhu zkoumané paměti.

Jak jste přispěl k poznání paměti vy? Výsledky jste publikoval v prestižním vědeckém časopise Nature...

Mne a mé norské kolegy nezajímalo to, co se odehrává uvnitř buňky, ale jak spolu neurony komunikují. Jak vypadá paměťová stopa a jak vypadá přechod z jedné aktivní vzpomínky do druhé. Jak vypadá detailně aktivace, vybavení vzpomínky. Aby se to dalo zkoumat, zase bylo nutné najít vhodný model. A tím se nám stali potkani se svou prostorovou pamětí, která je ostatně velice výrazná napříč živočišnými druhy, člověka počítaje. Už od počátku 70. let se vědělo, že mozek obsahuje otisk okolního prostoru a že tuto prostorovou mapu vytváří aktivita hipokampových neuronů. Bylo zjištěno, že hipokampus obsahuje řádově miliony neuronů a zhruba necelá desetina z nich je aktivní na místě, kde se v danou chvíli nacházíme, jako by mozkou signalizovaly, kde jsme. Když se přesunete o kousek vedle, tak se probudí zase jiná skupina buněk.

Mimochodem, kolik takových map v mozku máme?

Kolegové, kteří se zabývají matematickým modelováním, zjistili, že to mohou být až tisíce map. Každá je jiná, ale u podobných prostředí se

MUDr. Karel Ježek (1973)

- Neurofyziolog, po studiu na lékařské fakultě se začal věnovat základnímu výzkumu.
- Mechanismy paměti zkoumal v laboratořích v Čechách, Německu, USA a Norsku.
- Nyní působí ve Fyziologickém ústavu AV ČR

může použít stejná, trochu pozměněná, a mozkou to stačí, aby efektivně rozlišoval mezi těmi dvěma místy, zbytek si dopočítá. Než se informace dostane do hipokampu, projde mnoha stupni zpracování, podle toho, co vidíme, podle pohybů našeho těla. Informace se tak zpracují v různých částech mozku, a přestože byste mohli čekat, že do hipokampu už dojde úplný šum, který nebude možné rozkódovat, tak najednou vidíte naprosto čistou funkční reprezentaci místa – buňka je aktivní, jen když je potkan v jednom místě prostředí. To je skutečně fascinující.

A vy jste začal zkoumat, kudy se ubírají informace v mozku potkana, když se pohybuje z místa na místo.

Ano, do hipokampu potkanů jsme zanořili soustavu mikroelektrod, které jsou tak malé, že buňky neponičí, a mohli jsme sledovat, které buňky jsou aktivní. Tak jsme přečetli,

co hipokampus zbytku mozku říká o místě, ve kterém se zvíře v danou chvíli nalézá. Právě jedinečnost prostorového kódu – identita mapy – nám umožňuje se dozvědět, v jakém paměťovém stavu se mozek nalézá. A pokud potkana přimějete k tomu, aby vyměnil mapu jedné místnosti za mapu jinou, vidíte, jak vlastně vypadá přechod z jedné vzpomínky do druhé. Vtip byl ten, že jsme prostě jen místnost A proměnili v místnost B tím, že jsme náhle změnili světelné orientační body místnosti A na B a takto jsme zvířata „teleportovali“. Tato v podstatě kuriózní situace nám pomohla odhalit princip časové organizace paměťových procesů. Zjistili jsme, že neurony zpracovávají informace ze smyslů, tedy hledají k nim odpovídající vzpomínku, v krátkých opakujících se cyklech, které odpovídají 6–11 Hz rytmu. Tento rytmus, nazývaný „theta“, je jedním z dominantních rytmů mozku. Cyklický,

Jak komunikují vzdálené *mozkové struktury*?

neustále se opakující proces aktivace paměti umožňuje mozku několikrát za vteřinu upravovat nepřesnosti ve vybavování vzpomínek. Paměťová mašinerie v hipokampu se tímto způsobem v čase strukturuje do řetězce jakýchsi kvant, která představují časové elementy ve vybavení paměťové stopy.

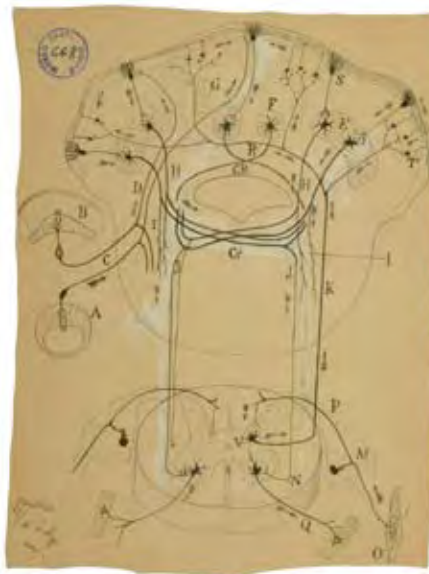
Přinesli jste důležitý kamínek do mozaiky poznání paměti. Co ještě naopak nevíme? Na čem pracujete vy či jiní fyziologové?

Zásadní záhadou zůstává, jak spolu komunikují vzdálené mozkové struktury. Jak to, že mozek dokáže okamžitě reagovat jako jeden orgán, alespoň se nám to tak jeví, a přitom je to vlastně jakýsi konvolut do značné míry nezávislých oblastí, které zpracovávají vstupní informaci po svém, ale extrémně rychle své výsledky dávají dohromady a komunikují na velké vzdálenosti. Předpokládá se, že v tom hrají důležitou roli právě ony mozkové rytmy, že vytvářejí určitá časová okna, ve kterých mohou spolu buňky naladěné na stejný rytmus komunikovat na veliké vzdálenosti. Podobně jako v rádiu, naladíte si příslušnou vlnu a to, co se vysílá na vzdáleném vysílači, najednou vnímáte ve svém přijímači. Já se chci dále intenzivně věnovat mechanismům aktivace paměti v neuronových sítích. Stále jsou intenzivně zkoumány molekulární mechanismy paměti. Například je tomu pár let, co se podařilo kolegům nalézt jeden protein klíčový pro dlouhodobé uchování paměti: když jej zablokujete, jistě vzpomínky zmizí.

Mohlo by něco takového vysvětlovat i Alzheimerovu nemoc?

U této nemoci právě narážíme na komplexnost fenoménu paměti

a naše možnosti. Je jisté, že zapisování nových vzpomínek je těžce postiženo, ale pokud jde o ty již dávno zapsané, je těžko soudit. Vidíme, co si pacient není schopen vybavit, ale nevíme, zda jsou postiženy vzpomínky nebo mechanismus jejich vybavování. Je to vymazaný pásek, nebo poškrábaná disketa, kde informace zůstává, ale je nedostupná?

Santiago Ramón y Cajal: Originální kresby k mikroskopické struktuře a způsobu fungování mozku, kolem 1899 (exponát z výstavy Obrazy mysli)

Je možné doufat, že z vašeho nebo jiných výzkumů vzejde způsob, jak právě třeba ztrátu paměti nebo ten vadný mechanismus opravit?

Ano, výzkum se ubírá dvěma základními cestami. Jedna hledá, co se u Alzheimerovy choroby pokazilo, a druhá, jak tuto závadu včas diagnostikovat. Když se Alzheimerova choroba projeví v běžném životě, kdy se pacient začne ztrácet v prostředí, kde trávil celý život, už je strašně pozdě, neboť jsou postiženy i ty nejpevněji

zapsané vzpomínky. Proto je velice důležité vyvinout metody, které by problém odhalily daleko dříve, aby se alespoň ta zatím nedokonalá léčba, která je nyní k dispozici, dala nasadit co nejdříve a mohla zabrat.

Máte vy v tomto směru nějaké ambice?

Ano, já bych rád zasáhl zprvu ve smyslu diagnostickém. Metody, které jsme vyvinuli v Norsku a publikovali v Nature, se dají využívat různě, včetně modifikace pro lidskou medicínu. Mohli bychom pak měřit, jak rychle je potenciální pacient schopen si správnou vzpomínku vybavit. Tyto parametry se dají též zkoumat i nadále u potkanů, u nichž jsou příznaky Alzheimerovy choroby pokusně vyvolány a pak můžeme usilovat o nalezení léku, který je vrátí zpět do normy. Možností je tolik...

Takto byste mohli i u pacientů zjišťovat podle rychlosti jejich reakce na změnu prostoru, zda už nepočíná nemoc?

Vlastně už na tom ve spolupráci s kolegy z Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy, kteří se zabývají virtuální realitou, pracujeme. Úkol, který řešili potkani, jsme již přenesli do lidské dimenze. Zatím pouze do virtuální reality na monitoru. Doufám, že budeme schopni měřit, jak rychle je mozek pacienta schopen aktivovat příslušnou vzpomínku v testu a třeba se tak podaří nástup choroby diagnostikovat včas. Zároveň chceme sledovat jeho mozkovou aktivitu pomocí EEG či magnetické rezonance.

Nyní na tom pracujeme, test je takřka naprogramovaný, brzy začneme dělat studie se zdravými lidmi a později s pacienty. ■

Namaluj obraz mysli

**Rembrandt
van Rijn, Albrecht
Dürer, Lucas
Cranach, Oscar
Kokoschka
a samozřejmě
Leonardo da Vinci...
Nejen vědci, ale
i umělci se po staletí
pokoušejí zachytit
obraz naší mysli
a duše. Unikátní
výstavu věnovanou
tomuto tématu
připravila Moravská
galerie v Brně.**

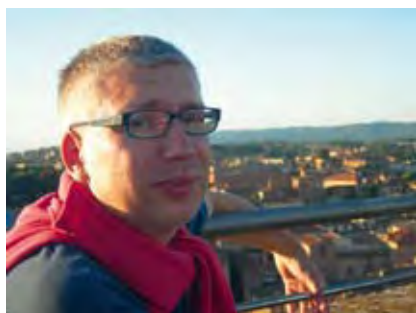
**Leonardo
da Vinci:
Anatomické
kresby lebky,
hlavy a nervů
– lebka zobra-
zená v řezu,
1489**

Lidská mysl – úžasný námět na výstavu! To napadlo historika umění Ladislava Kesnera, jenž se dlouhodobě zabývá problematikou vizuálního vnímání a nových poznatků o mysli, někdy v roce 2004. „Uvědomil jsem si, že taková výstava se ještě neuskutečnila,“ vzpomíná na dobu, kdy oslovil ředitele Moravské galerie Marka Pokorného a vzápětí se dali do jednání s různými zahraničními muzei o případné spolupráci. Nakonec se jako nejlepší partner ukázalo být drážďanské Deutsche Hygiene Museum. Tam měla unikátní výstava svou premiéru letos v létě a do konce října ji navštívilo více než 20 000 lidí.

Pro české publikum bude od 9.12.2011 až do 18.3.2012 přístupná v prostorách Uměleckoprůmyslového muzea Moravské galerie v Brně. Na ploše více než tisíc čtverečních metrů bude k vidění 243 nejruznějších exponátů – medicínské traktáty a iluminované rukopisy, lékařské ilustrace, renesanční portréty znázorňující hnutí mysli, slavné anatomické kresby Leonardovy i nejmodernější vědecká zobrazení mozku. „Chtěli jsme představit lidskou mysl tak, jak ji zprostředkují různé druhy uměleckých děl i vědeckých zobrazení,“ říká autor výstavy.

**doc. PhDr.
Ladislav Kesner,
Ph.D. (1961)**

Historik umění přednáší na Masarykově univerzitě v Brně. V letech 1986–1998 působil v Národní galerii v Praze jako kurátor, ředitel sbírky asijského umění a náměstek ředitele. Je autorem řady výstav, katalogů a odborných studií. Podílí se také na rozsáhlé publikaci, která bude vydána k výstavě *Obrazy mysli / Mysl v obrazech* a do níž přispěla řada českých i zahraničních autorů.

**Obrazy
mysli / Mysl
v obrazech**

9.12.2011 – 18.3.2012

www.moravska-galerie.cz

Rembrandt van Rijn: Vlastní podobizna s šerpou kolem krku, 1633

Jak byste charakterizoval hlavní myšlenku výstavy?

Lidská mysl je nehmotný a neviditelný jev. Hlavním cílem výstavy je ukázat, že navzdory své nemateriální podstatě má mysl i svoji viditelnou dimenzi. Pokouší se tedy prostřednictvím různých druhů uměleckých i vědeckých obrazů z historie i současnosti vytvořit jakýsi komplexní obraz lidské mysli. Výstava má také ukázat, že mysl je biologický právě tak jako kulturní jev. V souvislosti s nebyvalým rozmachem neurovědních výzkumů a zobrazováním mozku dnes často slyšíme, že vědci jsou nebo budou schopni pomocí těchto technologií „číst mysl“ a objasnit všechny záhady toho, co nás činí lidmi, tajemství naší mysli, nebo chcete-li duše. Výstava zcela vědomě nastavuje zrcadlo tomu- to naivnímu neuroscientismu, snaží se ukázat, že umělecká díla různých dob a původu, která po staletí vnímáme mimo jiné jako výraz, symptom či prostě obraz emocí, vnímání,

G. B. Duchenne de Boulogne: Hluboké utrpení s rezignací, fotografie 1862

imaginace, paměti a jiných vědomých či nevědomých kapacit lidské mysli, jsou stejně platným zdrojem poznání mysli jako zobrazení vědecká.

Obrazy jsou tedy stejně důležité jako scany mozku?

Neplatí rozdělení v tom smyslu, že umělecká díla jsou krásná či zajímavá a vědecká zobrazení přinášejí fakta. Pozornému divákovi by nemělo uniknout, že většina uměleckých i vědeckých zobrazení na výstavě v sobě spojuje obě roviny – estetickou i kognitivní. V neposlední řadě poskytuje výstava příležitost k zamyšlení se nad historií a okolnostmi procesů „čtení mysli z obrazů“ a nad tím, proč a jak vnímáme určitá zobrazení jako „obrazy mysli“.

V čem se brněnská výstava liší od drážďanské?

Jádro výstavy, asi osmdesát procent exponátů, je shodné. Zbývajících dvacet procent odráží rozdílné

Mysl je *biologický* právě tak jako *kulturní* jev...

**Antony Gormley, Half II, 2008
(výřez)**

preference moje a mé kolegyně – kurátorky z DHM. Jen asi tři exponáty z Drážďan musíme v Brně nechtěně oželeť, osobně mě mrzí především originály rukopisů Sigmunda Freuda z Knihovny amerického Kongresu s vlastními Freudovými nákresey psychického aparátu. Na druhou stranu bude v Brně k vidění řada děl, jež v Drážďanech nebyla vystavena – kupříkladu jedna z vůbec nejlepších kreseb Albrechta Dürera z Museum Boymans van Beuningen v Rotterdamu, vynikající portréty od Jacopa Bassana, Oskara Kokoschky nebo Josefa Šímy, ale i některé staré anatomické atlasy a skeny mozku ze současných výzkumů.

Který obraz, text, dokument bylo nejobtížnější získat?

V našem případě to nefungovalo tak, že by se nejdéle a nejobtížněji vyjednávalo o těch nejvzácnějších dílech. Například jednání o zápůjčce tří kreseb Leonarda da Vinci ze sbírek

Anonym, ilustrace komorové doktríny, 1347

britské královny probíhalo naprosto hladce, přesně podle standardní procedury. Paradoxně některá obtížná jednání jsme měli v případě relativně méně významných děl.

Co nového jste objevil pro sebe?

Jednou věcí jsou díla, která jsme v průběhu řešerší a přípravných výzkumů s kolegyní objevili – třeba prakticky neznámé originální barevné ilustrace mozkových struktur od slavného neuroanatomy Korbinia Brodmanna. A překvapením bylo i to, jak spolu – v reálném prostoru výstavy – mnohé exponáty komunikují a vytvářejí významové souvislosti způsobem, který si nelze zcela představit abstraktně nebo na papíře.

Takže vyplynuly nějaké nové, nečekané souvislosti, zajímavosti?

Já především doufám – a to bylo mým hlavním cílem – aby výstava, její idea, vybrané exponáty a především způsob, jakým jsou nainstalovány

Bohumil Kubišta, Epileptická žena, 1911

do vzájemných vztahů, otevřela co největšímu počtu návštěvníků nejen nový pohled na některá i velmi známá díla, ale aby jim přiblížila fenomén lidské mysli nebo duše a možnosti jeho poznání v nových souvislostech. K tomu má samozřejmě napomoci i obsáhlá kniha, která výstavu provází, s texty řady významných mezinárodních odborníků.

Co myslíte, je možné skutečně zachytit reálný obraz mysli?

Propojením světů vědeckého a uměleckého zobrazování naše výstava ukazuje, že zásadní reflexe a zkoumání mysli se po staletí odehrávaly v obrazech a že podstatné aspekty našeho povědomí o duši či mysli můžeme získat jedině prostřednictvím vizuálního média. Na druhou stranu ale platí, že mnohé aspekty mentálního světa nikdy nebudeme schopni obrazem zachytit či přiblížit a jediný obraz lidské mysli je samozřejmě utopií. ■

Zaostřeno na oči

Onemocnění sítnice

Sítnice je tenká nervovcévní blanka, která obsahuje fotoreceptory a nervové buňky. Úkolem sítnice je zprostředkovat zrakové vnímání, které je pak zpracováno mozkem v celé své složitosti i kráse.

Onemocnění sítnice zahrnuje celou řadu vrozených i získaných klinických jednotek. K těm vážným patří především akutní stavy – odchlípení sítnice nebo okluze retinálních cév. Setkáváme se i s degenerativními onemocněními, která jsou terapeuticky dost obtížně řešitelná, jako pigmentová degenerace sítnice, myopická makulární degenerace, či diabetická retinopatie.

Akutní stavy

Okluze centrální retinální artérie je dramatická, jelikož způsobí náhlou ztrátu zraku (často pouze vnímání světla). Příčinou je embolizace nejčastěji vmetkem ze srdce nebo z ateroskleroticky změněných karotid. Na sítnici dochází k rychlé ischemii a edému. Velmi rychle odumírají fotoreceptory a gangliové buňky sítnice. Druhý akutní stav – okluze centrální retinální vény – postihuje především starší lidi. Příčinou je ateroskleróza nebo hypertenze, u mladších žen užívání antikoncepce. Ztráta vidění není tak dramatická a úplná jako u okluze centrální sítnicové artérie. Někdy je postižena jen větve vény a pak je vidění celkem zachováno.

Odchlípení sítnice je akutní stav, při kterém dochází k odloučení senzorké části sítnice od pigmentového epitelu a který ohrožuje zrak pacienta. Nebezpečí spočívá v atrofii fotoreceptorů a nervových zakončení. Dělí se na dvě hlavní skupiny: primární rhygmotogenní odchlípení sítnice a sekundární odchlípení sítnice. Příčinou primárního odchlípení sítnice je trhлина, která umožní patologickou komunikaci mezi sklivcem a subretinálním prostorem. Většinou postihuje predisponované pacienty s degenerativními změnami v sítnici, sklivci nebo cévnatce. Odstředivé síly, které představují i pohyby hlavy a očí, mohou „rozhýbat“ kolabovaný sklivec a způsobit trakční trhlinu. Rizikem pro odchlípení je věk nad 70 let a myopie. Může se přihodit i po přímém úrazu oka. Pacient může vnímat světelné záblesky před okem, později se přidává pocit plovoucích zákalků. Samotné odchlípení sítnice se projeví jako zvětšující se clona v zorném poli, postupující od periferie k centru. Jakmile je postižena makulární krajina, pacient ztrácí zrakovou ostrost.

U sekundárního odchlípení sítnice není příčinou trhлина, ale odchlípení vzniká jako následek jiného očního odchlípení. Příkladem je diabetická retinopatie, kdy se trakční pruhy odchlípují tahem sítnice. Podobný mechanismus je u sklivcového krvácení nebo penetrujícího poranění oka. U dětí takto někdy končí retinopatie nedonošených. Příčinou sekundárního odchlípení může být i nádor sítnice nebo choroidey.

Degenerativní procesy

Tyto neznámé afekce sítnice jsou charakteristické progresivním zánikem nervových elementů a vznikem atrofických změn. Patří k nim například pigmentová degenerace sítnice, která je dědičná a je u ní primárně poškozen pigmentový epitel sítnice a tyčinky. Onemocnění má dlouhodobý průběh a postupem času může skončit praktickou slepotou. Klinický obraz se rozvíjí většinou kolem puberty a začíná poruchou vidění za šera. Typickým očním nálezem na sítnici jsou přesuny pigmentu, které svým tvarem připomínají kostní buňky. Funkční změnou jsou poruchy periferního vidění. Mezi hereditární degenerace sítnice postihující především makulární oblast sítnice patří onemocnění exotických názvů – Stargardtova a Bestova choroba. Tyto degenerace jsou klinicky popsány velmi dobře, postihují pacienty do 30. roku věku.

Degenerativní krátkozrakost je příčinou slepoty u pacientů středního věku. U vysoké maligní krátkozrakosti, většinou nad 6 dioptrií, dochází k anatomickému prodloužení oka. Jedním z následků tohoto nekontrolovaného růstu je atrofie cévnatky a pigmentového epitelu sítnice. Další fází je retinální krvácení a proliferace pigmentových buněk. S každým dalším nitroočním krvácením a jizvením sítnice dochází ke snižování zrakové ostrosti. ■

PODPOŘENO : CZ.2.16/31.00/24022

Pacient může vnímat *světelné záblesky*,
později se přidává pocit plovoucích zákalků.

BUĎTE TAM, KDE VAŠI ZÁKAZNÍCI ČEKAJÍ

1400 ozvučených obrazovek
v čekárnách lékařů

Specializace:

praktický lékař pro dospělé

praktický lékař pro děti a dorost

gynekolog

WWW.MEDIAPHARMA.CZ

Tel.: 325 553 934, Fax: 325 553 935, E-mail: info@mediapharma.cz

Vidím revoluci v oční medicíně

Nanotechnologie, bionika, kmenové buňky, genová terapie. To jsou nadějně směry medicíny, které přinášejí revoluci i do očního lékařství.

Lékaři i tisíce nemocných netrpělivě čekají na dobu, kdy nové technologie budou zachraňovat zrak.

„Léčba pomocí genů či kmenových buněk zcela jistě zasáhne do medicíny 21. století. Zatím jsou však tyto postupy ve stadiu experimentů na zvířatech, nebo té úplně základní aplikované medicíny.“ To profesor Martin Filipec, hlavní lékařský ředitel a primář Evropské oční kliniky Lexum, vždy zdůrazňuje, aby nevyvolával falešné naděje v lidech, kteří ztratili zrak. I přesto jej mnoha nemocným vrátil – třeba pomocí transplantace rohovky.

Kmenové buňky z oka do oka

První kroky směrem k „medicíně budoucnosti“ však již byly učiněny. Pro regeneraci oka a k léčbě některých chorob rohovky se již skutečně začínají používat kmenové buňky, které se nechávají vyrůst na placentě nebo nanotextilních vlákních. Zatím jsou to jen vlastní kmenové buňky pacienta, které se vyskytují na okrajích rohovky a zaručují její neustálou obnovu. „Lze tedy použít buňky z rohovky druhého nepoškozeného oka nebo od příbuzného, a pokud to není možné, tak i z kostní dřeně,“ vysvětluje celý postup profesor Filipec. Výzkumy na tomto poli probíhají na mnoha pracovištích, klinika Lexum spolupracuje s Ústavem molekulární genetiky AV ČR. A tak se této léčby dostalo první malé skupině pacientů.

O kmenových buňkách v očním lékařství brzy budeme slyšet nejen v souvislosti s léčbou rohovky, ale též u onemocnění sítnice. Ve Spojených státech v červnu poprvé povolili léčbu lidí s nevyléčitelnými chorobami sítnice pomocí embryonálních kmenových buněk. Kmenové buňky získané z embryí přeměnili vědci z Očního ústavu Kalifornské univerzity ve spolupráci se společností Advanced Cell Technology na buňky pigmentového epitelu sítnice, a ty injekcí vpravili do očí prvních 24 pacientů. „U chorob sítnice jsou to skutečně první vlašťovky, první pokusy,“ komentuje to profesor Filipec.

Tyto nemoci jsou ve vyspělých zemích nejčastější příčinou ztráty zraku, ať už ji způsobí makulární degenerace žluté skvrny, diabetická retinopatie (poškození sítnice v souvislosti s cukrovkou) nebo různé genetické poruchy. I zde se tedy netrpělivě čeká na dobu, kdy se nové technologie dostanou do širšího použití a budou zachraňovat zrak tisícům lidí.

„Všechny tyto věci však obvykle trvají mnohem déle, než si představujeme. Pokud se nová léčba zkusí na prvních deseti pacientech, zjistí se, zda je postup bezpečný a účinný, ale pak klidně může cesta k cíli trvat dalších deset let...“ brzdí přílišný optimismus profesor Filipec.

Genetické opravy

Vědecké časopisy již popisují i první experimenty s genovou terapií, a to rovněž i v očním lékařství. Prvními pacienty, kteří genovou terapii vyzkoušeli na „vlastní oči“, byli britští pacienti kliniky Moorfield v Londýně, postižení vrozenou oční Leberovou chorobou. Lékaři vstříkli do jejich sítnice správně fungující gen, jehož vadná varianta brání správné výživě oka a přináší slepotu již v dětství. Genová terapie podle profesora Filipce je určitě rovněž nadějnou cestou, ale už se o ní mluví patnáct let – a první výsledky nebyly úplně ideální. „Jistě se dočkáme, ale bude to ještě trvat, podobně jako u umělého vidění.“ Na světě je několik center, které se vývojem umělého vidění zabývají. Jedno takové navštívil během svého pobytu ve Spojených státech, kde pracoval dva roky, i Martin Filipce. „Od té doby uplynulo téměř dvacet let. Určitý posun nastal, ale zdaleka není vyhráno, všechno jsou to pokusy ve stadiu klinických zkoušek a výsledky nejsou zdaleka uspokojivé.“

Čas pro bioniku a genové terapie tedy teprve nastane. Ale již dnes oční lékařství nabízí zákroky, které se před patnácti lety teprve zkoušely ve vědeckých laboratořích. Jde například o léčbu šedého zákalu nebo rekonstrukce vidění pomocí multifokálních akomodačních čoček. „Zde zcela jistě nastal od počátku tisíciletí obrovský převrat. Dnes tato operace běžně umožní lidem vidět jako zmlada, na všechny vzdálenosti, bez brýlí,“ říká profesor Filipce.

V brzké době nastoupí ještě dokonalejší technologie. Dosud převládaly operace pomocí ultrazvuku, v tuto chvíli se objevují laserové přístroje, které operaci provedou mnohem přesněji a dokonaleji než člověk. „První lasery už jsou na světě, nicméně tato technologie je velice drahá, takže nebude dostup-

„Léčba šedého zákalu nebo rekonstrukce vidění pomocí multifokálních akomodačních čoček – to je doslova převrat v medicíně,“ říká profesor Filipce

**Čas
pro genové
terapie
teprve
nastane**

ná pro všechny pacienty a jejich finanční spoluúčast bude nutná,“ připomíná Filipec. Přístroje mají podle něj ještě své nedostatky, ale kvalita bude stoupat a cena s konkurencí postupně klesat. Použití laseru pro kataraktovou chirurgii už nikdo nezastaví.

Populace stárne, nemoci stárí přibývá

Malá revoluce nastává i v případě vetchozrakosti, nejčastějšího očního problému lidí po čtyřicítce. „Tuto vadu jsme dříve neuměli dobře vyřešit. Ale s dnešní úrovní refrakční chirurgie není žádný problém. Již delší dobu zbavujeme pacienty krátkozrakosti, dalekozrakosti nebo astigmatismu, teď si dokážeme poradit stejným způsobem s vetchozrakostí – pomocí laseru nebo různých čoček vložených do oka.“

Další a mnohem vážnější nemocí, která trápí miliony stárnoucích lidí na světě a připravuje je postupně a nevratně o zrak, je věkem podmíněná makulární degenerace. Do nedávné doby neměli oční lékaři pacientům prakticky nic co nabídnout. Ani dnes nemá toto závažné onemocnění přímé řešení, připouští profesor Filipec, ale je k dispozici alespoň lepší diagnostika a pro část pacientů už se pomoc našla. Do sklivce se těmto lidem, kteří trpí jednou z variant nemoci, aplikuje injekce s látkou, která brání tvorbě cév podílejících se na vzniku degenerace. „V některých případech zabráníme dalšímu rozvoji onemocnění,“ vysvětluje Filipec.

Tato léčba se začíná používat i v kombinaci s laserovou terapií, přibývá i dokonalejších léků, do popředí se dostává také úloha výživy. Výzkumy ukazují, že vitaminy, omega3 mastné kyseliny a další látky mohou zpomalit a zlepšit situaci nemocných a umějí do určité míry zabránit dalšímu rozvoji makulární degenerace. Podle profesora Filipce bude však potřeba ještě mnoho dalších nových postupů – transplantace sítnice nebo aplikace již zmíněných „revolučních“ kmenových buněk.

Na jedné straně přibývá moderních léčebných postupů, na druhé stoupá počet civilizačních nemocí. Jak je tomu u očí? Zhoršují náš zrak počítače, nebo všudypřítomná chemie? Profesor Filipec to nepotvrzuje, přímá úměra podle něho neexistuje. Jistě, žijeme v klimatizovaných místnostech a mnoho lidí pracuje na počítači. Toto spojení může přinášet potíže, při práci na počítači se totiž výrazně snižuje frekvence mrkání. Zhruba polovina lidí trpí poruchou slzného filmu, a když je ještě navíc vysušován, začnou potíže, oči pálí.

Profesor Filipec připouští, že se objevují i onemocnění nová, ale to souvisí se zlepšováním celkového zdravotního stavu populace a prodlužováním života. Dožíváme se osmdesáti let a už po padesátce se na opotřebovaném organismu začínají projevovat degenerativní změny. Čím delší život, tím více chorob se projeví. „Ale zároveň platí, že je dnes umíme mnohem lépe léčit – ať už šedý zákal, makulární degeneraci nebo poruchy sítnice při cukrovce. Když jsem v osmdesátých letech začínal, často jsem potkával slepé diabetiky, dnes už je někdo takový naprostou výjimkou,“ vzpomíná profesor Filipec. ■

**Časem medicína dospěje
i k *transplantacím sítnice***

Prof. MUDr. Martin Filipec, CSc., (*1955)

- V letech 1974-1980 studoval Fakultu všeobecného lékařství UK v Praze.
- V letech 1985-1986 pracoval na oční klinice Hotel-Dieu v Paříži.
- V letech 1989-1991 působil na oční klinice Harvardovy univerzity v Bostonu. Od roku 1998 do roku 2003 byl přednostou oční kliniky Všeobecné fakultní nemocnice a 1. lékařské fakulty UK.
- V roce 1993 založil Lexum, první soukromou oční kliniku, od roku 2006 zde působí jako hlavní lékařský ředitel.
- Je jedním ze zakladatelů oboru refrakční chirurgie, specializuje se na laserovou a nitrooční refrakční chirurgii, operace šedého zákalu, implantace multifokálních čoček, na chirurgii a transplantaci rohovky. K jeho zájmům patří bojové umění wing tzu, cestování.
- Je svobodný, bezdětný.

Foto: Günter Bartoš

ČESKÁ CENTRA
CZECH CENTRES

České centrum Praha
2. – 31. 12. 2011

OTTO WICH TERLE

OTTO WICHTERLE
ČESKÝ VĚDEC A VYNÁLEZCE
příběh kontaktní čočky

WWW.CZECHCENTRES.CZ/PRAGUE

ČESKÉ CENTRUM PRAHA
Rytířská 31, Praha 1

otevřeno
út/pá 10:00–18:00, so 12:00–18:00

MÚA
MAGAROVÝ ÚSTAV
ARCHIV AŽ DO 19. STOL.

CzechTourism

Alcon

BAUSCH+LOMB

CTK ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ

Leysin, slunečná vesnice

Koncem 18. století zaujala anglického badatele Thomase R. Malthuse švýcarská obec Leysin: u jejích obyvatel zaznamenal nejvyšší střední délku života široko daleko. Přičetl to příznivým klimatickým podmínkám...

Léčbu sluncem využívaly tisíce pacientů

Na sluncem ozářených jižních svazích řeky Rhôny se ve středověku usadili chovatelé dobytka. Lidé zde žili dlouhá staletí z výroby sýrů a mimo drobných tahačů se savojským vévodou o samosprávné kompetence nebyla historie vesnice nijak pozoruhodná. Až do té doby, než na její zvláštní potenciál upozornil Thomas R. Malthus: je tu zdravé prostředí, protože svahy mají ideální sklon, velkou část roku jsou vystaveny slunci, vesnice sedí zároveň dost vysoko nad mlhami v údolí, které se rozevírá v místech, kde se Rhôna vlévá do Ženevského jezera.

Nějaký čas trvalo, než se pověst o nejzdravější vesnici Evropy rozkřikla. V první polovině 19. století sem začali lékaři posílat pacienty. Byly to především děti, které trpěly křivici a dalšími kostními potížemi. Těžko říci, zda lze tuto epochu považovat za počátky klimatické léčby. Dějiny vesnice se spíš upínají k letopočtu 1873, kdy sem přijel první cizinec, anebo k datu 1878, kdy tu byla zbudována první ubytovna pro turistické účely – penzion Mademoiselle Cullaz.

Protože ve Švýcarsku závisí téměř všechny významné události na tom, kdy byla v místě zavedena železnice, nebylo tomu jinak ani v Leysinu. Zubačkovou dráhu

Leysin má naprosto jedinečné kouzlo *města sanatorií*

vedoucí z městečka Aigle a také první nádraží tady otevřeli v roce 1897. O pár let později vybudovali na prudkém svahu ještě další dvě, přičemž to poslední bylo určeno výhradně jako cílová stanice pro pacienty sanatoria Grand Hotel. Jeho budova měla kapacitu sto dvacet pacientů. Pokoje byly orientovány do slunného údolí, stranu obrácenou k nádraží dělilo od nástupiště jen pár metrů. Pacienti sem údajně přijížděli na svých postelích. Zadní vchod byl navíc vyprojektován tak, aby byla pacientům zajištěna veškerá diskrétnost. A to už jsme v novém století, píše se rok 1902.

Doktor Slunce

O dvanáct měsíců později přijíždí do Leysinu doktor August Rollier, jemuž se později začalo přezdívat doktor Slunce. Právě jemu je připisováno autorství speciální léčebné metody helioterapie, která „do posledního paprsku“ využívala ideální sluneční expozici. Věřil, že tak může léčit tuberkulózu bez nutnosti operačního zásahu. Dnes se můžeme v zachovaných sanatoriích podívat obrovským dveřím a rozlehlým terasám – pacienti sem byli vyváženi na postelích a podle příkazu lékaře odkrývání a zakrývání, přitom se mohli věnovat nejrůznějším uměleckým či rukodělným činnostem.

V Leysinu postupem času sílily nové ambice – proč nepovýšit město také na středisko zimních sportů? Pro tyto účely byl vystavěn hotel Chamois na horním konci vesnice, aby se rekreanti a pacienti navzájem nerušili. Lyžování se ale neujalo, hotel se později transformoval v sanatorium.

Ve 30. letech žilo v Leysinu 5700 lidí. Sanatoria dosahovala kapacity až 3000 pacientů. Pak ale byla objevena antibiotika a tuberkulózní ústavy tohoto typu ztratily smysl. V průběhu druhé světové války se zde ještě léčili váleční veteráni, potom se neodvratně vynořila otázka: „Co dál?“ Když dnes přijedete do Leysinu, najdete prosperující městečko, jež vyhledávají turisté z celého světa. Dokáže nabídnout klasický zimní i letní program a k tomu jako bonus za každého počasí výlet lanovkou do otáčivé restaurace Kuklos. Navíc má Leysin ono jedinečné kouzlo někdejšího města sanatorií. Nejkrásnější secesní budovy se naštěstí podařilo zachovat, dnes v nich sídlí renomované internátní školy. ■ WWW.LEYSIN.CH

Hotel Chamois, jenž architekturou připomíná tatranské hotely, dnes hledá zachránce

Otáčivá restaurace Kuklos je nejmodernější turistickou vymožeností (vlevo), konečná stanice v Leysinu vzpomíná na pacienty přijíždějící vlakem rovnou na postelích (vpravo)

Veronika Holcová: Hledač, 2010, akryl a olej na plátně

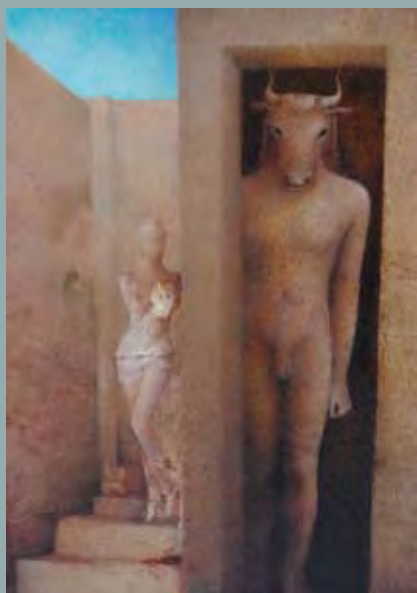
-
- 10 let Divadla komedie
• **Král Lear** v Národním divadle •
Fotografie **Dagmar Hochové**
• *Björk: nové album*

UMĚNÍ

Vánoční kalendář, dárky, tipy

Velká magie na malé ploše

Vendula Císařovská: Miniatury, kapličky a dvě fresky pro pracovnu prezidenta Havla

Na obrázku o rozměrech zhruba 13 x 10 centimetrů stojí útlá ženská postava v tenkých bílých šatech a černých punčochách. V jedné ruce drží svíci, ve druhé džbán na vodu. Její odraz se mihotá ve vodní nádržce. Z oken nárožního domu upomínajícího na italskou renesanci osvětluje scénu narůžovělý přisvit. Pomáhá mu v tom i nejužší možný měsíční srpek na obloze, který se chystá dorůstat. Ale možná se nám to jen zdá, stejně jako ta tajemná bytost vycházející z podloubí. Zatím strnula na kraji bazénku. Spadne tam? Snad proboha ne.

Ještě než začneme vyprávět příběhy Venduly Císařovské a mluvit o imaginativních, na obrazotvornosti a čarovnosti založených miniaturních malbách, jež jsou podstatou její tvorby, pojďme na výlet. Na Kokořínsko...

Nahoře:
Minotaurus, 2006

Olešno a Okrouhlice

Do vsi Olešno jezdí už od šedesátých let velká rodina malířčina muže sochaře Petra Císařovského. On sám tu má také ateliér a – což je pro náš výlet důležité – je členem Pšovky, okrašlovacího spolku Kokořínska, jehož cílem je ochrana kulturního a přírodního dědictví této končiny. A ty cíle naplňuje i za pomoci své ženy Venduly.

Namalovala něžný obraz Panny Marie s dítětem nad oltář kostela sv. Jakuba Většího pro kostel v Bořejově, po roce 1945 totálně vysídlené německé obci někdejších Sudet. Je autorkou tamější Křížové cesty, všech čtrnácti zastavení. Na kontě má v posledních pěti letech i čtyři kapličky a dva kříže. Respektive obrázky světců vymalované v jejich výklencích. Taková stálá výstava, kterou můžete navštívit kdykoliv: tvoří ji kaple svatého Václava u obce Kokořín, kaplička Nejvyšší trojice v Blatcích, kaplička v Ráji, kaplička v Hradsku, Luňáková kaple, řečená Trojčipá, křížek ve Vojtěchově a dřevěný kříž s Kristem namalovaný na plech na Romanově. Z rozvalin zachráněné nebo znovu postavené – oživené drobné památky v krajině, útěšné body na dávných místech.

Obrázotvornost a *čarovnost*

Vendula Císařovská se v roce 1950 narodila do malířské rodiny, jejím otcem je akademický malíř Jiří Hruška a matka, akademická malířka Venda Truhlářová, je poměrně známá krajinářka. Nad svým pracovním stolem má Vendula Císařovská pověšenou její zimní krajinu. Mamince je už osmdesát šest let, ale pořád pilně maluje. Jak řekl Vendule maminčin lékař, ona se dokáže ze všeho vymalovat, z mrtvice, z artrózy... Z matčiny strany je Vendula příbuzná s Janem Zrzavým, babička byla jeho sestřenicí. Dobře se znali, babička se svými sourozenci jezdili každé prázdniny k Zrzavým do Okrouhlice, rodina si tam pak postavila vilku, Vendula se o ni dodnes stará a Okrouhlici má ráda nade všechno.

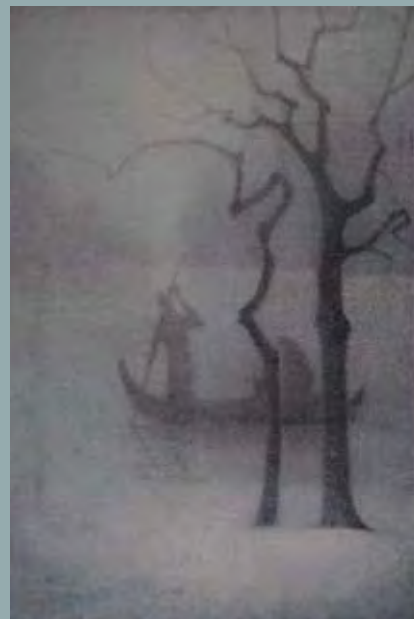
Ale vraťme se ještě na chvíli ke kokořínským památkám. Vlastně dobře korespondují s restaurátorstvím, které Vendula Císařovská studovala na Akademii výtvarných umění v Praze v letech 1971 až 1977 a následujících jedenáct roků se jím i živila.

Milenci a fízlové

„Restaurování je moje černé svědomí, protože jsem z něj zběhla,“ říká. Proč to udělala? „Jednak pro fyzickou náročnost restaurátory, ale především proto, že se mi posedlostí – pánbůh mě netrestej – stalo malování.“

V roce 1974 se Vendule Císařovské povedlo získat výjezdní doložku (normalizační režim držel občany v kleci a cestovat se dařilo jen výjimečně) a jela do Itálie. „Byl to iniciační zážitek, úplně jsem se zbláznila do primitivů, do třecenta, do italského malířství 14. století. Pak mě malíř Jindřich Hegr přivedl k miniaturám, ty formáty se mi moc líbily.“

Studium restaurátorství jí pomohlo, díky němu leccos věděla o technologiích starých mistrů, a tak po návratu z Itálie začala malovat své první miniatu-

Nahoře:
Převozník, 2011

Dole:
Pošetilá, 2011

Sny – denní i noční, *přeludy, přízraky...*

ry ovlivněné právě italskými primitivy. První výstavu měla Vendula Čisářová v roce 1980 v Malé galerii Československého spisovatele. Už tam se objevily její stěžejní motivy a náměty: sny – denní i noční, přeludy a přízraky zlehka nadnášené černým humorem a schopností čarovat.

Místnost připomínající celu, v ní ctnostně se za ruce držící milenci v nevinné růžovobílé posteli, na jejímž čele visí pár mužských fuseklí. Okýnkem skoro u stropu nakukuje rarach, voyeur, fízl. Kraječky na přikrývce strnuly hrůzou. Fízlovská chobotnice totalitního režimu se ostatně prolнула do řady malířčiných obrazových cyklů.

V roce 1981 dostala Vendula Čisářová půlroční stipendium na Ecole des Beaux Arts v Paříži. Zřejmě jí pomohlo, že uměla jako jedna z mála svých kolegů či kolegyně francouzsky. Byla nadšená, i když i tam dotírali běsi úzkosti, jak dokazují například její miniatury z pařížského metra nebo Karkulčino setkání s vlkodlakem, které vznikly ve Francii. V Paříži četla Tigridovo Svědectví a Havlovy Dopisy Olze. Vzpomíná si, že po jeho přečtení ji splín přešel. A že Václavu Havlovi za to poslala obrázek prostřednictvím otceva bratrance Ivana Klímy.

Nahoře:
Podzimní úklid, 2005

Na protější straně:
Auvergne, 2007

Přibývá motivů *východní filozofie*, křesťanství

Po návratu z Paříže tu a tam vystavovala, ale její surrealistické, na nebezpečí a zlo upozorňující obrazy tehdejšímu režimu nekonvenovaly. V roce 1984 úspěšně vystavovala v Curychu, v roce 1986 v Amsterdamu. Po listopadu 1989 se to zlepšilo, výstav přibýlo. Loni vystavovala v Českém centru v Bruselu, teď právě jsou její obrazy k vidění ve foyer pražské knihovny Opatov.

Tapeta a zima

Pro pracovnu prezidenta Václava Havla na Pražském hradě navrhla a poté namalovala dvě velké fresky. Na obou je herecká společnost, základ tvoří Com-media dell'Arte. A mezi herci se opět proplétá postava donašeče. „V jakém si magazínu jsem po čase zahlédla fotografii Václava Havla s britským princem Charlesem, jak stojí v pracovně, povídají si a Havel zrovna ukazuje na toho fízla. Měla jsem radost.“ A jak to vypadá s freskami teď? Prý jsou zakryté tapetou, interiéry Hradu prošly s dalším prezidentem proměnou.

Ale přeludy, fauni, dáblici, špehové a jiné potvory pouhým přelepením nezmizí, stejně jako z lidské společnosti nezmizí neřesti a zlo a strach z nich. Teoretici pší, že v poslední době v miniaturách Venduly Císařovské ubývá démonických prvků a trýznivých výjevů a přibývá motivů východní filozofie a křesťanství. Podle jejích slov také přibývá v její tvorbě zimních scénérií, zimní atmosféry, protože malířce připadá, že si zima, která nám bere tolik energie, ukusuje stále delší část roku. Pro potěšení svoje i zájemců o její práci maluje Vendula Císařovská nyní také obrázky veselé. Ať tak či onak – vždycky utkané ze snů citlivé surrealistky. ■

VÝSTAVA SNY A PŘÍZNAKY, OD 28.11 – 30.12.2011, KNIHOVNA OPATOV, WWW.MLP.CZ

Vendula Císařovská (1950)

- V letech 1971-1977 studovala
- pražskou akademii – obor
- restaurátorství, v roce 1981
- pobývala ve Francii a studovala
- na Ecole des Beaux-Arts v Paříži.
- Její malby zdobí kancelář
- prezidenta republiky
- a soukromou vilu Václava Havla.
- Ilustrovala řadu knih a knižních
- obálek, například Bhagavadghíta,
- Slunce orientu, Světlo Upanišad,
- Tibetské lidové příběhy, Otázka
- Millindovi a další.

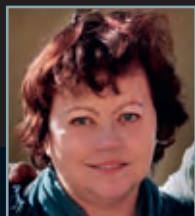
Film
měsíce

Francouzský režisér

Bertrand Bonello vyšel ve svém filmu *Nevěstinec* ze sociologické studie popisující situaci v pařížských domech lásky na přelomu devatenáctého a dvacátého století, v době, kdy luxusní hampejzy začínaly krachovat. V působivém filmu s posmutněle dekadentní atmosférou fin de siècle je víc než dost nahoty, ale výsledný dojem rozhodně není erotický. Film nemá silný děj, a tak je více než dvouhodinová stopáž náročná na udržení pozornosti. Je to série volných epizod, v nichž se prolínají osudy dobrého tuctu dívek, zavřených v nevěstinci jako v nesvobodné, ale zlaté kleci. Bonello vykresluje svět ženské solidarity vůči ponižování ze strany zákazníků (do mužských rolí obsadil autor ironicky hned tři své kolegy režiséry), ale také všeobecné letargie, rezignace a neochoty ke vzpouře. Jedna z dívek je pořezána zákazníkem v obličej, druhá umře na syfilis, třetí se stane prudce závislou na opiu. Do dobového kostýmního filmu zasadil režisér několik bluesových a rockových písní, aby dal jasně najevo, že jeho téma je nadčasové a film má co říci i k dnešku. Poselství je ale trochu rozplízlé a nejasné, a tak člověku zůstanou po pár dnech v hlavě hlavně hezké, dráždivě ambivalentní obrázky. **PREMIÉRA, 1. 12., WWW.ARTCAM.CZ**

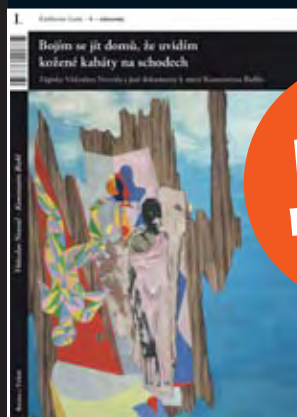
Bonello vykresluje *svět ženské solidarity vůči ponižování...*

Bojím se jít domů...

Knihovna Listů, dvouměsíčníku pro kulturu a dialog (v Olomouci vydávají V. Burian a T. Tichák) nabízí sborník **Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech**; publikace vychází s podtitulem Zápisky Vítězslava Nezvala a jiné dokumenty k smrti Konstantina Biebla. Když se dnes řekne Konstantin Biebl, kolik našich ví, že to byl skvělý český básník s tragickým osudem? Jan Burian před časem zhudebnil Bieblovu báseň S lodí jež dováží čaj a kávu – dobrá, leč chabá připomínka. Uvádím větu z učebnice: „Po 2.světové válce rozpory mezi básnickou vizí a skutečností i osobní problémy a nemoc pankreatitida dohnaly Konstantina Biebla k sebevraždě skokem z okna.“ Bylo to trochu jinak, jak zjistili editoři D. Voda a M. Blahynka díky nálezu zápisků Vítězslava Nezvala – zápisky se staly nezbytným dokumentem při pokusu o rekonstrukci smutného závěru života a díla Konstantina Biebla. Uštváný básník, autor Nového Ikara, jedné z nejvýznamnějších básnických skladeb ve stále živé české poezii 20. století, zemřel v pondělí 12.listopadu 1951 v Praze po pádu z třetího poschodí domu Na Výtoni 5. Jediněčná je reakce dobových básníků na smrt kolegy, někdy dokonce přítele – jejich verše vypovídají o nich a o době; nepotřebují komentář ani po těch šedesáti letech. Za všechny cituji z básně Vítězslava Nezvala Rozloučení s Konstantinem Bieblem, vyšla v Lidových novinách 20. listopadu 1951 a má třicet slok.

...Já slyším, milý Kostó, nářek / z ateliérů, z vináren.
/ Dnes truchlí stánky květinářek, / sirény pražských
továren. / Dnes rozteskní se mnohá místa / a mnohá
slza zaleskne. / Dnes mnohý starý komunista /si, věř mi,
Kostó, zasteskne... WWW.LISTY.CZ/BURIANATICHAK/

**Kniha
měsíce**

**Divadlo
měsíce**

Král Lear

Každá událost, která se vymyká, bývá předmětem pohoršení a současně nadšení. Přesně takové je nejnovější zpracování Shakespearovy látky Král Lear v Národním divadle v Praze režisérem Janem Nebeským. Na začátku představení se ocitáme v blázinci, který je současně závodním bazénem se startovacími bloky a vysokou věží. Na ni vystupá Král Lear (David Prachař) s extravagantními bílými vlasy a pouze v černých plavkách a rozdá svým dcerám – závodnicím své království. Cordelii (Kateřina Winterová) odvrhne, ta se však ihned stává jeho průvodcem – Bláznem či Klaunem celým dějem či jeho – Learovým spíše šílenstvím. Následující obrazy jsou totiž nejspíš obrazy vnitřního světa zešílého starce, který prochází světem zmítajícím se v agónii vlastního konce. Před diváky se slova rozpadají v písmena, a ty v zadních projekcích padají na jednu hromadu se znaky různých náboženství a politických hnutí. Prožíváme apokalypsu své kultury a stáváme se v ní bezdomovci. Sedíme před ohněm a svlékáme se donaha. Procházíme pecemi koncentračních táborů. Nic však nepomáhá. Konec světa je tu. V druhé půli mění Jan Nebeský zcela optiku své hry. Všechny postavy se setkávají na vernisáži postmoderních obrazů a artefaktů, mezi nimiž jsou „zavěšeni“ i Cordelie s Learem. Nikdo si jich však nevšímá... Konec světa nastal.

Král Lear Jana Nebeského je velké postmoderní jevištní dílo, na která nejsme u nás na velkých jevištích zvyklí. S touto inscenací jako by Národní divadlo vešlo do světové galerie soudobého postmoderního umění, anebo ještě spíš jako by vkročilo do velkého vesmíru zvaného současné divadlo.

NÁRODNÍ DIVADLO, PRAHA, 8. 12., WWW.NARODNI-DIVADLO.CZ

Deset let a dost? aneb **Nekrolog za Divadlo Komedie**

České umělecké prostředí dokáže vyprodukovat kvalitní týmy, udržet je však v chodu je zatím nad jeho možnosti, nebo spíš – není zde ochota a odvaha se za některé týmy či osobnosti veřejně postavit...

V pražském Divadle Komedie od roku 2002 sídlí a provozuje je Pražské komorní divadlo. Tento soubor vznikl roku 1998 z podnětu Dušana D. Pařízka, končího studia režie na DAMU. Od počátků se orientoval na progresivní proudy soudobého činoherního divadla, inscenoval náročné současné texty především z německojazyčné oblasti. Putoval po Praze, živil se granty, neměl stálé místo k inscenování, natož k hraní. V roce 2001 vyhrál Dušan D. Pařízek konkurz na tehdy uprázdněné šéfovské místo v Divadle Komedie a následující rok tam nastoupil v šéfovském duu s režisérem Davidem Jařabem, absolventem režie JAMU, spjatým do té doby především s brněnským HaDivadlem. Tato symbióza se ukázala jako velmi šťastná. V Divadle Komedie postupně vytvořili kreativní tým dramaturgů, výtvarníků a herců, vytvořili vlastní styl, razantně se pustili do progresivní současné dramaturgie. Ukotvení stále v orientaci především na německojazyčnou oblast (ale nejen na ni), především na meziválečnou modernu (Franz Kafka, Ladislav Klíma, Johannes Urzidil, Frank Wedekind, Ödön von Horváth, Robert Musil, Egon Hostovský, Karl Kraus), prokazovali stále vyšší myšlenkovou, estetickou i názorovou uměleckou náročnost a úroveň. Stali se hvězdami pražského intelektuálního světa. V posledních sezonách se propracovali nejen do absolutní špičky českých divadel, ale pomalu se dostávali i mezi evropskou divadelní elitu, do jakési pomyslné evropské Ligy mistrů, kam se české činoherní divadlo po roce 1989 nepropracovalo snad žádné. Pařízek hostuje jako režisér v Drážďanech, Kolíně nad Rýnem, Hamburku, Curychu, divadlo dostává pozvánky z Rakouska, Německa, Švýcarska. Přesto touto sezonou Pražské komorní divadlo své účinkování v Divadle Komedie končí... Důvody shrnul Dušan Pařízek slovy: „Odcházíme, protože za daných podmínek nemůžeme naši práci progresivně rozvíjet. Činíme tak na základě vlastního rozhodnutí a realizujeme přesně to, o co celou dobu své existence mimo jiné usilujeme: živá kultura potřebuje změnu. Jako jsme před deseti lety dostali šanci my, měl by ji dostat někdo další.“

Raději nic, než čekat do hadráku

Sympatická slova, přesto hořká příchutí nedokončené práce zůstává. Divadlo pro svůj ambiciózní program chtělo na další dvě sezony navýšit dotaci o cca tři miliony Kč (raději ale pět) ročně. Mělo nabídky vytvořit koprodukční představení

**Ivana Uhlířová v představení
Víra, láska, naděje od Ödöna von
Horvátha**

**Petrolejové lampy, Jaroslav Havlíček/
David Jařab, na snímku Karel Roden
a Jiří Štrébl**

Dostali se mezi evropskou *divadelní* elitu

s vídeňským Schauspielhaus (Švejska) a Bavorskou státní činohrou, vrcholem pak mělo být hostování některého z významných současných německých režisérů. Nic z toho se neuskutečnilo. Praha, potažmo ministerstvo kultury, nebyla schopná či ochotná tento exkluzivní program finančně podpořit, ač Divadlo Komedie a Dušan Pařízek osobně na radní několik let právě kvůli tomu apeloval. Bojoval nejen za tento program, ale snažil se navýšit i podhodnocené platové podmínky herců a zaměstnanců. Vždyť mnozí z nich měli (a mají) nabídky z komerčních televizí a filmových a divadelních produkcí, a propojit denní účinkování v nekonečném seriálu se soustředěnou prací v divadle je téměř nemožné.

Kvalita rozhodně trpí. A tak se české divadlo sice dostalo do Ligy mistrů, ale stejně jako fotbalová Plzeň z ní, zdá se, vypadne. Plzeň snad zachrání aspoň Evropský pohár a bude v české lize pokračovat dál, dokonce na zrekonstruovaném

Za daných
podmínek
nemůžeme
naši práci
rozvíjet...

Vtáhnou vás do dění a ani *na konci* nepustí...

**Vlevo nahoře: Představení
Miusee@poetrymusical,
dole: Gabriela Míčová ve hře
Goebbels/Baarová**

**Stanislav Majer a Jiří Černý
ve Weissensteinovi od Jo-
hannese Urzidila v úpravě
Davida Jařaba**

stadionu a snad i s větším rozpočtem, Komédie pod vedením Pařízka s Jařabem však v červnu v Praze končí. Než čekat do stále víc se rozpadajícího hadráku, to raději nic, jako by tím současné vedení Divadla Komédie vzkazovalo. České umělecké prostředí dokáže jak vidno vyprodukovat kvalitní týmy, udržet je však v chodu je zatím nad jeho možnosti. Řekl bych spíš ochotu a odvahu se za některé týmy či osobnosti veřejně postavit a v tradičně rovnostářském prostředí jejich činnost výrazně – finančně i společensky – upřednostnit.

Inscenace silné a křehké

A tak na závěr tohoto – téměř – nekrologu Divadla Komédie, pro přehled, kdo byl či je s Divadlem autorsky spjat, nabízím výčet herců, kteří zde pracují či hostovali: Karel a Marian Rodenovi, Daniela Kolářová, Saša Rašilov, Vanda Hybnerová, Roman Zach, Martin Finger, Gabriela Míčová, Martin Pechlát, Ivana Uhlířová, Jiří Štrébl, Dana Poláková, Stanislav Majer, Jiří Černý, Hynek Chmelař, Marek Daniel...

Vynechat nelze výtvarnici a dnes i režiséru Kamila Polívkovou a režiséru Viktorii Čermákovou. Obě zde připravily inscenace, jež byly silné jak muži a křehké jak ženy. Čermáková vlastní dramaturgii Škvoreckého románu *Lviče*, Polívková sociální drama *Ödöna von Horváth Víra, láska, naděje*. Obě inscenace jsou stále na repertoáru, a myslím, že žádný kulturně se orientující divák by si je neměl nechat ujít. Již teď je jasné, že stopa, kterou v tomto prostoru Pařízek, Jařab a spol. zanechají, se zapisuje výrazným způsobem do historie českého divadla. Jejich statut je a bude čímsi, co se často nazývá „kultovní“ divadlo.

Charakterizovat zde či nějak detailněji si všimnout jednotlivých inscenací není potřeba. Pouhý pohled do repertoáru na stránkách divadla stačí k tomu, abyste poznali, že jde o exkluzivní a dle ohlasů je snad zřejmé, že i výsostně soudobé, kvalitní divadlo. Divácky možná náročnější, než je u nás zvykem, nikoli však antidivácké. Dokonce i Spílání publiku, podle mne s Kafkovým Procesem, Urzidilovým *Weissensteinem*, Rothovou *Legendou o svatém pijanovi* a Krausovými *Posledními chvílemi lidstva* to nejúžasnější, co na programu divadlo má, je divácky atraktivní a vstřícné. Vtáhne vás do dění od první chvíle a nepustí ani dlouho po skončení představení. Stejně ovšem jako snad všechny inscenace současného repertoáru.

Poslední sezona

Na úplný závěr uvedu, co v Divadle Komédie v nejbližších dnech a ve výhledu skutečně – zdá se – poslední sezony chystají. Začátkem listopadu to bude adaptace románu Josepha Conrada *Srdce temnoty*, v níž se režisér David Jařab vydá na cestu do nitra afrického kontinentu i lidské duše. Dušan Pařízek v prosinci představí inscenaci Fassbinderovy kontroverzní komedie *Město, odpad, smrt*. V první polovině února tu bude hostovat německý režisér Hanes Weiler, který připraví poetický text Bernarda-Marii Koltése *V samotě bavlníkových polí* a 10. května uzavře Pražské komorní divadlo své působení v Divadle Komédie premiérou Handkeho *Hodiny*, ve které jsme o sobě nevěděli. „Je hrou bez dialogů, kterou jsme museli letos kvůli nedostatku financí vyjmout z našeho programu,“ říká o ní režisér Pařízek.

Pak už bude éra Dušana Pařízka, Davida Jařaba a jejich týmu v Divadle Komédie historií a vy se budete moci celý život chlubit, že jste byli u toho. Tedy pokud tam zajdete. ■ WWW.PRAKOMDIV.CZ

Björk

hraje na planetu Zemi

Její Biophilia je živou show, albem i sérií aplikací pro tablety. Učí děti o svobodě zacházení s hudbou, drží rovnováhu mezi technologií a tělesnou akcí. Především však staví do hlavní role naši planetu a skutečnými hvězdami se tu staly přírodní jevy a procesy: od sluneční soustavy po lidskou DNA.

Fyzický
moment
krve, tepu,
rytmu a tance

Björk má pověst spojky mezi avantgardou a globálním popem. V novém repertoáru alba Biophilia však nečekejme šifrovaná sdělení, jaká ukládá do svých děl její partner, americký enigmatický výtvarník Matthew Barney. Je to naopak projekt mířící direktně k laikům: jak Björk s nadhledem podotýká, vytvářel ho „frustrovaný učitel hudby“, kterého v sobě od dětství nosí.

Blesk, virus, kyvadlo...

Album Biophilia uvedl singl Crystalline: on i všechny další písně ovšem vyšly i v podobě aplikací pro tablety typu iPad a smartphony. Deset písní portrétuje deset přírodních úkazů nejen tematicky, ale i stavbou nebo použitými prostředky: Crystalline roste nejen z momentu krystalu, ale struktury vůbec, Moon je o ubývání měsíce (video propojuje téma i se ženským lunárním cyklem). Mutual Core staví na metafoře zemských desek (připomeňme, že Islandem prochází kontinentální tektonický zlom) a Hollow propojuje DNA s fyzickým momentem krve, tepu, rytmu a tance. Rozhodnutí vydávat jednotlivé písně v podobě interaktivních her vzbudilo mediální pozornost: přichází tady nová vlna, se kterou se formát písňového alba přelévá někam dál, anebo Björk nasedla na poslední technologický hit?

Zásadním klíčem k jejímu rozhodnutí jsou možnosti sdílení a interaktivity. „Najednou jsem viděla, jaký potenciál může mít touchscreen. Zachtělo se mi vyzkoušet napůl výukové postupy a napsat deset písniček o deseti přírodních procesech. Můžete nechat růst krystaly a máte písničku; může tu být měsíc, jak se mění od úplňku k srpku, a z toho taky můžete udělat song. Tyjo, říkala jsem si v duchu, takhle se člověk může spojit se strukturami v přírodě!“

Nezapomenout na píseň pro hvězdy a déšť

Může nás to překvapit, ale nebyl podobný projekt od některého islandského umělce jen otázkou času? Na Islandu prostě trvá hudba vytvářená nikoli pro lidského posluchače. Pro koho tedy? „Překvapivě velké množství hudby nebylo skládáno pro člověka, ale pro vlastnosti a síly světa prostupující rostlinami, zvířaty a všemi okrsky země,“ říká geolog a spisovatel Václav Cílek.

Nedělat z lidí konzumenty, ale nabídnout jim kulturu jako prostor participace. Sbližovat publikum nikoli se samoúčelnými citovými pohnutími, ale s principy, jakým je DNA, její moc, krása a metaforický potenciál. To zajímá dnešní Björk,

CD
měsíce

kteří si v minulých letech na Islandu odbyla aktivizační předehtu. Paralelně s prací na Biophilii se dlouhodobě věnovala opozičnímu tlaku na islandskou vládu, jejímž prostřednictvím privatizovala islandskou termální energii kanadská firma Magma. V závěru kampaně zorganizovala Björk v Reykjavíku čtyřdenní karaoke maraton: Island'ané tu zpěvem (s kytarou, klavírem nebo karaoke zařízením) podporovali svou žádost.

Žhavá jako Eyjafjallajökull

Ze středoevropské perspektivy je to paradox, ale vulkanický neklid sopek jako Eyjafjallajökull pro Island'any neznamenal větší překvapení než ekonomická krize. Ta udeřila nečekaně – na rozdíl od vědomí sdíleného přes generace, že žijí mezi sopkami, které se jednoho dne mohou ozvat. Příroda je tu živě přítomná – a citelně se také obtiskuje do ostrovního umění, ve věku iPhonu stejně jako dřív. Album Biophilia od Björk patří k jeho důvtipným, pronikavým, nepředvídatelným plodům. ■ **BJÖRK, BIOPHILIA, POLYDOR / UNIVERSAL, WWW.UNIVERSAL.CZ**

Island'ané
zpěvem
podporovali
svou žádost.

Výstava
měsíce

Rozdílné ztvárnění představ

Cena Jindřicha Chalupického ukazuje do značné míry podobu či úroveň českého současného umění. Z desítek mladých umělců nevybírají jen Češi, porota je mezinárodní, takže pohled je objektivnější. Když přihlédneme k celkovému vývoji ceny, tak je zřejmé, že se během posledních dvou desítek let výrazně změnil umělecký názor, že se prohloubila svoboda ve způsobu vyjádření, ve volbě výrazových prostředků.

Také je vidět, jak jsou přístupy pěti letos vybraných umělců rozdílné, jak se liší jejich vnímání skutečnosti a každý reaguje na jiné podněty. Dominik Lang se zamýšlí nad prostupováním různých časů a způsobů ztvárnění představ. Využívá některé již použité principy, ale v úplně jiných souvislostech. Nezavrhuje žádný způsob vyjádření, snaží se ho pochopit i třeba zopakováním určitých metod, které byly pro svou dobu příznačné.

Mark Ther prokazuje, že umí citlivě a zvláštním způsobem pracovat s absurditou. Nyní přináší filmové zpracování záhadného příběhu, který si může vyložit každý trochu jinak, ale který působí zvláště zneklidňujícím způsobem. Pavel Sterec propojil umělecké vyjádření s vědeckými průzkumy, nechal prostupovat různé časy a prostory, procesy probíhající na naší planetě i ve vesmíru. Jiří Thýn pracuje s velmi úspornými prostředky, se světlem, barevným spektrem i stínem nebo zrcadlením či rozkladem tvarů, s celkovým řešením daného prostoru, s obsahem i formou, s iluzí a realitou.

Tvorba letošních pěti finalistů je vystavena v Centru současného umění DOX. 25. listopadu byl slavnostně vyhlášen vítěz letošního ročníku. Stal se jím Mark Ther se svým videem *Das wandernde Sternlein* (Putující hvězdička). ■

CENTRUM SOUČASNÉHO UMĚNÍ DOX, PRAHA, DO 15. 1. 2012, WWW.DOX.CZ

Jiří Thýn,
Space Abstraction

8xBERG2012

současná hudba v originálním provedení
8 atraktivních projektů, zajímavé prostory,
kombinace hudby s ostatními žánry, světové
i české premiéry, časem prověřené skladby

březen | CONCERTO_CONCERTINO | sál martinů lichtenštejnského paláce

duben | RED_YELLOW | centrum současného umění DOX

květen | MARIANUS | kostel nejsvětějšího salvátora

červen | UP_CLOSE | divadlo archa (v jednání)

září | HYMNY A ÓDY | karlin studios (v jednání)

říjen | CINEGOGA | východ & západ_španělská synagoga

listopad | PŘÍBĚH VOJÁKA | vršovické divadlo

prosinec | M IS FOR ... - živá hudba, film a tanec | nová scéna

ABONENTNÍ VSTUPENKA JAKO VÁNOČNÍ DÁREK...
DARUJTE ZÁŽITKY NA CELÝ ROK!

PARTNERSKÁ (pro dva): 8 koncertů za cenu 6 (3 000 Kč); **JEDNOTLIVEC**: 8 koncertů za cenu 7 (1 750 Kč).
v prodeji je limitovaný počet zlevněných abonentních vstupenek pro studenty a seniory (1 800 Kč/ 1 050 Kč).

BONUSY A VÝHODY: rezervovaná místa (ostatní mají nečíslované sezení)

– když nebudete moci na koncert přijít, vrátíme vám 50% z ceny vstupného (až 2x za sezónu)

– poukázky na vstupenky pro přátele – abonenti vstupují do slosování o ceny

info: tel. 604 205 937, vstupenky@berg.cz

www.berg.cz

Dokument s dotečky surrealismu

**V kontextu prostředí
povyšuje fotografka
politický akt – pro-
testní nápisy na zdech
– na umění**

Pražská Leica Gallery připravila ohlédnutí za tvorbou české fotografky Dagmar Hochové (nar. 1926). Vedle tradičního fotožurnalistismu, s kterým si Hochovou především spojujeme, se kurátor výstavy Tomáš Pospěch pokouší akcentovat artističtější, někdy až surrealistické polohy jejího fotografování: „Výstava čtyř desítek fotografií by chtěla ukázat, že tvorbu Dagmar Hochové neformulovala jen humanistická fotožurnalistika, příklad výstavy *Family of Man* (1955) nebo tvorba Henri Cartier-Bressona, ale také přátelství s výtvarníky a spisovateli, česká surrealistická tradice a atmosféra tehdejší Prahy. Vedle momentních fotografií, které nezapřou zmíněná východiska, jsme se proto pokusili sledovat i nepříliš známou a dosud nevystavovanou linii tvorby Dagmar Hochové.“

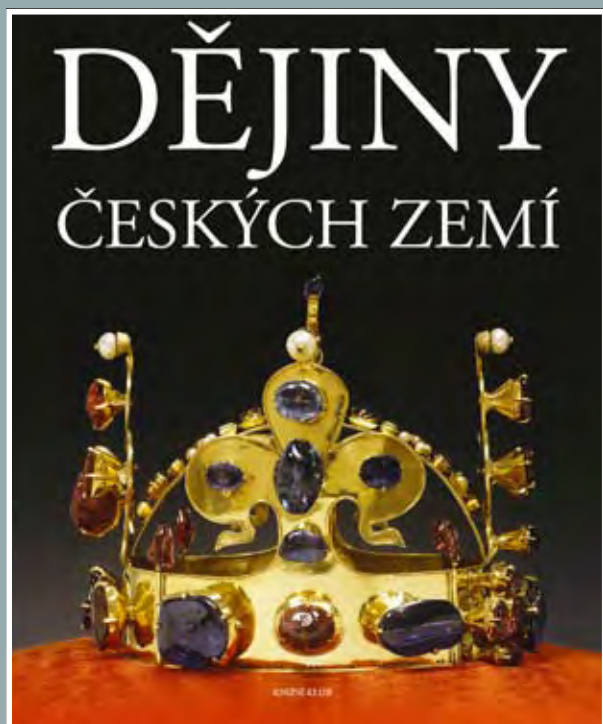
Dagmar Hochová studovala po válce Střední grafickou školu v Praze a na pražské FAMU absolvovala obor kamera. Živila se jako fotografka-reportérka na volné noze pro časopisy *Vlasta*, *Kulturní politika*, *Literární noviny* nebo nakladatelství *Albatros*. Její kariéra začala v padesátých letech, kdy se poválečný optimismus projevil ve fotografii estetikou humanistického fotožurnalistismu. U nás však vládl represivní stalinismus, šed' a zmar, proto Hochová fotografovala hlavně děti, které se svobodně projevují alespoň při hře. Každý humanismus trochu zavání kýčem, ten fotografický zvláště, fotografka však z této poetiky zákonitě vyrostla, jak ukazují skvělé ironické záběry normalizačního marasmu 70. a 80. let. Protože je dokumentaristická tvorba Dagmar Hochové dostatečně známá, budou pro většinu návštěvníků asi nejobdivnější fotografie z Matějské pouti a různá městská zátiší, snímaná na čtvercový formát, které svou formální vytříbeností a surreálným posunem estetické mantinely dokumentu překračují. ■ **VÝSTAVA TRVÁ DO 8. LEDNA 2012.**

Humanistický
fotožurnalismus Hochová
obohatila o ironickou vrstvu...

Zvěčnila *atmosféru* tehdejší Prahy...

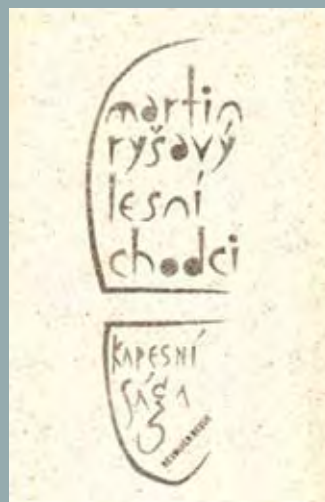

Nahoře – slavný
otuzilec coby
diverzant totalitní
stádnosti lidových
milicí.
Dole – od dětských
her k surrealismu

Dějiny českých zemí

„Postavy byl ušlechtilé, nepřilíš vysoký, tváře snědé, srdnatý a moudrý i nadobyčej věku svého výmluvný...“ píše o Přemyslu Otakarovi II. Kolmarská kronika. O dalších významných postavách a událostech od pravěku až po vstup České republiky do Evropské unie se čtenář dočte ve výpravné encyklopedii Dějiny českých zemí. Najde zde osobnosti, které se zapsaly do naší historie, památné okamžiky, které poznamenaly českou kotlinu, všechny architektonické a umělecké styly, které tudy procházely. Autory textů jsou přední čeští historici, kniha je bohatě ilustrována. **KNIŽNÍ KLUB, WWW.DEJINY-CESKYCH-ZEMI.CZ**

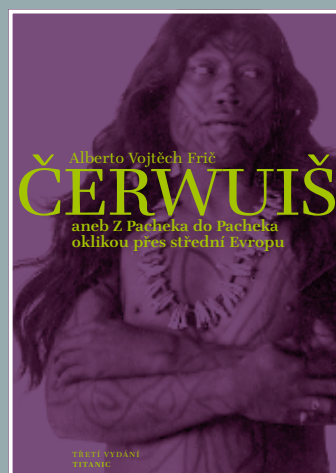
Lesní chodci

Rufus odmítá být členem „normální společnosti“ a vydává se na cestu tuláka, lesního chodce. Práce je pro něj pouze prostředkem k přežití. Jeho nezávislost má však i své následky. Kniha s podtitulem Kapesní sága je prvotinou Martina Ryšavého, jenž za své romány Cesta na Sibiř (2008) a Vrače (2010) získal ocenění v soutěži Magnesia Litera. Na motivy Lesních chodců natočil Ivan Vojnár stejnojmenný film. **WWW.REVolverREVUE.CZ**

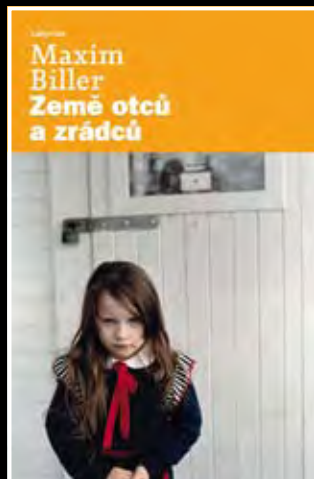
Živá voda

Věčný zápas zimy a jara, tmy a světla, smrti a života symbolizuje podle Karla Jaromíra Erbena mrtvá ledová a živá tekoucí voda. K dvoustému výročí Erbenova narození vychází soubor pohádek, jež doplňují balady, písně a hádanky. Knihu uspořádala Jana Čeňková, svými poutavými ilustracemi opatřila japonská výtvarnice Iku Dekune.

WWW.ALBATROSMEDIA.CZ

Čerwuiš je indián z divokého kmene Čamakoko, který doprovázel cestovatele Alberta Vojtěcha Friče z paraguayského Gran Chaka do Prahy. Příběhy, které prožil v „civilizovaném“ světě na počátku dvacátého století, plném přetvářky, pokrytectví, falešné morálky měšťácké společnosti, jsou jistě aktuální i dnes. Kniha, která je doprovázena dobovými fotografiemi, vychází také jako e-kniha. **TITANIC**

Labyrint

Dvě knihy z nakladatelství Labyrint mají jedno společné – odráží se v nich evropské události nedávné minulosti. Německy píšící autor Maxim Biller napsal šestnáct příběhů, ve kterých se čtenář setkává se zmatenými vědci, odpadlíky komunisty, melancholickými matkami i drzími holkami v detektivních i romantických povídkách, které jsou také velmi provokativní.

„Tenhle román je třeba číst tak, jako se jí čokoláda: ne moc rychle a ne najednou,“ říká o druhé knize bosenského autora Saši Stanišiće Jak voják opravuje gramofon Christine Westermann. Je to tragikomický román o okamžiku, kdy ze dne na den člověk ztratí svůj důvěrný a známý svět a ocitá se ve válečném šílenství. LABYRINT

Milan Lasica

Laskavý humor Milana Lasici si v Čechách získal mnoho příznivců. Jeho zamyšlení nad věcmi všedními i nevšedními vycházejí od roku 2003 ve slovenských časopisech. Kniha O lidech a lidech obsahuje jejich výběr. „Humor je veselá cesta k pravdě,“ poznamenává výstižně autor.

NAKLADATELSTVÍ LISTEN

O duši medika

Rozmanitá duše študákova se promítá ve vzpomínkách lékařů a lékařek všech generací i všech oborů. Jejich osobní příběhy, prolnuté s pohnutými dějinami naší země, jsou obsahem sborníku, který sestavili Ctirad John a Štěpán Svačina. Jsou to příběhy lidí, již se rozhodli zasvětit svůj život nemocným lidem.

NAKLADATELSTVÍ TRITON

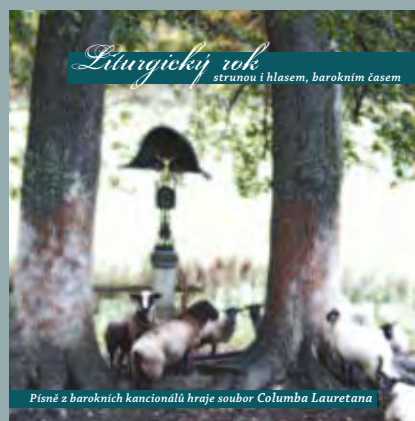

Vánoce

Proč vlastně každý rok zdobíme stromček? A proč na Štědrý večer jíme kapra? Kdy se začaly stavět jesličky? Jak spolu souvisí svátky světců a naše obyčeje? Na všechny tyto otázky odpovídá folklorista a muzikant Josef Krček ve své knížce, která má podtitul Putování do Betléma. Den po dni seznamuje s pranostikami, zvyky a písničkami typickými pro předvánoční a vánoční dny. A kdo je tím prvním světce? Svatý Martin, který by měl přijet na bílém koni. Knihu ilustrovala Renáta Fučíková. ALBATROS

První sníh

Verše francouzské básnířky Suzanne Renaud v překladu Alice Škochové, které zhudebnil Ondřej Škoch, zní na albu První sníh. Podíleli se na něm i jazzoví hudebníci Jan Linhart, Petr Tichý a zpěvačky Tereza Hálová a Radka Kysilková. www.100PROMOTION.NET

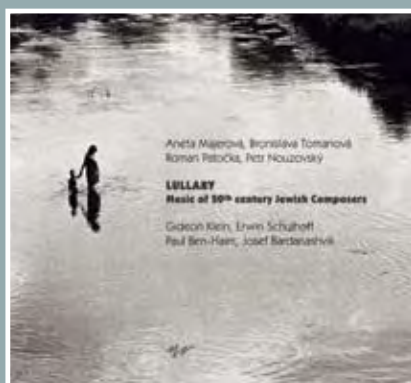

Liturgický rok

„Bohatost slovní, melodie srdce povznášející, veselé i rozjímavé“, obsahují listy starých zpěvníků. Písne k oslavě významných církevních svátků a liturgických období v průběhu celého roku vydává na novém albu komorní soubor Columbia Lauretana. CAPELLA.WZ.CZ.

Lullaby

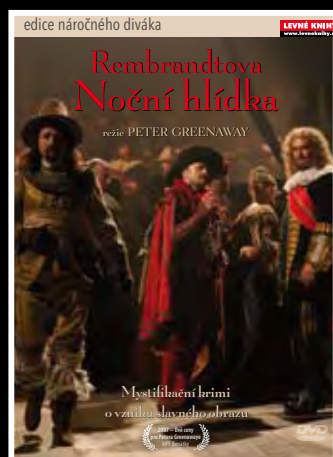
Gideon Klein, Erwin Schulhoff, Paul Ben-Haim, Josef Bardanašvili patří k autorům židovské hudby dvacátého století. Nové album Lullaby neboli Ukolébavka je zajímavou ukázkou tvorby, která je u nás trochu opomíjena. **HUDEBNÍ VYDAVATELSTVÍ ARTA**

RIO

Letos v dubnu vznikla během turné další živá nahrávka amerického jazzového pianisty Keitha Jarretta. Dvě CD plné emocí a improvizací, jak jsme u tohoto fenomenálního pianisty zvyklí. Tentokrát jsou inspirována žhavým brazilským podnebím. **ECM / 2HP**

Koncert *Keitha Jarretta* či filmy pro náročné

Drama

V době největší slávy roku 1642 Rembrandtovi umírá jeho žena a on neochotně přijímá zakázku na skupinový portrét amsterodamské milice. Romantické i dramatické okamžiky ze života holandského malíře Rembrandta van Rijn očima britského režiséra Petera Greenaway – to je koprodukční film Rembrandtova Noční hlídka. **ARTCAM / LEVNÉ KNIHY**

Bílá stuha

Černobílý film Michaela Hanekeho získal mnoho festivalových ocenění. Bývalý venkovský učitel je svědkem několika podivných událostí těsně před vypuknutím první světové války. Mrazivý film o násilí, podezřavosti a autoritářství v jedné severoněmecké vesnici, kde se pevná společenská hierarchie začíná otřásat ve svých základech. **ARTCAM / LEVNÉ KNIHY**

DIVADLO NA JEZERCE

MUSÍME SI
POMÁHAT

PANÍ
PLUKOVNÍKOVÁ

VEČER
TŘÍKRÁLOVY

NA DOTEK

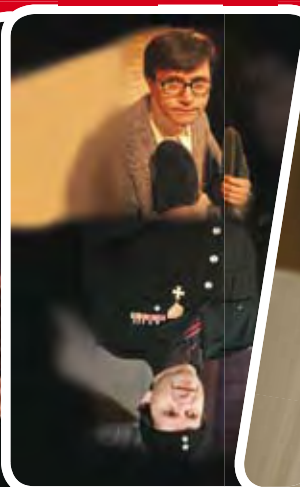
LÁSKY
PANÍ KATTY

OTHELLO

PETROLEJOVÉ
LAMPY

ZAHRAJ TO
ZNOVU, SAME

CHARLEYOVA
TETA

ŽENITBA

MANDRAGORA

TAKOVY
ŽERTÍK

Ty tajemný svátku

... Hoj, ty štědrý večere,
ty tajemný svátku,
cože komu dobrého
neseš na památku?

Hoj, já mladá dívčina,
srdce nezadané;
mně na mysli jiného,
jiného cos tane.

Tu prý dívce v půlnoci,
při luně pochodni
souzený se zjeví hoch
ve hladině vodní.

Hospodáři štědrovku,
kravám po výslužce;
kohoutovi česneku,
hrachu jeho družce.

Pod lesem, ach pod lesem,
na tom panském stavě
stojí vrby stařeny,
sníh na šedé hlavě.

Hoj, mne půlnoc neleká,
ani liché vědy:
půjdu, vezmu sekeru,
prosekám ty ledy.

Ovocnému stromoví
od večere kosti
a zlatoušky na stěnu
tomu, kdo se postí.

Jedna vrba hrbatá
tajně dolů kývá,
kde se modré jezero
pod ledem ukrývá.

I nahlédnu v jezero
hluboko – hluboko,
milému se podívám
pevně okem v oko...

*Zatím jsme přišli pomáhat dýchat jen
Blitzen a já... Dasher, Dancer, Prancer, Vixen,
Comet, Cupid a snad i Rudolph přijdou
porodějí se Santou...*

ŠTĚDRÝ DEN ZE SBÍRKY KYTICE POVĚSTÍ NÁRODNÍCH (1853, ROZŠÍŘENÉ VYDÁNÍ 1861). KAREL JAROMÍR ERBEN SE NARODIL PŘED 200 LETY.

Krutá komedie
současného britského autora
o lásce v mnoha jejích
podobách

Dennis Kelly

Láska a peníze

DIVADLO
V DLOUHÉ

Režie Jan Mikulášek

Hrají M. König, H. Dvořáková, J. Vondráček, M. Turková,
K. Sedláčková-Oltová, M. Hanuš, M. Zimová, J. Meduna.

2., 12. a 27. prosince 2011

16. a 30. ledna 2012

PRA	HA
PRA	GUE
PRA	GA
PRA	G

Platí jako poukázka
na 2 vstupenky za cenu 1
na představení 27. 12. 2011

SAVOUS[®]

Národní galerie v Praze – Sbírka umění 19. století
Klášter sv. Jiří

Adolf Chwala

| 1836–1900 |

14. září – 31. prosinec 2011

Otevřeno denně včetně pondělí od 10 do 18 hodin. Klášter sv. Jiří, nám. U Sv. Jiří 33, Praha 1, tram 22 > Pražský hrad
www.ngprague.cz

Hlavní partner NG v Praze

Patron NG v Praze

Partneři NG v Praze

Mediální partneři NG v Praze

Partneři výstavy

UniCredit Bank

STAGEMEDIA

eternity

Vitava

ANOPRESS.IT

LISTY

PRAGUEEVENTSCALENDAR

SANQUIS

Prager Zeitung

ČESKÉ PŘÍSTAVY, a.s.

KODL